

**ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ**

**ΤΜΗΜΑ: ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ**

**Μ.Π.Σ: ΕΘΝΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ**

## **ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ**

**«Η ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ – Η ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ  
ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ, ΟΦΕΛΗ ΚΑΙ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ»**

**Επιβλέπων καθηγητής:** Παπαγιάννης Ι. Δονάτος

**ΚΗΤΤΑ ΒΙΚΤΩΡΙΑ**

**A.M:07105M028**

**ΑΘΗΝΑ, ΙΟΥΛΙΟΣ 2008**

## Περιεχόμενα

|                                                                                              |    |
|----------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| <b>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</b>                                                                              | 1  |
| <b>ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α : ΤΟ ΚΕΚΤΗΜΕΝΟ ΤΩΝ ΔΙΕΥΡΥΝΣΕΩΝ.</b>                                            |    |
| <b>Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ</b>                                                                  |    |
| 1. Η ΠΡΩΤΗ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ (Η Ευρώπη των εννέα)                                                    | 4  |
| 2. Η ΔΕΥΤΕΡΗ-ΤΡΙΤΗ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ (Η Ευρώπη των δώδεκα)                                           | 9  |
| 3. Η ΤΕΤΑΡΤΗ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ (Η Ευρώπη των δεκαπέντε)                                              | 10 |
| 4. Η ΠΕΜΠΤΗ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ (Η Ευρώπη των εικοσιπέντε)                                             | 11 |
| 4.1 ΚΟΠΕΓΧΑΓΗ – ΜΙΑ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΣΥΝΟΔΟΣ ΚΟΡΥΦΗΣ                                                 | 11 |
| 4.2 ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΕΝΤΑΞΗΣ                                                                      | 12 |
| 4.3 ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΥΠΟΨΗΦΙΩΝ ΧΩΡΩΝ ΓΙΑ<br>ΠΡΟΣΧΩΡΗΣΗ ΣΤΗΝ ΕΕ.                                  | 14 |
| 5. Η ΕΚΤΗ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ (Η Ευρώπη των εικοσιεπτά)                                                | 16 |
| 6. Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΜΕΧΡΙ ΣΗΜΕΡΑ ΔΙΕΥΡΥΝΣΕΙΣ                                               | 17 |
| 6.1 ΤΑ ΟΦΕΛΗ ΤΗΣ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗΣ                                                                  | 19 |
| 6.2 Ο ΑΝΤΙΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ-ΟΙ ΕΠΙΦΥΛΑΞΕΙΣ                                             | 23 |
| <br><b>ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β : Η ΝΕΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ.</b>                                  |    |
| <b>ΠΟΙΑ ΧΩΡΑ ΘΕΩΡΕΙΤΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ;</b>                                                        |    |
| 1. Η ΡΥΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ 49 ΤΗΣ ΣΥΝΘΕΕ                                                        | 27 |
| 2. ΤΑ ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΚΟΠΕΓΧΑΓΗΣ                                                                | 29 |
| 3. ΠΟΙΑ ΧΩΡΑ ΘΕΩΡΕΙΤΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ;                                                            | 31 |
| 4. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΤΗΤΑΣ                                                 | 33 |
| Γεωγραφικό Κριτήριο                                                                          | 34 |
| Πολιτιστικό Κριτήριο                                                                         | 34 |
| Θρησκευτικό Κριτήριο                                                                         | 35 |
| Ιστορικό Κριτήριο                                                                            | 36 |
| Πολιτικό Κριτήριο                                                                            | 37 |
| 5. Η ΝΕΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ ΚΑΙ Η ΙΚΑΝΟΤΗΤΑ<br>ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΝΑ ΔΕΧΘΕΙ ΝΕΑ ΚΡΑΤΗ-ΜΕΛΗ | 39 |
| 6. ΟΙ ΝΕΕΣ ΥΠΟΨΗΦΙΕΣ ΧΩΡΕΣ                                                                   | 42 |
| Κροατία                                                                                      | 43 |
| Τουρκία                                                                                      | 43 |

|                                                |    |
|------------------------------------------------|----|
| Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας | 44 |
| Αλβανία                                        | 45 |
| Κοσσυφοπέδιο                                   | 45 |
| Βοσνία – Ερζεγοβίνη                            | 46 |
| Σερβία – Μαυροβούνιο                           | 47 |

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ : Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΥΠΟΨΗΦΙΟΤΗΤΑ**

|                                                                           |    |
|---------------------------------------------------------------------------|----|
| 1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ                                                               | 48 |
| 2. Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΣΥΝΔΕΣΗΣ ΕΟΚ-ΤΟΥΡΚΙΑΣ                                       | 50 |
| 3. Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΗΣ ΤΕΛΩΝΕΙΑΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ                                      | 53 |
| 3.1. ΟΙ ΡΥΘΜΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΤΕΛΩΝΕΙΑΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ                                  | 55 |
| 3.2. ΟΙ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΜΕΧΡΙ ΤΗΝ ΣΥΝΟΔΟ<br>ΚΟΡΥΦΗΣ ΤΟΥ 1999      | 57 |
| 3.3. Η ΣΥΝΟΔΟΣ ΚΟΡΥΦΗΣ ΤΟΥ ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟΥ ΤΟ 1997                          | 59 |
| 4. Η ΣΥΝΟΔΟΣ ΚΟΡΥΦΗΣ ΤΟΥ ΕΛΣΙΝΚΙ (1999) – ΝΕΕΣ ΕΛΠΙΔΕΣ<br>ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ | 62 |
| 4.1. Η ΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ                                    | 64 |
| 4.2. Η ΣΤΡΟΦΗ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΟΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ                                | 64 |
| 4.3. ΟΙ ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΥΝΟΔΟΥ ΚΟΡΥΦΗΣ                                     | 66 |
| 4.4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΥΝΟΔΟ ΚΟΡΥΦΗΣ ΤΟΥ ΕΛΣΙΝΚΙ                      | 68 |
| 5. Η ΕΚΘΕΣΗ ΠΡΟΟΔΟΥ ΤΟΥ 2002                                              | 69 |
| 6. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΩΝ ΒΡΥΞΕΛΛΩΝ (ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2004)                    | 71 |
| 7. ΤΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ                                          | 74 |
| 8. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2006                                  | 77 |
| 9. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΑ ΣΗΜΕΡΑ                                        | 80 |
| 10. ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΕΠΙΦΥΛΑΞΕΙΣ                                                | 85 |
| 11. ΟΦΕΛΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΗ ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ<br>ΣΤΗΝ Ε.Ε          | 89 |
| 11.1 Πολιτική σταθερότητα και κατοχύρωση των θεσμών                       | 89 |
| 11.2 Οικονομική σταθερότητα και ανάπτυξη.                                 | 89 |
| 11.3 Κοινωνικά αποτελέσματα                                               | 90 |
| 11.4 Αγροτική Πολιτική                                                    | 90 |
| 11.5 Νομισματική σταθερότητα                                              | 91 |

|                                               |    |
|-----------------------------------------------|----|
| 11.6 Ενίσχυση της γεωπολιτικής της θέσης      | 91 |
| 12. ΟΦΕΛΗ ΤΗΣ Ε.Ε ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΑΣ | 93 |
| ΕΠΙΛΟΓΟΣ                                      |    |
| ΤΟ ΣΤΟΙΧΗΜΑ ΤΗΣ Ε.Ε                           | 96 |
| ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ                                  |    |
|                                               | 99 |

## ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι ορισμοί της Ευρώπης ή της Ευρωπαϊκής ταυτότητας ως ένα βαθμό υπήρξαν ρευστοί, ενώ το εύρος των χρησιμοποιούμενων εννοιών ανοιχτό, κάτι που ισχύει ακόμα και για τα ευρωπαϊκά συνοριακά δεδομένα.

Όμως, παρά τη σχετική αυτή ρευστότητα των ορισμών, είναι δυνατόν να υποστηριχθεί ότι η Ευρώπη ανέπτυξε, πρώτον, κοινές αξίες και παραδόσεις που αξίζουν προάσπισης και προαγωγής, όπως η ιδέα ενός «πολιτισμικού πυρήνα», του οποίου η ύπαρξη σπάνια αμφισβητείται, παρά το γεγονός ότι συχνά αποτελεί στόχο της ιδεολογικής κριτικής και δεύτερον μπορεί να υποστηριχθεί ότι την ευρωπαϊκή ιστορία χαρακτηρίζει η δημιουργία και αναδημιουργία ενός πολύπλοκου και μετακινούμενου «γεωγραφικού κέντρου» με μεταβαλλόμενες σχέσεις με την περιφέρειά του.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση συνιστά μια οργανωτική ενότητα, η οποία να μην δεν συμπίπτει με το ανώτερο γεωγραφικό κέντρο, ούτε με τον πολιτισμικό πυρήνα, βασίζεται όμως ακριβώς και στους δυο.

Οι σύγχρονες ευρωπαϊκές πολιτικές δομές αντικατοπτρίζουν καθαρά την ιδέα της ευρωπαϊκής πολιτισμικής ενότητας.

Τον Δεκέμβριο του 2001 στη «διακήρυξη του Λάακεν» η Ευρώπη παρουσιάζεται ως « **η Ήπειρος των ανθρωπιστικών αξιών, της Μάγκνα Κάρτα, της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων, της Γαλλικής επανάστασης, της πτώσης του τείχους του Βερολίνου, η ήπειρος της ελευθερίας, της αλληλεγγύης και πάνω από όλα της ποικιλομορφίας, έννοια που εμπερικλείει το σεβασμό των γλωσσών, των πολιτισμών και των παραδόσεων του άλλου. Το μοναδικό σύνορο που χαράσσει η Ευρωπαϊκή Ένωση αφορά τη Δημοκρατία και τα δικαιώματα του ανθρώπου. Η Ένωση είναι ανοιχτή μόνο για χώρες που σέβονται ορισμένες θεμελιώδεις αξίες, όπως τις ελεύθερες εκλογές, τα δικαιώματα των μειονοτήτων και το κράτος δικαίου.**

Οι αντιλήψεις σχετικά με την ευρωπαϊκή ταυτότητα υφίστανται σήμερα διπλή πρόκληση:

- Ο Η πρώτη αφορά στα εκατομμύρια μεταναστών με διαφορετικές κουλτούρες, με κρίσιμο το φαινόμενο των μουσουλμανικών μειονοτήτων και της μαζικής μετανάστευσης

- ο Η δεύτερη πρόκληση πηγάζει από την επιθυμία χωρών όπως η Τουρκία και το Μαρόκο που σήμερα χαρακτηρίζονται ως μη ευρωπαϊκές, να ενταχθούν στους κόλπους της ένωσης.

Οι προσπάθειες για την αντιμετώπιση της πρώτης πρόκλησης είναι σημαντικές και συμβαδίζουν με τις γενικότερες προσπάθειες σταθεροποίησης μιας ένωσης που οικοδόμει σε συγκεκριμένες αρχές και στηρίζεται σε δημοκρατικά νομιμοποιημένες κυβερνήσεις.

Η δεύτερη πρόκληση είναι άμεσα συνδεδεμένη με την προοπτική υλοποίησης μιας ιστορικής διαδικασίας διεύρυνσης που έχει ξεκινήσει η ΕΕ για να περιλάβει στους κόλπους της τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, μιας διαδικασίας που διαφέρει από τις προηγούμενες λόγω του μεγάλου αριθμού και της ιδιαιτερότητας των υποψηφίων προς ένταξη κρατών.

Σε αυτήν όμως την περίπτωση δημιουργούνται κάποια ερωτήματα σχετικά με την διεύρυνση της Ένωσης, ερωτήματα που η ίδια η Ένωση καλείται να δώσει απάντηση:

- ✓ μέχρι πόσα κράτη μπορεί να απορροφήσει αυτή η οντότητα;
- ✓ δεν θα πρέπει να καθοριστούν τα σύνορά της μια για πάντα;
- ✓ δε θα αποτρέψει η διεύρυνση την περαιτέρω εμβάθυνση της ΕΕ;
- ✓ η ενίσχυση των φτωχότερων περιφερειών δεν θα αποβεί εις βάρος των σημερινών περιφερειών;
- ✓ τα υποψήφια όμως κράτη πληρούν όλες τις προϋποθέσεις για την ενσωμάτωσή τους σε αυτήν την οικογένεια;
- ✓ και αν οδηγηθεί τελικά σε παράλυση;

Το ενδιαφέρον εστιάζεται κυρίως στην υποψηφιότητα ένταξης της Τουρκίας, της χώρας που με το τέλος του Ψυχρού πολέμου μετακινήθηκε από την περιφέρεια στο κέντρο της Ευρασιατικής ασφάλειας. Είναι μια χώρα που σε αντίθεση με κάθε άλλη προς ένταξη στην ένωση, αντιπροσωπεύει ένα αυταρχικό «στρατο-κεντρικό» πολιτικό καθεστώς, μια χώρα 68.618.000 κατοίκων που σύμφωνα με υπολογισμούς, θα φτάσει το 2015 τα 80 εκατ. με τεράστια κοινωνικά, οικονομικά και πολιτικά προβλήματα.

Η Τουρκία είναι μια χώρα με μακρά αυταρχική και ηγεμονική παράδοση που αναζητεί ακόμη την ισορροπία μεταξύ θρησκευτικού φονταμενταλισμού και κοσμικής διακυβέρνησης.

Αποτελεί πλέον γεγονός ότι ΕΕ και Τουρκία θα χρειαστούν αρκετό χρόνο για να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις που θα εξασφαλίσουν την ομαλή ενσωμάτωση της Τουρκίας στην ΕΕ. Ο χρόνος αυτός δεν είναι απλά αναγκαίος για να προστατευθεί η συνοχή και η αποτελεσματικότητα της ένωσης αλλά και για να μην υποχρεωθεί η Τουρκία να εφαρμόσει πολιτικές ενδεχομένως ακατάλληλες για το επίπεδο ανάπτυξής της.

Στα επόμενα κεφάλαια ακολουθεί μια ιστορική αναδρομή της γέννησης της Κοινότητας και στην υποψηφιότητα της Τουρκίας για ένταξή της καθώς και τα προβλήματα που ανακύπτουν από αυτή την τεράστια οικογένεια και τις επικείμενες διευρύνσεις της.

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄**

### **ΤΟ ΚΕΚΤΗΜΕΝΟ ΤΩΝ ΔΙΕΥΡΥΝΣΕΩΝ. Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ.**

#### **1. Η Πρώτη διεύρυνση ( Η Ευρώπη των εννέα ).**

Με την υπογραφή των τριών ιδρυτικών συνθηκών της ΕΚΑΧ, της ΕΚΑΕ και της ΕΟΚ<sup>1</sup> από τα έξι ιδρυτικά κράτη-μέλη της Κεντρικής Ευρώπης (Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Βέλγιο, Ολλανδία, Λουξεμβούργο), η μεγαλόπνοη ιδέα της ενωμένης Ευρώπης άρχισε να παίρνει σάρκα και οστά. Τα πρώτα βήματα ήταν αρκούντως θετικά. Η Μεγάλη Βρετανία δε θέλησε να συμμετέχει σε αυτή την πορεία, αν και ήταν από τους πρωτοπόρους της ευρωπαϊκής ενοποίησης<sup>2</sup>. Προτιμούσε μια διακυβερνητική μέθοδο ελευθέρωσης του εμπορίου με τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής ζώνης ελευθέρων συναλλαγών<sup>3</sup>, η οποία δεν θα απαιτούσε την εγκατάλειψη μέρους της εθνικής κυριαρχίας. Θα απαιτούσε βέβαια την εξάλειψη των τελωνειακών δασμών μεταξύ των κρατών-μελών, αλλά αυτά θα διατηρούσαν την αυτονομία τους στα θέματα εμπορικής πολιτικής με τρίτα κράτη.

Εντυπωσιασμένη πάντως από τις πρώτες επιτυχίες των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, η βρετανική κυβέρνηση δεν άργησε να αναθεωρήσει την θέση της πάνω στην ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Είχε αρχίσει να καταλαβαίνει ότι το Ηνωμένο Βασίλειο δεν θα μπορούσε να διατηρήσει έναν ηγετικό ρόλο στην Ευρώπη και στον κόσμο βασιζόμενο στην διακυβερνητική συνεργασία της ΕΖΕΣ. Αυτό ήταν που το έκανε να υποβάλλει επίσημα την υποψηφιότητά του, τον Αύγουστο του 1961, για να γίνει πλήρες μέλος των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Η υποβολή υποψηφιότητας από το Ηνωμένο Βασίλειο ακολουθήθηκε από δύο άλλα μέλη της ΕΖΕΣ, την Δανία και τη Νορβηγία, καθώς και από την ανεξάρτητη Ιρλανδία.

Η σταθερή όμως άρνηση του προέδρου της Γαλλικής Δημοκρατίας, στρατηγού De Gaulle απέτρεψε την ένταξη, αφού οι διαπραγματεύσεις διακόπηκαν μονομερώς

---

<sup>1</sup> ΕΚΑΧ: υπεγράφη στο Παρίσι στις 18/4/1951 με ημερομηνία θέσης σε εφαρμογή της συνθήκης στις 25/4/1952.

ΕΚΑΕ και ΕΟΚ : οι συνθήκες για την ίδρυσή τους υπογράφηκαν στις 25/3/1957 και τέθηκαν σε ισχύ 1/1/1958.

<sup>2</sup> European Union Politics, edited by Michelle Cini, Oxford University Press, 2004, p.212

<sup>3</sup> Ίδρυση της ΕΖΕΣ το 1959 με μέλη Ηνωμένο Βασίλειο, Νορβηγία, Σουηδία, Δανία, Αυστρία, Πορτογαλία, Ελβετία, Ισλανδία και Φιλανδία.

από τους έξι και οδήγησε τους Βρετανούς να αποσύρουν την αίτησή τους. Νέα αίτηση των Βρετανών το 1967 προσκρούει σε δεύτερο βέτο του De Gaulle, εκτιμώντας ότι η διεύρυνση των Κοινοτήτων θα άλλαζε σημαντικά τη φυσιογνωμία τους.

Χρειάστηκε να πεθάνει ο στρατηγός και να τον διαδεχθεί ο Georges Pompidou, ο οποίος συγκατένευσε στην έναρξη των διαπραγματεύσεων για την ένταξη. Έτσι άνοιξε ο δρόμος για την πρώτη διεύρυνση των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Η συνθήκη προσχώρησης υπογράφηκε την 22.1.1972 και τέθηκε σε ισχύ την 1.1.1973<sup>4</sup>.

Από τα τέσσερα υποψήφια κράτη-μέλη, η Νορβηγία δε μπόρεσε να ολοκληρώσει τη διαδικασία ένταξης, γιατί το δημοψήφισμα που διοργάνωσε για την έγκριση της συνθήκης προσχώρησης από το Νορβηγικό λαό, απέβη αρνητικό με ποσοστό 53,49%<sup>5</sup>.

---

<sup>4</sup> Ε.Ε 1972, L 73/1

<sup>5</sup> Νίκος Σ. Μούσης, «Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο – Οικονομία – Πολιτική», 10<sup>η</sup> αναθεωρημένη έκδοση, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2003, σελ 11.

Τα έξι (ιδρυτικά) κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ήταν τα πρώτα που έδειξαν προθυμία να προχωρήσουν πέρα από τα εγχειρήματα της διακυβερνητικής συνεργασίας. Προσεκτικά, δοκιμαστικά και με επιφυλάξεις, καθένα από τα κράτη αυτά υιοθέτησε την άποψη ότι τα οφέλη της ολοκλήρωσης, σε αντιδιαστολή προς την απλή συνεργασία, θα αντιστάθμιζαν και με το παραπάνω τη μερική απώλεια κυριαρχίας, η οποία φαινόταν να συνιστά το μεγαλύτερο μειονέκτημα του όλου εγχειρήματος. Τα έξι κράτη συμφωνούσαν σχετικά με ορισμένα από τα θεωρητικά πλεονεκτήματα που μπορούσαν να προσφέρουν οι υπερεθνικοί οργανισμοί, αλλά έτρεφαν επίσης ελπίδες και είχαν φιλοδοξίες με εθνικό κυρίως χαρακτήρα.

Σχετικά με τις χώρες της **Μπενελούξ**, η εμπειρία του Β' Παγκοσμίου Πολέμου είχε αναδείξει και πάλι ότι είναι τρωτές απέναντι σε εχθρικούς και ισχυρότερους γείτονες καθώς και ότι πρέπει να διατηρούν καλές σχέσεις με την Δυτική Γερμανία και τη Γαλλία. Σημαντικό ήταν επίσης το γεγονός ότι λόγω του μεγέθους τους – το Βέλγιο και οι Κάτω Χώρες ήταν ευρωπαϊκές μεσαίου μεγέθους, ενώ το Λουξεμβούργο ήταν μια μικρογραφία κράτους – η μοναδική πιθανότητα των χωρών αυτών να ασκήσουν οποιαδήποτε επιρροή στην Ευρώπη, πόσο μάλλον στον κόσμο, ήταν μέσω ενός περισσότερο ενοποιημένου διακρατικού συστήματος. Όσον αφορά τους οικονομικούς παράγοντες, οι τρίτες χώρες ήταν εξοικειωμένες με την ιδέα της ολοκλήρωσης, καθώς οι οικονομικές συμφωνίες και οι διακανονισμοί της Μπενελούξ χρονολογούνταν πριν από τον πόλεμο, και οι διαπραγματεύσεις για την εκ νέου δρομολόγηση και την εμβάθυνση των συμφωνιών αυτών είχαν ξεκινήσει πριν ακόμη λήξει ο πόλεμος. Καθοριστικό ήταν επίσης το γεγονός ότι κανένα από τα κράτη της Μπενελούξ δεν κατείχε αρκετά ισχυρή θέση, ώστε να μπορεί να αγνοήσει τις γερμανογαλλικές πρωτοβουλίες για οικονομική ολοκλήρωση.

Η **Ιταλία** επίσης είχε αρκετούς λόγους για να βλέπει ευνοϊκά τις στενές σχέσεις με τα άλλα κράτη της Δυτικής Ευρώπης. Πρώτον, ύστερα από είκοσι και πλέον χρόνια φασιστικής διακυβέρνησης, που ακολουθήθηκαν από ήττα στον πόλεμο, η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση πρόσφερε στη χώρα αυτή την δυνατότητα ενός νέου ξεκινήματος, αυτή τη φορά σε αξιοπρεπείς βάσεις. Δεύτερον, τον Μάιο του 1947 (όπως συνέβη και στην Γαλλία), το Κομμουνιστικό Κόμμα εγκατέλειψε την κυβέρνηση, και στην συνέχεια, για μερικά χρόνια, φαινόταν να επιθυμεί να καλλιεργήσει μια εσωτερική επανάσταση. Η σαφής αντικομμουνιστική στάση άλλων κυβερνήσεων της Δυτικής Ευρώπης κρατούσε τις ισορροπίες και ήταν σε θέση να βοηθήσει τις κυβερνήσεις της Ιταλίας που βρισκόταν σε κρίση και στις οποίες

ηγούνταν χριστιανοδημοκράτες. Τρίτον, η Ιταλία αντιμετώπιζε οικονομικές δυσκολίες σε όλα τα μέτωπα: ανεργία, πληθωρισμός, ελλείμματα του ισοζυγίου πληρωμών, νομισματική αστάθεια και – ιδίως στον Νότο – φτώχεια. Σχεδόν κάθε σχέδιο που πρόσφερε τη δυνατότητα εξεύρεσης νέων αγορών και δημιουργούσε προϋποθέσεις για οικονομική ανάπτυξη ήταν ευπρόσδεκτο.

Για την **Γαλλία** η ΕΚΑΧ, στις αρχές της δεκαετίας του 1950, είχε ιδιαίτερη σημασία αφενός γιατί πρόσφερε τη δυνατότητα εξάλειψης των παλαιών φραγμών και εχθροτήτων και αφετέρου γιατί της παρείχε πρόσβαση στις ζωτικής σημασίας πρώτες ύλες και αγορές της Γερμανίας. Αργότερα, τη δεκαετία του 1950, όταν το «γερμανικό πρόβλημα» έπαψε να θεωρείται ιδιαίτερα πειστικό, αλλά ο γερμανικός οικονομικός ανταγωνισμός φαινόταν να αποτελεί ολοένα και μεγαλύτερη απειλή, η Γαλλία έλαβε μέτρα στις διαπραγματεύσεις της ΕΟΚ, ώστε να διασφαλίσει ότι, ως αντάλλαγμα για τη συνέχιση της ολοκλήρωσης, ορισμένα γαλλικά συμφέροντα – συμπεριλαμβανομένης της οικονομικής προστασίας των αγροτών της – θα τύγχαναν ειδικής μεταχείρισης.

Ο Καγκελάριος της Δυτικής **Γερμανίας**, Κόνραντ Αντενάουερ, από το 1949 έως το 1963, θεωρούσε την ενοποίηση της Δυτικής Ευρώπης ως το μέσο με το οποίο η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας θα εδραίωνε τη θέση της στο διεθνές προσκήνιο και η Γερμανία θα ανακτούσε την αυτοεκτίμησή της. Επίσης, θεωρούσε ότι η Δυτική Ευρώπη, μαζί με την Ατλαντική Συμμαχία, θα αποτελούσαν το αναγκαίο προπύργιο απέναντι στην εξ ανατολών απειλή. Ειδικότερα, η ΕΚΑΧ θα παρείχε τη δυνατότητα στη Δυτική Γερμανία να απαλλαγεί από τους περιορισμούς και τις παρεμβάσεις των Συμμάχων και οι πιο ανοιχτές αγορές της ΕΟΚ θα παρείχαν τεράστιες ευκαιρίες για την οικονομία της, που στη δεκαετία του 1950 έγινε η ταχύτερα αναπτυσσόμενη οικονομία στη Δυτική Ευρώπη<sup>6</sup>.

.....

Από τότε που συνέβαλαν στην ίδρυση της ΕΟΚ, στη δεκαετία του 1950, τέσσερα από τα ιδρυτικά κράτη – Βέλγιο, Λουξεμβούργο, οι Κάτω Χώρες και η Ιταλία – παρέμειναν σταθεροί και συνεπείς υποστηρικτές της διαδικασίας ολοκλήρωσης. Υποστήριζαν σχεδόν πάντοτε τις διάφορες προτάσεις που διατυπώθηκαν όλα αυτά τα χρόνια για περαιτέρω προώθηση της ολοκλήρωσης, ορισμένες φορές μάλιστα αναλαμβάνοντας σχετικές πρωτοβουλίες. Όσες φορές

---

<sup>6</sup> Neill Nugent, «Πολιτική και διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση», εκδόσεις Σαββάλας, 2003, σελ 60.

διατύπωσαν επιφυλάξεις σχετικά με την πορεία της ολοκλήρωσης, αυτές αφορούσαν την ανησυχία τους σχετικά με τους βραδείς ρυθμούς προόδου της διαδικασίας.

Η Γερμανία – και ιδιαίτερα η Δυτική Γερμανία έως το 1990 και η ενωμένη Γερμανία έκτοτε – υπήρξε επίσης σχετικά αξιόπιστο μέλος της ομάδας των υποστηρικτών της ολοκλήρωσης<sup>7</sup>. Ωστόσο τα τελευταία χρόνια, ο ενθουσιασμός για την ολοκλήρωση μειώθηκε κάπως, κυρίως με την επέκταση της υπερεθνικής διαδικασίας λήψης αποφάσεων στις διαπραγματεύσεις που οδήγησαν στην Συνθήκη του Άμστερνταμ το 1997.

Στη διάρκεια των πρώτων χρόνων της ΕΚ, η Γαλλία υιοθέτησε ιδιαίτερα επιφυλακτική στάση απέναντι στη διαδικασία ολοκλήρωσης, απόρροια της εχθρότητας του προέδρου Ντε Γκολ απέναντι σε κάθε διεθνή οργανισμό που εμφάνιζε υπερεθνικά χαρακτηριστικά και που έθετε σε κίνδυνο την εθνική κυριαρχία της Γαλλίας. Τα οικονομικά οφέλη που θα επέφερε η Κοινότητα για τη Γαλλία αναγνωριζόταν και ήταν ευπρόσδεκτα, αλλά το αντάλλαγμα για αυτά δεν επρόκειτο να είναι η μεταβίβαση εθνικής κυριαρχίας στην Επιτροπή, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ή κάποιο Συμβούλιο Υπουργών, στο οποίο οι αποφάσεις θα λαμβάνονταν με πλειοψηφία. Μετά την παραίτηση του ντε Γκολ, η ανησυχία της Γαλλίας σχετικά με την απώλεια μέρους της κυριαρχίας της έπαψε να αποτελεί κύριο μέλημα της χώρας, γεγονός που επέτρεψε στη Γαλλία να συμφωνήσει με την Γερμανία σε πολλά ζητήματα, προωθώντας με τον τρόπο αυτό ενεργά την ολοκλήρωση. Ωστόσο, οι φόβοι για την απώλεια κυριαρχίας δεν έχουν εκλείψει ποτέ τελείως, και για τον λόγο αυτό η Γαλλία, ακόμη και σήμερα, μολονότι είναι ένθερμος υποστηρικτής της νομισματικής ολοκλήρωσης και της αμυντικής συνεργασίας, εξακολουθεί να τηρεί μια περισσότερο διακυβερνητική στάση, σε σύγκριση με τα άλλα πέντε ιδρυτικά κράτη, όσον αφορά τις εξουσίες των οργάνων της ΕΕ.

---

<sup>7</sup> Η ενοποίηση της Γερμανίας έλαβε τη μορφή της ενσωμάτωσης της Λαϊκής Δημοκρατίας της Γερμανίας – Ανατολικής Γερμανίας – στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, και επομένως δεν τέθηκε ζήτημα ένταξης ενός νέου κράτους στην Κοινότητα ούτε και ζήτημα εφαρμογής των κανονικών διαδικασιών διεύρυνσης.

## 2. Η Δεύτερη – Τρίτη διεύρυνση ( Η Ευρώπη των δώδεκα ).

Την προς βορρά διεύρυνση ακολούθησε η προς νότο διεύρυνση των κοινοτήτων. Πρώτη η Ελλάδα μετά την ανατροπή της δικτατορίας και παρά τα έντονα οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπιζε υπέβαλλε αίτηση ένταξης. Με την αίτησή της η χώρα μας προσδοκούσε τη σταθεροποίηση και την ενδυνάμωση της νεογέννητης δημοκρατίας, την αποκατάσταση του διεθνούς κύρους της και τον εκσυγχρονισμό της βαρέως νοσούσης οικονομίας. Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι η Ελλάδα ήταν η μοναδική υποψήφια χώρα, η οποία είχε συνάψει ήδη από το 1961 συμφωνία συνδέσεως με την ΕΟΚ που προέβλεπε ως τελικό στόχο την ένταξη.

Η Ελλάδα<sup>8</sup> κατάφερε τελικά – και παρά την αρνητική θέση της επιτροπής – να απεμπλακεί η αίτησή της από την από κοινού διαπραγμάτευση με εκείνες της Ισπανίας και της Πορτογαλίας. Την 28<sup>η</sup> Μαΐου 1979 υπογράφηκε στην Αθήνα η συμφωνία προσχώρησης της Ελληνικής Δημοκρατίας ως δέκατου μέλους των Κοινοτήτων και τέθηκε σε ισχύ την 1<sup>η</sup> Ιανουαρίου 1981<sup>9</sup>.

Η Ισπανία και η Πορτογαλία υπέβαλλαν αίτηση υποψηφιότητας προσδοκώντας τα ίδια κατά βάση οφέλη με εκείνα της Ελληνικής Δημοκρατίας, αφού και αυτές είχαν μόλις αποτινάξει τα δικτατορικά καθεστώτα του Φράνκο και του Σαλαζάρ. Η διαπραγμάτευση όμως για τις δύο αιτήσεις κράτησε αρκετό χρονικό διάστημα και οφείλονταν εν πολλοίς στο πρόβλημα της συμμετοχής της Μεγάλης Βρετανίας στον κοινοτικό προϋπολογισμό και την άρνησή της να δεχθεί την διεύρυνση πριν την επίλυση του συγκεκριμένου προβλήματος. Τελικά οι διαπραγματεύσεις ολοκληρώθηκαν επιτυχώς και η νέα συνθήκη προσχώρησης τέθηκε σε ισχύ την 1.1.1986<sup>10</sup>, αυξάνοντας τον αριθμό των κρατών-μελών σε δώδεκα.

---

<sup>8</sup> Η εμπειρία της Ελλάδας στην ΕΕ χαρακτηρίζεται από μια σειρά θεαματικών αλλαγών προς όφελος της χώρας. Χαρακτηριστικά, να αναφέρουμε την αλματώδη πρόοδο που σημείωσε η ελληνική οικονομία, με αποκορύφωμα την ένταξη στην ΟΝΕ και την καθιέρωση του ευρώ, την σταθεροποίηση της δημοκρατίας και των θεσμών της, την εδραίωση της εθνικής ασφάλειας και την ενίσχυση της πολιτικής της θέσης, καθώς τέλος πέτυχε την κοινοτική χρηματοδότηση μέσω προγραμμάτων για την ανάπτυξη της περιφέρειας αλλά και την ισότιμη συμμετοχή στις αποφάσεις για το μέλλον της Ευρώπης.

<sup>9</sup> ΕΕ 1979, L 291/1.

<sup>10</sup> ΕΕ 1985, L 302/1.

### **3. Η Τέταρτη διεύρυνση ( Η Ευρώπη των δεκαπέντε ).**

Η νέα διεύρυνση των Κοινοτήτων πραγματοποιήθηκε προς τις Σκανδιναβικές κυρίως χώρες. Πέντε νέες αιτήσεις υποβλήθηκαν στις αρχές της δεκαετίας του 1990, της Αυστρίας (1989), της Σουηδίας (1991), της Φινλανδίας (1992), της Νορβηγίας (1992) και της Ελβετίας (1992).

Η υποψηφιότητα της Ελβετίας δεν είχε συνέχεια λόγω αρνητικού δημοψηφίσματος που έλαβε χώρα στο κράτος αυτό και οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις συνεχίστηκαν με τις υπόλοιπες τέσσερις υποψηφιότητες. Εξίσου η ένταξη της Νορβηγίας δεν μπόρεσε και πάλι να ολοκληρωθεί, αφού ο λαός της ψήφισε εκ νέου κατά της ένταξης με ποσοστό 52,8%. Έτσι η Ευρώπη των δώδεκα γίνεται η Ευρώπη των δεκαπέντε.

Οι λόγοι που οδήγησαν τις χώρες αυτές στην υποβολή αίτησης ένταξης στις κοινότητες οφείλονται κυρίως στην κατάρρευση των σοσιαλιστικών καθεστώτων του 1989 και την ως εκ τούτου εγκατάλειψη της πολιτικής ουδετερότητας έναντι των δύο μεγάλων δυνάμεων που ακολουθούσαν τα υποψήφια κράτη-μέλη, όπως επίσης και στην προσδοκία τους για ταχύτερη ανάπτυξη των οικονομιών τους με το άνοιγμα μεγάλων αγορών. Η νέα συμφωνία προσχώρησης ολοκληρώθηκε και υπογράφηκε στην Κέρκυρα την 25.6.1994 και τέθηκε σε ισχύ την 1.1.1995<sup>11</sup>.

---

<sup>11</sup> ΕΕ 1994, L 203/1.

## 4. Η Πέμπτη Διεύρυνση ( Η Ευρώπη των εικοσι-πέντε ).

### 4.1 Κοπεγχάγη – μια ιστορική σύνοδος κορυφής.

Η ΕΚ/ΕΕ εξακολουθεί να διευρύνεται. Μετά την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων το 1989 της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης που ολοκληρώθηκε το 1991, οδήγησε το σύνολο των συγκεκριμένων κρατών στο αίτημα για ένταξη στην ένωση.

Στην Κοπεγχάγη, στις 13 Δεκεμβρίου 2002, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο πραγματοποίησε ένα από τα σημαντικότερα βήματα στην ιστορία της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης. Αποφάσισε την είσοδο 10 νέων κρατών-μελών, την 1.5.2004<sup>12</sup>.

Η πρόκληση για τα ήδη κράτη-μέλη δεν ήταν μικρή. Από την μια, η ολοκλήρωση της πρότασης Σουμάν επέβαλε την ένταξη του συνόλου των Ευρωπαϊκών κρατών στο εγχείρημα, γιατί μόνο έτσι θα αποκτούσε ουσιαστικό περιεχόμενο η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Μια Ευρώπη διαιρεμένη σε Δύση και Ανατολή, μετά την κατάρρευση του ανατολικού συνασπισμού δεν θα είχε πραγματικά κανένα νόημα. Από την άλλη όμως, τα προβλήματα, τόσο για τα υποψήφια κράτη όσο και για την ίδια την ΕΕ έμοιαζαν ανυπέρβλητα. Καταρχήν, τα υποψήφια κράτη έπρεπε να επιτελέσουν ένα γιγαντιαίο έργο, που αφορούσε τη μετατροπή της κεντρικά διευθυνόμενης οικονομίας τους σε οικονομία ελεύθερης αγοράς. Από την άλλη όμως και η ίδια η ένωση όφειλε να επιζητήσει λύσεις, όχι μόνο σε θέματα προϋπολογισμού, αλλά κυρίως σε θέματα αποτελεσματικής λειτουργίας πλέον του οργανισμού, ο οποίος είχε φτάσει στα όρια των αντοχών του, στο βαθμό που το όλο σύστημα είχε σχεδιαστεί για τα έξι κράτη-μέλη<sup>13</sup>.

Παράλληλα, αίτημα ένταξης υπέβαλλαν και οι δύο χώρες της Μεσογείου, η Κύπρος και η Μάλτα. Έντονους προβληματισμούς προκάλεσε εδώ η ένταξη της Κύπρου, στο βαθμό που δεν είχε επιλυθεί το πολιτικό της πρόβλημα.

Τελικά ο κύβος<sup>14</sup> ερρίφθη υπέρ της περαιτέρω διεύρυνσης, χωρίς εντωμεταξύ να έχουν επιλυθεί τα προβλήματα που σημειώθηκαν παραπάνω. Η πέμπτη λοιπόν

<sup>12</sup> «The dynamics of European Integration, negotiating the fifth enlargement», 2006.

<sup>13</sup> Δονάτος Παπαγιάννης «Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο», 3η έκδοση, εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2007, σελ.28.

<sup>14</sup> Παναγιώτης Κ. Ιωακειμίδης, «Θα επιβιώσει η Ευρωπαϊκή Ένωση;», εκδόσεις Παπαζήση, σειρά: Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική, Αθήνα 2007.

διεύρυνση άρχισε να αποκτά πολιτική αλλά και ηθική διάσταση. Οι συνέπειες αυτής της επιλογής δεν άργησαν δυστυχώς να φανούν.

Στις 16 Απριλίου 2003 υπογράφηκαν στην Αθήνα οι συνθήκες προσχώρησης δέκα νέων κρατών<sup>15</sup>, της Εσθονίας, Λετονίας, Λιθουανίας, Σλοβακίας, Τσεχίας, Πολωνίας, Ουγγαρίας, Σλοβενίας καθώς και της Κύπρου και της Μάλτας-οι χώρες εντάχθηκαν την 1<sup>η</sup> Μαΐου 2004. Επετράπη έτσι στους λαούς των νέων κρατών-μελών να εκλέξουν και να εκλεγούν, επί ίσοις όροις με όλους τους άλλους πολίτες της ΕΕ, στις εκλογές για την ανάδειξη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, τον Ιούνιο του 2004.

## 4.2 Τα κριτήρια ένταξης.

Η πορεία γι' αυτή την διεύρυνση άρχισε το 1989 με την πτώση του τείχους του Βερολίνου. Η ΕΕ έθεσε ταχύτατα σε εφαρμογή το πρόγραμμα χρηματοδοτικής ενίσχυσης Phare για να βοηθήσει τις νέες δημοκρατίες να ανοικοδομήσουν τις οικονομίες τους και να διευκολύνει την πολιτική τους μεταρρύθμιση. Στις 22 Ιουνίου 1993 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης έλαβε μια ιστορική απόφαση, διακηρύσσοντας για πρώτη φορά ότι «πρέπει να δοθεί η δυνατότητα στις συνδεδεμένες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης που το επιθυμούν να γίνουν μέλη της ΕΕ».

Συγχρόνως, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καθόρισε τρία βασικά κριτήρια που έπρεπε να ικανοποιήσουν οι υποψήφιες χώρες πριν από την προσχώρησή τους, τα οποία συνοπτικά είναι τα εξής<sup>16</sup>:

- πολιτικό κριτήριο: η ύπαρξη σταθερών θεσμών που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, το σεβασμό των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των μειονοτήτων και την προστασία των μειονοτήτων
- οικονομικό κριτήριο: η ύπαρξη μιας βιώσιμης οικονομίας της αγοράς και η ικανότητα αντιμετώπισης του ανταγωνισμού και των δυνάμεων της αγοράς στο εσωτερικό της ένωσης. Αυτό το κριτήριο ήταν και το πιο δύσκολο να εκπληρωθεί από τα κράτη, πρώην μέλη, του Ανατολικού Μπλοκ, των οποίων οι οικονομίες λειτουργούσαν με βάση τις αρχές του σοσιαλισμού. Το πέρασμα από

---

<sup>15</sup> ΕΕ 2003, L 236/1.

<sup>16</sup> Βλ. Criteria of Copenhagen, European Commission, Directorate General for Enlargement, 2007, European Communities 2007, p. 6.

το ένα σύστημα στο άλλο σήμαινε πως ολόκληρο το κράτος θα έπρεπε να ξαναχτιστεί σε καινούργια και τελείως διαφορετικά θεμέλια. Ο ανταγωνισμός σε ένα περιβάλλον που κυριαρχείται από την κεντρικά διευθυνόμενη οικονομία, που σημαίνει νέοι κανόνες στο οικονομικό παιχνίδι, ήταν μια νέα πραγματικότητα μέσα στην οποία αυτά τα κράτη έπρεπε να υπάρξουν.

- το κριτήριο της υιοθέτησης του κοινοτικού κεκτημένου: η ικανότητα της υποψήφιας χώρας να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις και να αποδεχθεί κυρίως τους στόχους της πολιτικής, οικονομικής και νομισματικής ένωσης.

Βάσει των συστάσεων της Επιτροπής και των γνωμοδοτήσεων του Κοινοβουλίου, οι σύνοδοι των Ευρωπαϊκών Συμβουλίων του Λουξεμβούργου, το Δεκέμβριο του 1997, και του Ελσίνκι, το Δεκέμβριο του 1999, αποφάσισαν να αρχίσουν οι διαπραγματεύσεις με τις δέκα χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, καθώς και με την Κύπρο και την Μάλτα.

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ, που υπεγράφη στις 2 Οκτωβρίου 1997, και της Νίκαιας, στις 26 Φεβρουαρίου 2001, είχαν στόχο της εδραίωση της ένωσης και την απλούστευση των διαδικασιών λήψης αποφάσεων πριν από την διεύρυνση<sup>17</sup>.

---

<sup>17</sup> Industrial relations in the new Europe, enlargement, integration and reform, edited by: Peter Leisink, Bram Steijn and Ulke Veersma, 2007.

### 4.3 Προετοιμασία υποψηφίων χωρών για προσχώρηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Οι υποψήφιοι για ένταξη χώρες πραγματοποίησαν ουσιαστική πρόοδο όσον αφορά την προετοιμασία τους για την ένταξη στην ΕΕ. Ο στόχος της ένταξης ενίσχυσε τις μεταρρυθμιστικές προσπάθειες αυτών των χωρών. Τις ενθάρρυνε να προβούν σε οικονομικές μεταρρυθμίσεις, οι οποίες σε ορισμένες περιπτώσεις ήταν πολύ οδυνηρές, αλλά αναγκαίες, ανεξάρτητα από την προοπτική ένταξης αυτών των χωρών στην ΕΕ, δεδομένης της απόφασής τους να μετασχηματιστούν σε οικονομίες ανοιχτής αγοράς.

Κατά τα τελευταία έτη, πριν την ένταξη, η βοήθεια αυτή επικεντρώθηκε όλο και περισσότερο, στην ανάγκη θέσπισης ή ενίσχυσης των θεσμών στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης. Ειδικότερα, οι προσπάθειες εστιάσθηκαν στην προσαρμογή και την ενίσχυση των δημοκρατικών θεσμών, καθώς και των δημοσίων αρχών των επιφορτισμένων με την εφαρμογή και την επιβολή τη νομοθεσίας της ΕΕ.

Πριν την προσχώρηση, κάθε υποψήφια χώρα έπρεπε να ενσωματώσει στην εθνική της νομοθεσία ολόκληρο το κοινοτικό κεκτημένο, το οποίο αποτελείται από 26.000 νομοθετικές πράξεις. Τα κράτη-μέλη όφειλαν επίσης να εφαρμόσουν το κεκτημένο στην πράξη.

Η ΕΕ επιθυμούσε να εξασφαλίσει ότι μια διεύρυνση αυτής της κλίμακας δεν θα την μετέτρεπε σε μια απλή ζώνη ελευθέρων συναλλαγών και ότι η τεράστια αυτή οικογένεια κρατών θα μπορούσε να εργαστεί από κοινού ουσιαστικά και αποτελεσματικά. Έτσι, διόρισε μια συνέλευση, με πρόεδρο τον Βαλερί Ζισκάρ ντ' Εστέν, για να εξετάσει το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης και να συντάξει ένα σχέδιο Συντάγματος της νέας Ένωσης των 25 κρατών-μελών<sup>18</sup>.

Επιπλέον η ΕΕ δε μπορούσε να παραβλέψει το γεγονός ότι κατά μέσο όρο, τα 75 εκατομμύρια των νέων πολιτών της ένωσης κερδίζουν μόνο το 40% του εισοδήματος των λαών των υπολοίπων χωρών-μελών. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο οι ρυθμίσεις της προσχώρησης περιλαμβάνουν χρηματοδοτική ενίσχυση 10 δισεκ ευρώ το 2004, 12,5 δισεκ το 2005 και 15 το 2006. Αυτό θα βοηθήσει τις οικονομίες των δέκα νέων χωρών της ΕΕ να συμβαδίσουν με τις υπόλοιπες 15. Ορισμένες οικονομίες

---

<sup>18</sup> Η Συνέλευση ολοκλήρωσε το έργο της τον Ιούνιο του 2003 και η σύνοδος του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Θεσσαλονίκης στις 20 Ιουνίου 2003, έκρινε ότι το σχέδιο συνταγματικής συνθήκης ήταν μια καλή βάση εργασίας για την επόμενη διακυβερνητική διάσκεψη. Το τελικό κείμενο του Συντάγματος εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το 2004.

αναπτύσσονται ταχέως και η διαδικασία ολοκλήρωσης μεταξύ των 10 και των 15 έχει ήδη επιτευχθεί σε μεγάλο βαθμό χάρη στην άρση των εμπορικών φραγμών τη δεκαετία του '90 και τις εσωτερικές μεταρρυθμίσεις που εφάρμοσαν οι κυβερνήσεις των 10 χωρών.

Το ποσό των 40 περίπου δισεκ. ευρώ που χορηγήθηκε από τον προϋπολογισμό της ΕΕ στα νέα κράτη-μέλη την περίοδο 2004-2006, διατέθηκε κυρίως σε διαρθρωτικά και περιφερειακά έργα, για την στήριξη της γεωργίας, της αγροτικής ανάπτυξης, των εσωτερικών πολιτικών και για την κάλυψη διοικητικών δαπανών.

Αυτά συμφωνήθηκαν από την ΕΕ και τα 10 νέα κράτη-μέλη στην Κοπεγχάγη το Δεκέμβριο του 2002. Η συμφωνία χρηματοδότησης τηρεί το δημοσιονομικό πλαίσιο που αποφασίστηκε στη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου , το Μάρτιο του 1999, για την περίοδο μέχρι το 2006.

## 5. Η Έκτη διεύρυνση ( Η Ευρώπη των είκοσι-επτά ).

Δυο χώρες της Βαλκανικής, η Ρουμανία και η Βουλγαρία, δεν κατόρθωσαν να παρακολουθήσουν τους ρυθμούς των υπολοίπων υποψηφίων χωρών και η ένταξή τους αναβλήθηκε για το 2007.

Η Ρουμανία είχε κλείσει τον Απρίλιο του 2005 δέκα χρόνια υποβολής της αίτησης προσχώρησής της στην ένωση. Ο επίτροπος για την διεύρυνση κ. Rehn καλωσόρισε την Ρουμανία στην ευρωπαϊκή οικογένεια και δήλωσε ότι «αυτή η απόφαση αποτελεί έναν ακόμη ακρογωνιαίο λίθο». Τόνισε επίσης ότι το 2006 η Ρουμανία πρέπει να προχωρήσει σε όλες τις απαιτούμενες αλλαγές ώστε να αποκτήσει την ιδιότητα του μόνιμου μέλους.

Στις 25 Οκτωβρίου 2005, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή υιοθέτησε την συνολική έκθεση παρακολούθησης για την προετοιμασία της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, για την ένταξή τους στην ΕΕ. Εδώ καλούνται και οι δύο χώρες να δράσουν επείγοντως για να ξεριζώσουν την διαφθορά, να ενισχύσουν τις κυβερνήσεις και τα δικαστήριά τους, να εντείνουν τους συνοριακούς ελέγχους. Επισημαίνεται ότι εφόσον δεν υπάρξει ικανοποιητική ανταπόκριση από αυτές, η επιτροπή ενδέχεται να ζητήσει να αναβληθεί ως το 2008 η ένταξή τους στην ΕΕ.

Όσον αφορά την Βουλγαρία, η επιτροπή επικεντρώνεται στη δικαιοσύνη, τις εσωτερικές υποθέσεις, τη γεωργία και την ανταγωνιστικότητα, ενώ η Ρουμανία καλείται ιδιαιτέρως να επιταχύνει την εφαρμογή της ευρωπαϊκής νομοθεσίας στα πεδία ανταγωνιστικότητας, φορολογίας, περιβαλλοντικής προστασίας, γεωργίας, συνοριακού ελέγχου και διαφάνειας. Να υπογραμμιστεί ότι στις εκθέσεις η Ρουμανία έχει «διανύσει» πλέον την ίδια απόσταση με την Βουλγαρία ως προς την προετοιμασία ένταξης στην ΕΕ.

Οι δύο αυτές χώρες κατάφεραν τελικά να υπογράψουν τις Συνθήκες προσχώρησης και από την 1<sup>η</sup> Ιανουαρίου του 2007<sup>19</sup> αποτελούν μέλη της ένωσης. Προβλέφθηκαν ωστόσο, λόγω της μη ευθυγράμμισης τους πλήρως με το κοινοτικό κεκτημένο, τρεις ρήτρες διαφύλαξης, που επιτρέπουν αυστηρή εποπτεία της επιτροπής σε συγκεκριμένους τομείς όπως η δικαιοσύνη, οι εσωτερικές υποθέσεις και η δημόσια διοίκηση<sup>20</sup>.

---

<sup>19</sup> ΕΕ 2005, L 157/1.

<sup>20</sup> Δονάτος Παπαγιάννης «Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο», 3η έκδοση, εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2007, σελ 29.

## 6. Η εμπειρία από τις μέχρι σήμερα διευρύνσεις.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση απαρτίζεται πλέον από 27 κράτη-μέλη, με την πρόθεση βεβαίως να μην σταματήσει εκεί. Δεν πρόκειται για μια απλή γεωγραφική διεύρυνση. Βαθύτεροι οικονομικοί δεσμοί καθιστούν την Ευρώπη όαση σταθερότητας, δημοκρατίας και πολιτισμού, μοναδική στον κόσμο και, χωρίς ψευδή μετριοφροσύνη, πρότυπο ακόμη και για ισχυρότερα ή πολυπληθέστερα κράτη.

Τα οφέλη της διεύρυνσης είναι ήδη ορατά<sup>21</sup>. Στην κεντρική και Ανατολική Ευρώπη αναδύθηκαν σταθερές δημοκρατίες. Το σύστημά τους είναι ήδη τόσο εύρωστο ώστε δεν διατρέχουν κανένα κίνδυνο υποτροπής προς τον ολοκληρωτισμό. Η επιτυχία αυτή πιστώνεται κατά κύριο λόγο στους λαούς των χωρών αυτών. Αυτοί από μόνοι τους έλαβαν την απόφαση να ακολουθήσουν τον δύσκολο αυτό δρόμο και να δημιουργήσουν ανοιχτές κοινωνίες, σύγχρονες δημοκρατίες και λειτουργούσες οικονομίες αγοράς. Η ταχύτητα με την οποία έφεραν εις πέρας το εγχείρημα αυτό οφείλεται αποκλειστικά στην πολιτική τους διορατικότητα και στο θάρρος τους.

Ωστόσο, αναμφίβολα, η πρόοδος αυτή ενισχύθηκε και ενθαρρύνθηκε από την προοπτική της ευρωπαϊκής ενοποίησης. Η κατεύθυνση που λαμβάνουν οι πολιτικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις αντανακλούν την ανάγκη εκπλήρωσης των κριτηρίων προσχώρησης στην ΕΕ, τα οποία καθόρισε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης το 1993.

Τα γεγονότα επιβεβαίωσαν σε μεγάλο βαθμό το βάσιμο των εν λόγω κριτηρίων. Η πολιτική σταθερότητα στις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης έχει τις ρίζες της στις κοινές ευρωπαϊκές αξίες – δημοκρατία, κράτος δικαίου, σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και προστασία των μειονοτήτων – και ακριβώς για τον λόγο αυτό πρόκειται να επιβιώσει. Ως άμεσο αποτέλεσμα, βελτιώθηκε θεαματικά η ασφάλεια στην Ευρώπη και δημιουργήθηκαν τεράστιες δυνατότητες οικονομικής ανάπτυξης. Η ανάλυση της σημειωθείσας προόδου ανά μεμονωμένη χώρα δείχνει ότι οι μεταρρυθμίσεις αποδίδουν καρπούς. Σε ορισμένες περιπτώσεις, λόγω του μεγέθους των διαρθρωτικών μεταβολών στην οικονομία παρατηρείται ήδη ταχεία ανάπτυξη σε νέες, σταθερές βάσεις. Φαίνεται λοιπόν ότι η διεύρυνση συνιστά μία από τις σπάνιες εκείνες διαδικασίες που αποβαίνουν επωφελείς για όλους.

---

<sup>21</sup> Agenda 2000, έγγραφο στρατηγικής για την διεύρυνση, Ευρ. Επιτροπή, Δελτίο της Ε.Ε, Συμπλήρωμα 3/2000, σελ. 5.

Η διεύρυνση της Ένωσης θα ενισχύσει την ικανότητά της να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις του νέου αιώνα. Η εμπειρία του παρελθόντος έχει δείξει ότι οι διαδοχικές διευρύνσεις δεν έφεραν μόνο νέα μέλη αλλά και νέο δυναμισμό στο πολιτικό και οικονομικό πεδίο: η διεύρυνση συμπορεύτηκε με την εμβάθυνση. Ο τωρινός γύρος διεύρυνσης εντάσσει στην ένωση χώρες που επιθυμούν σφοδρά να συμβάλλουν με όλες τους τις δυνάμεις στο ευρωπαϊκό οικοδόμημα και να βοηθήσουν στη διαμόρφωση των θεσμικών οργάνων και του τρόπου διακυβέρνησης της μελλοντικής Ευρώπης.

Αυτή η νέα Ευρώπη θα έχει μια μοναδική ιστορική ευκαιρία να επιδιώξει δυναμικότερα τους στόχους που έχει ήδη οριοθετήσει η σημερινή Ένωση: το ευρώ, την ανάπτυξη κοινής εξωτερικής πολιτικής και πολιτικής ασφαλείας, την καθιέρωση ενός χώρου ασφαλείας, ελευθερίας και δικαιοσύνης για τους πολίτες της Ευρώπης. Τα μελλοντικά μέλη, τα οποία ήδη βρίσκονται αντιμέτωπα με την πρόκληση της παγκοσμιοποίησης, θα βοηθήσουν στην επίτευξη των προαναφερθέντων στόχων.

## 6.1 Τα οφέλη της διεύρυνσης.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση καλείται να αντιμετωπίσει τώρα τον μεγαλύτερο κύκλο διεύρυνσης, με το μεγαλύτερο αριθμό υποψηφίων χωρών από οποιαδήποτε άλλη περίπτωση στο παρελθόν. Ο νέος κύκλος διεύρυνσης « έχει προκύψει » αφ' ενός από την ελκυστικότητα της Ένωσης ως χώρου διασφάλισης της σταθερότητας και ευημερίας και αφ' ετέρου από τις ιστορικές αλλαγές στην Ανατολική Ευρώπη που μεταμόρφωσαν το ευρωπαϊκό πολιτικό και οικονομικό περιβάλλον<sup>22</sup>.

Η πέμπτη διεύρυνση αποτελεί ιστορική ευκαιρία για την ειρηνική επανένωση της Ευρώπης ύστερα από γενεές διχασμού και συγκρούσεων. Με την προώθηση της σταθερότητας και της ασφάλειας αυτών των χωρών, οι ευκαιρίες ειρήνευσης και ευημερίας για το σύνολο της ένωσης αυξάνονται. Μετά τις τρομοκρατικές ενέργειες της 11<sup>ης</sup> Σεπτεμβρίου 2001, μια ισχυρή και ενοποιημένη Ευρώπη καθίσταται όσο ποτέ άλλοτε σημαντική για την διασφάλιση της ειρήνης, της ασφάλειας και της ελευθερίας.

Η διεύρυνση, όπως και οι προηγούμενες, αναμένεται να ενισχύσει την δύναμη, τη συνοχή και την επιρροή της ένωσης στον κόσμο. Ως αποτέλεσμα της διεύρυνσής της με την ένταξη νέων μελών, η Ευρωπαϊκή Ένωση θα είναι σε καλύτερη θέση να ανταποκριθεί στις προκλήσεις της παγκοσμιοποίησης, να ενισχύσει και να προασπίσει το ευρωπαϊκό κοινωνικό μοντέλο και να αντιμετωπίσει τις εξωτερικές προκλήσεις. Η Ένωση πολλαπλασιάζει την ισχύ των κρατών-μελών στους διεθνείς οργανισμούς και διασκέψεις και γενικότερα στις διεθνείς σχέσεις.

Κατά συνέπεια, η διεύρυνση αποτελεί τη συνέχιση του αρχικού στόχου της ΕΕ, όσον αφορά τη γεφύρωση των αντιθέσεων και τη δημιουργία μιας όλο στενότερης ένωσης των ευρωπαϊκών λαών. Ο πόλεμος μεταξύ μελών της ένωσης είναι πλέον αδιανόητος και η ευημερία των πολιτών τους έχει αυξηθεί πάρα πολύ, χάρη στη συνεχή ανάπτυξη των οικονομιών τους και στην αφθονία και την εξύψωση της ποιότητας των προϊόντων και των υπηρεσιών που τους προσφέρονται μέσα στην ενιαία αγορά.

Το ξέσπασμα των ταραχών είναι όλο και περισσότερο απίθανο, τα αίτια των συγκρούσεων όπως ζητήματα μειονοτήτων και προβλήματα συνόρων, παύουν να υφίστανται, ενώ παράλληλα η ενοποίηση καταργεί τις πιθανότητες σύρραξης. Ένα σταθερό πολιτικό πλαίσιο αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την επικράτηση όχι

---

<sup>22</sup> Παναγιώτης Ιωακειμίδης, «Η νέα διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Ελλάδα-Κύπρος, Βαλκάνια, Ανατ. Ευρώπη», εκδόσεις Σιδέρης, Ελληνικό ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), Αθήνα 1996.

μόνο διαρκούς ειρήνης και συνθηκών καλής γειτονίας αλλά και οικονομικής ευρωστίας.

Η διεύρυνση θα παράσχει σημαντικά οικονομικά οφέλη που θα προκύψουν από τη δημιουργία μιας μεγαλύτερης αγοράς. Εάν προστεθούν οι υποψήφιες χώρες στην ενιαία αγορά της ΕΕ των 370 και πλέον εκατ. κατοίκων, θα δημιουργηθεί η μεγαλύτερη οικονομική ζώνη σε παγκόσμιο επίπεδο. Μια τέτοιου μεγέθους αγορά αναμένεται να δώσει ώθηση στις επενδύσεις και τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, αυξάνοντας με αυτόν τον τρόπο το επίπεδο ευημερίας σε όλη την Ευρώπη, τόσο στα νέα, όσο και στα παλιά κράτη-μέλη. Το εμπόριο έχει αυξηθεί θεαματικά μέσα στην μεγάλη εσωτερική αγορά, οι όροι της προσφοράς και της ζήτησης αλλάζουν δραματικά, η κρατική παρέμβαση περιορίζεται και η νέα δυναμική τίθεται σε κίνηση, ιδίως ως προς τις ευκαιρίες εμπορίου και επενδύσεων, τις δυνατότητες συγχωνεύσεων, συνεργασιών και κοινών επιχειρήσεων<sup>23</sup>.

Με την προσχώρηση των νέων κρατών στην ΕΕ, αναμένεται να ενισχυθεί η οικονομική ολοκλήρωσή τους με τα υφιστάμενα κράτη-μέλη. Οι καταναλωτές θα καρπωθούν τα οφέλη των ευρύτερων επιλογών και των χαμηλότερων τιμών, ενώ οι επιχειρήσεις κατά μήκος της ευρωπαϊκής ηπείρου θα ωφεληθούν από την ύπαρξη κοινών κανόνων, την αύξηση του εμπορίου, την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας και την αύξηση του ανταγωνισμού.

Τα οφέλη από την διεύρυνση αναφέρονται συνοπτικά παρακάτω:

- η επέκταση της ζώνης ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης στην Ευρώπη θα ενισχύσει την ασφάλεια όλων των λαών της
- η προσθήκη άνω των 100 εκατ πολιτών, από χώρες με ταχέως αναπτυσσόμενη οικονομία στην αγορά της ΕΕ, σχηματίζει μια ενωμένη Ευρώπη 470 εκατ, που θα τονώσει την οικονομική ανάπτυξη και θα δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας
- θα βελτιωθεί η ποιότητα ζωής των πολιτών, δεδομένου ότι τα νέα κράτη μέλη θα υιοθετήσουν τις πολιτικές της ΕΕ που αποσκοπούν στην προστασία του περιβάλλοντος και στην καταπολέμηση της εγκληματικότητας, των ναρκωτικών και της λαθρομετανάστευσης
- θα αυξηθεί η πολιτιστική πολυμορφία και η ανταλλαγή ιδεών, βελτιώνοντας την κατανόηση άλλων λαών

---

<sup>23</sup> Νίκος Σ. Μούσης, «Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο – Οικονομία – Πολιτική» 10<sup>η</sup> αναθεωρημένη έκδοση, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2003, σελ 547.

- θα ενισχυθεί ο ρόλος της ένωσης στο διεθνή χώρο - εξωτερική πολιτική και πολιτική για την ασφάλεια, εμπορική πολιτική και λοιπά πεδία της παγκόσμιας διακυβέρνησης.

Οι υποψήφιος ή οι νέες χώρες - μέλη αποκομίζουν σημαντικά οφέλη από την διευρυμένη Ένωση. Ένα ενιαίο σύνολο εμπορικών κανόνων, ενιαίο δασμολόγιο και ενιαίο σύνολο διοικητικών διαδικασιών θα ισχύουν σε ολόκληρη την ενιαία αγορά της διευρυμένης Ευρώπης. Αυτό θα διευκολύνει τις συναλλαγές των επιχειρήσεων αυτών των χωρών και θα προσφέρει καλύτερους όρους για τις επενδύσεις και το εμπόριο.

Υπάρχουν ήδη ορατά οφέλη:

- στην Κεντρική και Ανατολική Ευρώπη αναδείχθηκαν σταθερά δημοκρατικά καθεστώτα, με δημοκρατικούς θεσμούς και μεγαλύτερο σεβασμό προς τις μειονότητες<sup>24</sup>.
- Οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις σε αυτές τις χώρες είχαν ως αποτέλεσμα υψηλούς βαθμούς οικονομικής ανάπτυξης και καλύτερες προοπτικές απασχόλησης. Η διαδικασία αυτή υποβοηθήθηκε και ενθαρρύνθηκε από την προοπτική της προσχώρησης στην ΕΕ και από την οικονομική βοήθεια της τελευταίας.
- Κατόπιν αυτού, αυξήθηκαν οι εμπορικές συναλλαγές της ένωσης, με τις συγκεκριμένες χώρες (εμπορικό πλεόνασμα ύψους 17 δισεκ ευρώ το 2000<sup>25</sup>) και κατ' επέκταση, η απασχόληση και η ανάπτυξη.

Με την προσχώρηση των νέων κρατών-μελών υπήρχαν πολλοί λόγοι να πιστεύει κανείς ότι οι θετικές οικονομικές εξελίξεις θα συνεχιστούν<sup>26</sup>. Τόσο τα παλιά όσο και τα νέα μέλη θα επωφεληθούν από την ολοκλήρωση της αγοράς, ως αποτέλεσμα της διεύρυνσης και τη συνεπαγόμενη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας.

Η πιθανή εισροή εργαζομένων από τα νέα κράτη-μέλη αποτελεί μία από τις ευαίσθητες πτυχές της διαδικασίας διεύρυνσης. Μελέτες έδειξαν ότι η μετανάστευση ως αποτέλεσμα της διεύρυνσης είναι περιορισμένης κλίμακας και επικεντρώνεται

<sup>24</sup> Agenda 2000, έγγραφο στρατηγικής για την διεύρυνση, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, δελτίο της ΕΕ, συμπλήρωμα 3/2000.

<sup>25</sup> Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αντιπροσωπεία στην Ελλάδα, <http://ec.europa.eu/hellas>.

<sup>26</sup> Κωνσταντίνος Στεφάνου, «Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση», 5<sup>η</sup> αναθεωρημένη έκδοση, εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001.

κυρίως στις περιοχές που συνορεύουν με τα παλιά κράτη μέλη. Όσο βελτιώνονται οι προοπτικές οικονομικής ανάπτυξης σε αυτές τις χώρες, τόσο λιγότερο ελκυστική γίνεται για τους εργαζόμενους η μετανάστευση σε άλλα κράτη μέλη της ΕΕ προς αναζήτηση εργασίας.

Στα παλιά κράτη, μόνο το 2% του πληθυσμού ζει και εργάζεται εκτός της χώρας καταγωγής. Οι πολίτες εμφανίζονται απρόθυμοι να εγκαταλείψουν τη χώρα τους εκτός αν υπάρχουν ειδικές περιστάσεις που τους αναγκάζουν.

Επίσης ιδιαίτερη σημασία έχουν οι δημογραφικές τάσεις σε πολλές χώρες της ΕΕ, οι οποίες χαρακτηρίζονται από γήρανση του πληθυσμού. Οι αυξανόμενες ανάγκες σε ειδικευμένο εργατικό δυναμικό σε ορισμένους κλάδους θα καθιστούν την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων ολοένα και πιο επιθυμητή στο μέλλον, προκειμένου να διασφαλιστεί η συνέχιση της αποτελεσματικής λειτουργίας της οικονομίας<sup>27</sup>.

Η ΕΕ σαν απάντηση στην ανησυχία που εκφράζουν οι πολίτες σε ορισμένα κράτη-μέλη διαπραγματεύθηκε ευέλικτες μεταβατικές ρυθμίσεις με χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, προκειμένου να καταστεί δυνατό για ορισμένα παλιά κράτη να περιορίσουν την είσοδο εργαζομένων από τα νέα, για ανώτατο διάστημα επτά ετών μετά την διεύρυνση. Αντίθετα, τα μέλη που επιθυμούν να επιτρέψουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων νωρίτερα μπορούν να το κάνουν, όπως ήδη έχουν δηλώσει ορισμένα, από τη στιγμή της προσχώρησης των νέων μελών. Επανεξέταση της κατάστασης προβλέπεται να διεξαχθεί ύστερα από διάστημα πέντε ετών από την ολοκλήρωση της διαδικασίας διεύρυνσης.

Πολλά τα οφέλη της διεύρυνσης, και η ιστορία της Ευρωπαϊκής Ένωσης έρχεται να επιβεβαιώσει ότι κάτι τέτοιο την απομακρύνει από τους πολέμους, την εθνοκάθαρση, την μιζέρια, τα ανελεύθερα πολιτικά πλαίσια που στιγμάτισαν το παρελθόν της. Και ό, τι κάθε εμπόδιο συνεισέφερε στην συγκρότηση αυτής της μοναδικής σύνθεσης που έμαθε πια να επιταχύνει ή να επιβραδύνει ανάλογα με τις ανάγκες των λαών και των πολιτών που την απαρτίζουν..

---

<sup>27</sup> Ειδικότερα θετικές αναμένονται να είναι οι επιδράσεις στην προστασία του περιβάλλοντος, στην ασφάλεια, στην πρόληψη της εγκληματικότητας, ενώ έντονα αμφιλεγόμενες είναι οι επιδράσεις στον τομέα της γεωργίας, βλέπε σχετικά στο site της Ε.Ε: [www.europa.eu.int](http://www.europa.eu.int).

## 6.2 Ο αντίλογος για την διεύρυνση. Οι επιφυλάξεις.

Είναι βέβαιο ότι η αέναη αυτή μεταμόρφωση της Γηραιάς Ηπείρου δημιουργεί και φόβους και ανησυχίες ακόμη και στους πλέον πεπεισμένους Ευρωπαϊστές. Είναι η μοίρα κάθε δημιουργικής δραστηριότητας να ξεπερνάει τα εμπόδια. Ο φόβος του αγνώστου, το ένστικτο διατήρησης των κεκτημένων, η επιφύλαξη απέναντι στην έμπρακτη απόδειξη της αλληλεγγύης μεταξύ λαών, η δέσμευση σε κοινή μοίρα, η υποχρέωση να λειτουργούμε με κοινές δομές μας καταλαμβάνουν όλους.

**Όργανα και διαδικασίες λήψης αποφάσεων:** Η προφανέστερη πολιτική πρόκληση που θέτει η διεύρυνση στην ΕΕ είναι η προσαρμογή των οργάνων της, ώστε αυτά να μπορέσουν να συμπεριλάβουν τόσο πολλά νέα κράτη – μέλη. Στο παρελθόν, η προσαρμογή για τα κράτη-μέλη γίνονταν απλώς με την πρόβλεψη της εκπροσώπησής τους στα όργανα κατ’ αναλογία του μεγέθους του πληθυσμού τους. Έτσι, τα νέα κράτη-μέλη αποκτούσαν σταθμισμένη ψήφο στο Συμβούλιο, έναν αριθμό βουλευτών στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, έναν επίτροπο<sup>28</sup>, έναν δικαστή σε καθένα από τα δικαστήρια κ.ο.κ. Ωστόσο, η προσέγγιση αυτή δεν μπορούσε να χρησιμοποιηθεί με την ίδια ευκολία στον τρέχοντα γύρο διεύρυνσης, εν μέρει επειδή ορισμένα όργανα – και ειδικότερα η Επιτροπή και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο – θεωρούνται ήδη υπερμεγέθη και εν μέρει λόγω του μεγάλου αριθμού των υποψηφίων κρατών.

Η πρόκληση της θεσμικής προσαρμογής συνδέεται στενά με την θεωρούμενη ως αναγκαία προσαρμογή των διαδικασιών λήψης αποφάσεων. Όπως και στην περίπτωση της ένταξης της Ισπανίας και της Πορτογαλίας στα μέσα της δεκαετίας του 1980 καθώς και της ένταξης των χωρών της ΕΖΕΣ στα μέσα της δεκαετίας του 1990, αναγνωρίζεται σήμερα ότι η έλευση νέων κρατών-μελών θα καταστήσει δυσχερέστατη την ταχεία και αποτελεσματική λήψη αποφάσεων, εάν δεν ενοποιηθούν οι σχετικές διαδικασίες. Έχουν διατυπωθεί αιτήματα για συνολική επανεξέταση των διαδικασιών, αλλά, όπως και στο παρελθόν, η συζήτηση στον τρέχοντα γύρο διαπραγματεύσεων επικεντρώθηκε κυρίως στην περαιτέρω μείωση της άσκησης βέτο από τα κράτη-μέλη στο Συμβούλιο Υπουργών μέσω της επέκτασης της διαδικασίας λήψης αποφάσεων με ειδική πλειοψηφία<sup>29</sup>.

<sup>28</sup> Εξαίρεση αποτέλεσαν το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ισπανία που ως μεγάλα κράτη έλαβαν δύο Επιτρόπους.

<sup>29</sup> Neill Nugent, «Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση», εκδόσεις Σαββάλα, 2003, σελ 662.

**Οικονομικές δυσκολίες:** Με τις δύο τελευταίες διευρύνσεις, ειδικά την πέμπτη, προστέθηκαν πολλά εκατομμύρια πολιτών στα ήδη 375 εκατομμύρια της ένωσης, αλλά το ΑΕΠ αυξήθηκε μόνο κατά 4,5%. Όπως προειδοποιεί το περιοδικό «the economist», «είναι πολλοί και είναι φτωχοί»<sup>30</sup>. Για να γίνει μια σύγκριση, όταν έγιναν μέλη η Ελλάδα, η Ισπανία και η Πορτογαλία, ο πληθυσμός αυξήθηκε κατά 20% και το ΑΕΠ κατά 10%. Σχετικά με τις χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης (ΧΚΑΕ), και πιθανώς στο μέλλον και με την Τουρκία, αν και η ένταξή τους δημιουργεί τεράστιες δυνάμει ευκαιρίες αγοράς για τα υφιστάμενα κράτη-μέλη της ΕΕ, δημιουργεί επίσης σημαντικές οικονομικές δυσκολίες. Αυτό συμβαίνει για τρεις λόγους:

- ✓ Μολονότι η ένταξη των ΧΚΑΕ θα αυξήσει τον πληθυσμό της ΕΕ κατά περίπου 30%, το ΑΕΠ της ΕΕ θα αυξηθεί μόνο κατά περίπου 5%. Με εξαίρεση την Κύπρο και την Σλοβενία, όλες οι υποψήφιες χώρες είχαν το 2002 κατά κεφαλήν ΑΕΠ χαμηλότερο από εκείνο του φτωχότερου κράτους-μέλους της ΕΕ, δηλαδή της Ελλάδας. Επιπλέον όλες οι υποψήφιες χώρες βρίσκονταν κάτω από τον μέσο όρο της ΕΕ<sup>31</sup>. Με άλλα λόγια η διεύρυνση θα φέρει στην ΕΕ λιγότερο εύπορα κράτη, τα οποία, μεταξύ άλλων, θα ασκήσουν πιέσεις στα Διαρθρωτικά Ταμεία και θα προβάλουν αξιώσεις για πιο γενναιόδωρες αναδιανεμητικές πολιτικές<sup>32</sup>.
- ✓ Η Κοινή Γεωργική Πολιτική αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα, καθώς οι περισσότερες υποψήφιες χώρες διαθέτουν σχετικά μεγάλους, αλλά πολύ αναποτελεσματικούς, γεωργικούς τομείς. Έτσι, ενώ η γεωργία αντιπροσωπεύει λιγότερο από το 5% της απασχόλησης στην ΕΕ, αντιπροσωπεύει περίπου το 25% της απασχόλησης στην Πολωνία, το 21% στη Βουλγαρία και το 16% στην Τουρκία. Συνολικά η διεύρυνση με τις ΧΚΑΕ θα έχει ως αποτέλεσμα να διπλασιαστεί περίπου το μέγεθος του γεωργικού εργατικού δυναμικού της ΕΕ και να αυξήσει τις γεωργικές εκτάσεις της περίπου κατά το ήμισυ. Αυτό σημαίνει ότι απαιτείται περαιτέρω

<sup>30</sup> Διεύρυνση της ΕΕ: από την φτώχεια στην δυστυχία, του Peter Burger, το άρθρο αυτό δημοσιεύθηκε στον Σπάρτακο, τόμος 67, Νοέμβριος 2002.

<sup>31</sup> Οκτώ από αυτές: Βουλγαρία, Εσθονία, Λετονία, Λιθουανία, Πολωνία, Ρουμανία, Σλοβακία και Τουρκία βρίσκονταν κάτω από το 50% του μέσου όρου, ενώ τρεις από αυτές: Βουλγαρία, Ρουμανία και Τουρκία βρίσκονται κάτω από το 30% του μέσου όρου.

<sup>32</sup> Όσον αφορά τους διαρθρωτικούς πόρους της ΕΕ, περίπου το 35% του προϋπολογισμού της ένωσης θα διατεθεί στις νεοενταχθείσες χώρες. Χαρακτηριστικό το παράδειγμα της Ισπανίας όπου 11 από τις 17 περιφέρειές της θα χάσουν την διαρθρωτική ενίσχυση που λάμβαναν.

μεταρρύθμιση της ΚΓΠ, προκειμένου η διεύρυνση να μην έχει ως αποτέλεσμα την άσκηση υπερβολικών πιέσεων στον τομέα αυτό.

- ✓ Οι ΧΚΑΕ εξακολουθούν να εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από παρωχημένες και αναποτελεσματικές βιομηχανίες, οι οποίες κατάφεραν να επιβιώσουν ως σήμερα μόνο χάρη στις διάφορες μορφές κρατικής στήριξης. Η κατάσταση αυτή αλλάζει, καθώς οι οικονομίες των ΧΚΑΕ εκσυγχρονίζονται και φιλελευθεροποιούνται, υποβοηθούμενες σε μεγάλο βαθμό από τα κίνητρα και την καθοδήγηση της ενταξιακής διαδικασίας. Ωστόσο, απομένουν πολλά ακόμη που πρέπει να γίνουν. Εάν οι οικονομίες των ΧΚΑΕ αποδειχτούν μη ανταγωνιστικές και εάν δεν καταφέρουν να προσελκύσουν τις προσδοκώμενες εσωτερικές επενδύσεις, είναι σαφές ότι η κατάσταση αυτή θα είναι επιζήμια για τις ίδιες τις χώρες αυτές. Αλλά η κατάσταση ενδέχεται να αποβεί επιζήμια και για την ευρύτερη οικονομία της εσωτερικής αγοράς καθώς και για τις προοπτικές ένταξης των ΧΚΑΕ στο σύστημα του ενιαίου νομίσματος.

**Εξωτερικές σχέσεις και πολιτικές:** Λόγω του αυξημένου μεγέθους της, η διευρυμένη ΕΕ θα έχει τη μεγαλύτερη πολιτική βαρύτητα στις εξωτερικές σχέσεις και πολιτικές. Ωστόσο, η κατάσταση αυτή ενδέχεται να αντισταθμιστεί από το γεγονός ότι η ΕΕ θα αποκτήσει ακόμη περισσότερη ανομοιογένεια στα μέλη της και επομένως θα δυσκολεύεται ακόμη περισσότερο απ' ό,τι σήμερα να αναπτύξει ενιαίες στάσεις βασισμένες σε κοινές ταυτότητες και συμφέροντα. Επιπλέον, λίγα από τα νέα κράτη-μέλη έχουν συγκεκριμένα συμφέροντα και προσανατολισμούς στον τομέα των εξωτερικών σχέσεων και πολιτικών που ενδέχεται να δημιουργήσουν σημαντικές δυσκολίες σε ορισμένες περιπτώσεις<sup>33</sup>.

Τέλος ανησυχητική παρουσιάζεται και η κατάσταση με το περιβάλλον, αφού οι νέες χώρες καθώς και οι προς ένταξη, πρέπει να επενδύσουν 120 δισεκ ευρώ προκειμένου να προσαρμοστούν με τους περίπου 200 κοινοτικούς νόμους που αφορούν το περιβάλλον.

.....

Η Ευρώπη έχει δεχθεί στους κόλπους της κράτη τα οποία θα εμπλουτίσουν σημαντικά το ψηφιδωτό της κοινωνικής και πολιτισμικής σύνθεσης που εκφράζει η

---

<sup>33</sup> Η Κύπρος είναι το προφανέστερο παράδειγμα ενός τέτοιου κράτους-μέλους και η επιθυμία της ΕΕ να ξεκινήσει ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Τουρκία είναι το προφανέστερο παράδειγμα μιας τέτοιας περίπτωσης.

ιστορία και η προοπτική του ευρωπαϊκού εγχειρήματος. Η πέμπτη διεύρυνση υπήρξε καθοριστική γιατί αποτέλεσε την μεγαλύτερη πρόκληση, όχι μόνο λόγω μεγέθους των πληθυσμιακών και εδαφικών όρων. Με αυτήν έκλεισε οριστικά ο ιστορικός κύκλος της μεταπολεμικής διαιρεμένης Ευρώπης, που συμпыκνωσε την ευρύτερη ιστορία αυτής της ταλανισμένης ηπείρου. Γι' αυτό, πέραν της γεωπολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής σημασίας της, μια επιτυχημένη διεύρυνση θα έχει και μεγάλη συμβολική αξία<sup>34</sup>.

Η διεύρυνση της ΕΕ μπορεί να οδηγήσει και σε ισχυρούς κλυδωνισμούς του κοινοτικού κεκτημένου στις διάφορες εκφάνσεις του. Στην παρούσα φάση, μια ένωση 27 κρατών-μελών μπορεί να καταστεί δυσκίνητη και άνευρη, με φθίνουσα επιρροή στις διεθνείς οικονομικές και πολιτικές εξελίξεις. Οι κίνδυνοι μπορεί να οδηγήσουν στην εκκωφαντική εκδήλωση τόσο των εκφρασθέντων όσο και των μύχιων φόβων για το ευρωπαϊκό εγχείρημα. Η ενίσχυση του διακυβερνητικού προσώπου και η ανάδυση μιας Ευρώπης πολλών ταχυτήτων μπορούν να προταθούν ως μονόδρομος μπροστά στα διαφαινόμενα προβλήματα.

Η διεύρυνση όμως, δεν πρέπει να αντιμετωπιστεί ως απειλή, αλλά ως ευκαιρία, και μάλιστα διπλή: αφ' ενός για τον εμπλουτισμό και την ισχυροποίηση της ένωσης στο παγκόσμιο σκηνικό και αφ' ετέρου για μια τολμηρή αναδιαμόρφωση του θεσμικού οικοδομήματός της, που θα διαφυλάξει το κεκτημένο και θα ενισχύσει τους ενοποιητικούς θεσμούς.

---

<sup>34</sup> Γ. Παπαδημητρίου, Γ. Καρισιάδης, Κ. Παπανικολάου, «Η Συνέλευση για το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2002, σελ 47.

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄**

### **Η ΝΕΑ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗ. ΠΟΙΑ ΧΩΡΑ ΘΕΩΡΕΙΤΑΙ «ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ».**

#### **1. Η ρύθμιση του άρθρου 49 ΣυνθΕΕ.**

Η συζήτηση για τα «σύνορα» της Ευρώπης προϋποθέτει τον επακριβή προσδιορισμό του ερωτήματος, δεδομένου ότι ο όρος «σύνορα» μπορεί να συζητηθεί από διαφορετικές οπτικές γωνίες.

Στο άρθρο 49 ΣυνθΕΕ σχετικά με την προσχώρηση νέου κράτους στην Ένωση προβλέπεται το εξής: **«κάθε ευρωπαϊκό κράτος το οποίο σέβεται τις αρχές που καθορίζονται στο άρθρο 6 παράγραφος 1<sup>35</sup>, μπορεί να ζητήσει να γίνει μέλος της Ένωσης. Απευθύνει την αίτησή του στο Συμβούλιο, το οποίο αποφασίζει ομόφωνα, αφού ζητήσει τη γνώμη της Επιτροπής και μετά από σύμφωνη γνώμη του Κοινοβουλίου, το οποίο αποφασίζει με την απόλυτη πλειοψηφία των μελών από τα οποία απαρτίζεται».**

Μέχρι την συνθήκη του Μάαστριχτ το 1992, το υποψήφιο κράτος έπρεπε να υποβάλει αίτηση ένταξης και στις τρεις Κοινότητες, ΕΚΑΧ, ΕΚΑΕ, ΕΟΚ. Η Συνθήκη όμως για την Ευρωπαϊκή Ένωση κατήργησε τα σχετικά άρθρα των συνθηκών αυτών των κοινοτήτων και περιέλαβε στις τελικές της διατάξεις το άρθρο 49 χωρίς ουσιαστική αλλαγή περιεχομένου, με το οποίο προβλέπεται πλέον η ένταξη μόνο στην Ευρωπαϊκή Ένωση και όχι σε κάθε Κοινότητα ξεχωριστά.

Σύμφωνα με την νομική συλλογιστική για την ερμηνεία του δικαίου, ανήκει και το αξίωμα σύμφωνα με το οποίο, η κάθε προσπάθεια για ερμηνεία οφείλει να ξεκινά από το γράμμα του νόμου και να επιδιώκει να κατανοήσει το εύρος των χρησιμοποιούμενων όρων για να αναδείξει το αληθές τους νόημα. Σε κάθε περίπτωση η ερμηνευτική προσπάθεια θα κατατείνει είτε στην άρση της ασάφειας που πηγάζει από τη χρήση γραμματικών ή συντακτικών εκφράσεων είτε από την χρήση εννοιών. Οι έννοιες αυτές ή θα είναι νομικές *stricto sensu*, το περιεχόμενο των οποίων το

---

<sup>35</sup> Άρθρο 6: «η ένωση βασίζεται στις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας, του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών και του κράτους δικαίου, αρχές οι οποίες είναι κοινές στα κράτη μέλη».

δίκαιο έχει προσδιορίσει κατά τρόπο σταθερό ή νομικές *lato sensu*, δηλαδή ο νομοθέτης δεν έχει προσδιορίσει κατά περιεχόμενο και τις χρησιμοποιεί κατά την «κοινή πείρα» ή ως «τεχνικούς όρους».

Ο όρος «ευρωπαϊκό κράτος» ως νομικός όρος *lato sensu* πρωτίστως αξιώνει ερμηνεία και δεν επαφίεται στην διακριτική ευχέρεια ή στην πολιτική βούληση των εφαρμοστών της σχετικής διάταξης, είτε είναι τα κοινοτικά ή ενωσιακά όργανα, είτε τα συμμετέχοντα κράτη-μέλη<sup>36</sup>. Η ερμηνεία οφείλει να αναδείξει τη μία και μοναδική αληθινή έννοια της διάταξης, προστρέχοντας στα ερμηνευτικά εργαλεία, στις ερμηνευτικές μεθόδους τις οποίες ανέδειξε η ευρωπαϊκή νομική σκέψη και πιστοποίησε η νομολογία του ΔΕΚ. Και εδώ, η κάθε ερμηνεία οφείλει να ξεκινά από την γραμματική ερμηνεία με σύγκριση των κειμένων σε όλες τις αυθεντικές γλώσσες και στη συνέχεια να χρησιμοποιούνται οι άλλες ερμηνευτικές μέθοδοι όπως η συστηματική, ενώ παράλληλα, πρέπει να δίνεται σε εκείνη την ερμηνευτική εκδοχή προτεραιότητα, η οποία συμβάλει στην πραγματοποίηση των σκοπών και στην λειτουργικότητα του κοινοτικού συστήματος.

Με βάση τα παραπάνω, ο όρος «ευρωπαϊκό κράτος» πρέπει να γένει δεκτός ως νομικός όρος *lato sensu*. Το ερώτημα όμως αυτό επιδέχεται πάρα πολλές απαντήσεις, πως προσδιορίζεται η ευρωπαϊκότητα ενός υποψηφίου κράτους, ποια χώρα θεωρείται ευρωπαϊκή, κ.ο.κ.

---

<sup>36</sup> Δονάτος Ι. Παπαγιάννης, «Ελληνική επιθεώρηση ευρωπαϊκού Δικαίου», Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης, τόμος 23, τεύχος 2, Απρίλιος – Ιούνιος 2003, σελ 266.

## 2. Τα κριτήρια της Κοπεγχάγης

Κάθε χώρα που υποβάλλει αίτηση προσχώρησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση οφείλει να σέβεται τους όρους που προβλέπονται στο άρθρο 49 και τις αρχές που ορίζονται στο άρθρο 6 παράγραφος 1 της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Το 1993 θεσπίστηκαν κριτήρια από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης, τα οποία ενισχύθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης το 1995.

Για να προχωρήσει μια χώρα στην ΕΕ, πρέπει να πληροί τρία κριτήρια:

- Πολιτικό κριτήριο, σταθερότητα δηλαδή των θεσμών που να εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα δικαιώματα των ανθρώπων, το σεβασμό και την προστασία των μειονοτήτων
- Οικονομικό κριτήριο, ύπαρξη μιας λειτουργούσας οικονομίας της αγοράς ικανή για να αντιμετωπίσει τον ανταγωνισμό
- Το κριτήριο του κεκτημένου της ένωσης: ικανότητα ανάληψης των υποχρεώσεων που απορρέουν από την ιδιότητα του μέλους.

### **Αναλυτικά:**

#### **Πολιτικό κριτήριο:**

Δημοκρατία : λειτουργικές δημοκρατικές κυβερνήσεις απαιτούν ότι όλοι οι πολίτες της χώρας θα μπορούν να συμμετέχουν, ισότιμα, στις πολιτικές αποφάσεις που παίρνονται σε κάθε κυβερνητικό επίπεδο, από τις τοπικές κοινότητες μέχρι το υψηλότερο, εθνικό επίπεδο. Αυτό επίσης απαιτεί ελεύθερες εκλογές με μυστική ψηφοφορία, το δικαίωμα της ίδρυσης πολιτικών κομμάτων χωρίς κανένα εμπόδιο από την χώρα: δίκαιη και ίση πρόσβαση στην ελευθερία του τύπου, καθώς και την ελευθερία της προσωπικής άποψης.

Κράτος δικαίου: Το κράτος δικαίου σημαίνει ότι η εξουσία μπορεί μόνο να ενεργεί σύμφωνα με τους καταγεγραμμένους νόμους, οι οποίοι υιοθετήθηκαν σύμφωνα με κατοχυρωμένες διαδικασίες. Η αρχή θα πρέπει να είναι φύλακας ενάντια σε αυθαίρετους κανόνες σε ατομικές περιπτώσεις.

Ανθρώπινα Δικαιώματα: είναι αναφαίρετα και ανήκουν σε όλους τους ανθρώπους. Αν ένα δικαίωμα είναι αναφαίρετο, αυτό σημαίνει ότι δεν παρέχεται, δεν θεωρείται

δεδομένο, περιορισμένο, δεν ανταλλάσσεται και δεν ξεπουλιέται (π.χ κάποιος δεν μπορεί να πουλήσει τον εαυτό του ως δούλο). Αυτό περιλαμβάνει το δικαίωμα στη ζωή, το δικαίωμα να διώκεται ποινικώς σύμφωνα με το νόμο που ισχύει την περίοδο της παράβασης, το δικαίωμα να είσαι ελεύθερος από την δουλεία και το δικαίωμα να είσαι ελεύθερος από βασανιστήρια.

Προστασία των μειονοτήτων: Τα μέλη των εθνικών μειονοτήτων θα πρέπει να είναι ικανά να διατηρήσουν την ξεχωριστή τους κουλτούρα, συμπεριλαμβανομένης της γλώσσας τους( που δεν έρχονται σε αντίθεση με τα δικαιώματα άλλων ανθρώπων) χωρίς να χαρακτηρίζονται από διάκριση<sup>37</sup>.

Χαρακτηριστικά είναι ορισμένα παραδείγματα χωρών που έχουν υπογράψει ανάλογες συμβάσεις για την προστασία των μειονοτήτων:

- Ιταλικές και Ουγγρικές μειονότητες στην Σλοβενία
- 20 εθνικές μειονότητες αναγνωρίζει η Ρουμανία
- Σέρβοι, Κροάτες, Σλοβένοι , Τσέχοι, Σλοβάκοι βρίσκονται στην Αυστρία

**Οικονομικό κριτήριο:** σημαίνει, σε γενικές γραμμές, την ύπαρξη μιας λειτουργούσας οικονομίας της αγοράς και την ικανότητα αντιμετώπισης ανταγωνιστικών πιέσεων και των δυνάμεων της αγοράς στο εσωτερικό της ένωσης.

**Το κριτήριο του κεκτημένου της ένωσης:** η ικανότητα δηλαδή της υποψήφιας χώρας να επωμιστεί τις υποχρεώσεις της ως μέλους<sup>38</sup> και, ειδικότερα, να υιοθετήσει τους στόχους της πολιτικής, οικονομικής και νομισματικής ένωσης.

Το πολιτικό κριτήριο πέρασε το 1997 με την συνθήκη του Άμστερνταμ στο πρωτογενές ενωσιακό δίκαιο, αφού στο άρθρο 49 της συνθΕΕ ορίζεται πλέον σαφώς ότι το υποψήφιο κράτος πρέπει πρώτα να είναι «ευρωπαϊκό».

Το υποψήφιο πλέον κράτος πρέπει να πληροί τόσο τα κριτήρια που προσδιορίζονται στο πρωτογενές δίκαιο αλλά και εκείνα που έμειναν στην ιστορία ως κριτήρια της Κοπεγχάγης.

---

<sup>37</sup> [www.wikipedia.gr](http://www.wikipedia.gr)

<sup>38</sup> Να αναλάβει δηλαδή το σύνολο του κοινοτικού κεκτημένου που αριθμεί σήμερα γύρω στις 90.000 σελίδες νομοθεσίας.

### 3. Ποια χώρα θεωρείται ευρωπαϊκή;

Όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, σύμφωνα με το άρθρο 49 της συνθΕΕ, το υποψήφιο προς ένταξη στην Ένωση κράτος, πρέπει πρώτα απ' όλα να είναι ευρωπαϊκό. Πρέπει δηλαδή να ανήκει στην Ευρώπη. Το θέμα όμως δημιούργησε πολλά ερωτηματικά όταν στην σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι το 1999, τα τότε κράτη-μέλη χαρακτήρισαν ως υποψήφιο κράτος την Τουρκία. Ποιο είναι λοιπόν το κριτήριο που προσδιορίζει το χώρο «Ευρώπη»;

Πρώτα απ' όλα η απάντηση σε αυτό το ερώτημα πρέπει να είναι νομική, πρέπει δηλαδή να ερμηνεύεται με αντικειμενικά κριτήρια γιατί η «Ευρώπη» είναι κάτι το πολύ συγκεκριμένο. Δεν μπορούμε δηλαδή να ερμηνεύουμε την λέξη «Ευρώπη» με πολιτικά κριτήρια γιατί έτσι θα δεχτούμε και ως ευρωπαϊκή χώρα το Ισραήλ ή το Αζερμπαϊτζάν ανάλογα με τις πολιτικές σκοπιμότητες που επικρατούν κάθε φορά.

Η πρώτη έννοια της λέξης «Ευρώπη» είναι αναμφισβήτητα γεωγραφική. Δημιουργούνται όμως προβλήματα καθώς δεν υπάρχει σαφής γεωγραφική οριογραμμή μεταξύ Ευρώπης και Ασίας, προκαλώντας έντονη διαφωνία μεταξύ σύγχρονων και παλιότερων γεωγράφων ως προς τα όρια της εν λόγω ηπείρου. Έτσι λοιπόν το ερώτημα για το αν μία χώρα είναι «ευρωπαϊκή» ή όχι τίθεται σε εκείνες τις χώρες που βρίσκονται στη γεωγραφική ζώνη, απ' όπου δηλαδή αρχίζουν να ξεθωριάζουν τα ευρωπαϊκά σύνορα<sup>39</sup>.

Υπάρχουν όμως και κάποια επιπρόσθετα κριτήρια που πρέπει να συνεκτιμηθούν για να μπορέσει ένα κράτος να θεωρηθεί «ευρωπαϊκό». Είναι το ιστορικό κριτήριο, το πολιτικό, το κριτήριο της ευρωπαϊκής αυτοσυνειδησίας και τέλος το πολιτιστικό κριτήριο<sup>40</sup>.

Το θρησκευτικό κριτήριο θα μπορούσε να μην συνεκτιμηθεί στα παραπάνω γιατί κάτι τέτοιο θα ερχόταν σε αντίφαση με την ελευθερία της επιλογής της θρησκείας. Δεν είναι δυνατόν από την στιγμή που τα δημοκρατικά συντάγματα των κρατών-μελών διασφαλίζουν το ατομικό δικαίωμα επιλογής της θρησκείας και ωστόσο, από την άλλη, η ίδια η ΕΕ να όριζε ως κριτήριο τον χριστιανισμό για την ένταξη ενός κράτους σ' αυτήν.

---

<sup>39</sup> Χώρες όπου βρίσκονται εντός της συγκεκριμένης περιοχής, π.χ Αλβανία, δεν μπορούν να αμφισβητηθούν από κανέναν.

<sup>40</sup> Βλ αναλυτικά σελ 33-38

Το ίδιο ισχύει και με το κριτήριο του μεγέθους, κάτι το οποίο αποτελεί εγγενές στοιχείο της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του Λουξεμβούργου, που αν και το μικρότερο ευρωπαϊκό κράτος, αποτέλεσε μαζί με την Γερμανία, από τα μεγαλύτερα κράτη της Ευρώπης, τα ιδρυτικά μέλη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Το γεωγραφικό είναι ένα κριτήριο το οποίο πρέπει να προσδιοριστεί επακριβώς. Δεν μπορεί να παραμένει «ανοιχτό» ανάλογα με την κάθε πολιτική συγκυρία. Το συγκεκριμένο θέμα μπορεί να δημιουργήσει τεράστιο πρόβλημα, ακόμα και για το αν θα καταφέρει να επιβιώσει η ΕΕ, από την στιγμή που διευρύνεται και μάλιστα πέραν του χώρου «Ευρώπη». Το Τουρκικό αίτημα για ένταξη ήταν εκείνο που προκάλεσε έντονες αντιδράσεις, καθότι είναι μια χώρα που φαίνεται να μην πληροί όχι μόνο το γεωγραφικό κριτήριο, αφού βρίσκεται στα βάθη της Ασίας με μια μικρή μόνο ευρωπαϊκή προέκταση, αλλά και όλα τα άλλα μαζί με το κριτήριο της ευρωπαϊκότητας.

#### 4. Κριτήρια προσδιορισμού της «ευρωπαϊκότητας»

Η συζήτηση για τα σύνορα της Ευρώπης προϋποθέτει τον επακριβή προσδιορισμό του συζητητέου ερωτήματος, δεδομένου ότι ο όρος «σύνορα» μπορεί να συζητηθεί από διαφορετικές οπτικές γωνίες. Το ζήτημα των συνόρων τίθεται με σημείο αναφοράς όχι την Ευρώπη ως ήπειρο αλλά την Ευρωπαϊκή Ένωση.

Το κοινοτικό δίκαιο εφαρμόζεται κατά κανόνα στα εδάφη των κρατών-μελών χωρίς από τις συνθήκες της Κοινότητας να αποσαφηνίζεται εάν υπάρχουν εξωτερικά σύνορα της ίδιας της Κοινότητας και του κοινοτικού χώρου.

Τα εξωτερικά όμως σύνορα και η ανάγκη επακριβούς προσδιορισμού θα έρχονται στο προσκήνιο, όσο θα προχωράει η εμβάθυνση της ενοποιητικής διαδικασίας. Η μνεία των εξωτερικών συνόρων πέρασε με ελληνική πρωτοβουλία στο κείμενο της ενωσιακής συνθήκης με την Συνθήκη του Άμστερνταμ όπου προβλέφθηκε η ενσωμάτωση των εννοιών «ακεραιότητα» και «εξωτερικά σύνορα». Έστω και ως διακηρυκτικού χαρακτήρα η πρόβλεψη είναι σημαντική<sup>41</sup>.

Η απάντηση στο ερώτημα: ποιο κράτος θεωρείται «ευρωπαϊκό» κατά το άρθρο 49 ΣυνθΕΕ θέτει αμέσως το ερώτημα των συνόρων όχι πια της Ευρωπαϊκής Ένωσης αλλά αυτής της ίδιας της Ευρώπης ως ηπείρου.

Ο όρος «Ευρωπαϊκό Κράτος» αποτελεί διάταξη θετικού δικαίου, διάταξη της Συνθήκης και απαιτεί επιτακτικά σαφή προσδιορισμό.

Το συγκεκριμένο ερώτημα δεν απασχόλησε τον ερμηνευτή του Κοινοτικού και Ενωσιακού Δικαίου δεδομένου ότι στις μέχρι σήμερα προσχωρήσεις η «ευρωπαϊκότητα» των υποψηφίων δεν αμφισβητήθηκε από κανέναν.

Η απόφαση για το ποιο κράτος μπορεί να χαρακτηριστεί «ευρωπαϊκό» είναι με βάση το άρθρο 49 ΣυνθΕΚ πρωτίστως νομική, και η απόφαση βεβαίως για το αν το κριθέν ως ευρωπαϊκό κράτος ενταχθεί στην ΕΕ είναι πολιτική και οφείλει να βασίζεται σε ειλικρινή και διαφανή κριτήρια, συμπεριλαμβανομένων και όλων εκείνων των κριτηρίων που προβλέπονται στο ισχύον κοινοτικό και ενωσιακό δίκαιο (π.χ κριτήρια της Κοπεγχάγης).

---

<sup>41</sup> Δονάτος Ι Παπαγιάννης. Μελέτη στο περιοδικό « Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου», Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Δικηγορικός σύλλογος Θεσσαλονίκης, τόμος 23, τεύχος 2, Απρίλιος – Ιούνιος 2003.

## **Γεωγραφικό κριτήριο**

Είναι πολύ δύσκολο να απαντηθεί το ερώτημα για το ποια είναι τα ακριβή γεωγραφικά όρια της Ευρώπης. Σύμφωνα με τους γεωγράφους, ήπειρος θεωρείται «εκτεταμένο τμήμα ξηράς που διακρίνεται από τα νησιά με τη μεγαλύτερη έκτασή του που χωρίζεται από τους ωκεανούς από τις άλλες». Με βάση αυτόν τον ορισμό ήπειρος πρέπει να θεωρηθεί η Ευρασία, η Αφρική, η Αμερική και η Ωκεανία. Κατά συνέπεια σύνορα μεταξύ Ευρώπης και Ασίας δεν νοούνται. Η πλειονότητα των γεωγράφων σήμερα δέχεται ως διαχωριστικό όριο μεταξύ Ασίας και Ευρώπης: «μια νοητή γραμμή που εκτείνεται από την ανατολική βάση των Ουραλίων, τον ποταμό Ουράλη, τον Καύκασο και τον Βόσπορο».

Η Ευρώπη δεν μπορεί να προσδιοριστεί ικανοποιητικά μόνο με γεωγραφικό κριτήριο χωρίς την συνεκτίμηση και άλλων προσδιοριστικών παραγόντων. Βεβαίως η γεωγραφική διάσταση αποτελεί το βασικό όρο που θα προσδιορίσει τα έσχατα όρια της ευρωπαϊκής ηπείρου, πέραν των οποίων δεν νοείται Ευρώπη.

Το γεωγραφικό όμως κριτήριο δεν δίνει απαντήσεις για τις χώρες εκείνες που βρίσκονται επί των ορίων της ευρωπαϊκής και ασιατικής ηπείρου. Αφού οι γεωγράφοι δεν μπορούν να καταλήξουν σε οριογραμμή είναι προφανές ότι επιβάλλεται η αναζήτηση και άλλων κριτηρίων που συνθέτουν την έννοια του ευρωπαϊκού χώρου.

## **Πολιτιστικό κριτήριο**

Αν αναζητήσει κανείς τα βασικά πολιτιστικά χαρακτηριστικά του ευρωπαϊκού χώρου στη διαδρομή του χρόνου θα πρέπει να εντοπίσει τα παρακάτω:

Η ρίζα της πολιτιστικής δραστηριότητας της Ευρώπης πρέπει να εντοπιστεί στην Αρχαία Ελλάδα, όπου εκεί γεννήθηκε η έννοια της δημοκρατίας, της πολιτικής, η ποίηση, η φιλοσοφία και οι τέχνες.

Ο, τι χαρακτηρίζουμε σήμερα ευρωπαϊκό πολιτισμό έχει τις ρίζες του στην Αρχαία Ελλάδα. Ακολούθησε η Ρωμαϊκή περίοδος με το θρίαμβο της πολιτικής οργάνωσης και νομικής σκέψης ενώ την διαδέχεται ο χριστιανισμός ως καθολικισμός στην Δύση και ως ορθοδοξία στην Ανατολή, που χάρη στη μεσολάβησή του μπορούμε να μιλάμε για ευρωπαϊκό πολιτισμό.

Η αναγέννηση, ο ανθρωπισμός, η μεταρρύθμιση, ο διαφωτισμός, η σύγχρονη πολιτική φιλοσοφία, η πολιτική ή βιομηχανική επανάσταση αποτέλεσαν σταθμούς στην

πορεία του πολιτισμικού γίνεσθαι και το οποίο στα βασικά του χαρακτηριστικά διεκδικεί να είναι ευρωπαϊκός.

Είναι γεγονός, όπως γράφει και ο καθηγητής Καζάκος Πάνος, ότι ανέκαθεν οι ορισμοί της Ευρώπης ή της Ευρωπαϊκής ταυτότητας ήταν ως ένα βαθμό ρευστοί. Το ίδιο ισχύει και για τα ευρωπαϊκά σύνορα.

Αυτή είναι η ιδέα ενός «πολιτισμικού πυρήνα», του οποίου η ύπαρξη σπάνια αμφισβητήθηκε.

Στην σύγχρονη εποχή ο ευρωπαϊκός πολιτισμός συμπυκνώνεται σε έναν κοινό συνταγματικό πολιτισμό που αντικατοπτρίζεται κυρίως: στο δημοκρατικό σύστημα, το κράτος δικαίου, την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων με πρώτη την αξία της ανθρώπινης ζωής και την κατάργηση της ποινής του θανάτου, το κοινωνικό κράτος, την κοινωνική ασφάλιση, την δημόσια εκπαίδευση και την προστασία του περιβάλλοντος.

Το άρθρο 3 παρ. 1 ΣυνθΕΕ συνοψίζει τις θεμελιακές αρχές: « Η Ένωση βασίζεται στις αρχές της ελευθερίας, της δημοκρατίας, του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών του κράτους δικαίου, αρχές οι οποίες είναι κοινές στα κράτη-μέλη».

Κατά συνέπεια χώρες που δεν βίωσαν την συγκεκριμένη πολιτισμική δραστηριότητα και βρίσκονται στα έστω ασαφή και αμφισβητούμενα όρια Ευρώπης-Ασίας δεν μπορούν να χαρακτηριστούν «Ευρωπαϊκές».

### **Θρησκευτικό κριτήριο**

Η θρησκεία αποτελεί βεβαίως βασική συνιστώσα της πολιτιστικής διάστασης του ευρωπαϊκού χώρου, αλλά πρέπει να αναζητήσουμε αν μπορεί να αποτελέσει και ξεχωριστό κριτήριο προσδιορισμού του χώρου κατά την έννοια του άρθρου 49 Συνθ ΕΕ.

Δεν χωρά αμφιβολία πως ο χριστιανισμός αποτελεί την κυρίαρχουσα θρησκεία στον ευρωπαϊκό χώρο. Δεν μπορεί όμως να αναχθεί σε κριτήριο για την τελική έκβαση της κρίσης ως προς την ευρωπαϊκότητα ενός κράτους κατά την έννοια του άρθρου 49 Συνθ ΕΕ. Πρώτον, γιατί υπάρχουν κράτη τα οποία ενώ είναι αναμφισβήτητα ευρωπαϊκά, κείνται αναντίρρητα εντός του ευρωπαϊκού χώρου όπως η Αλβανία ή η

Βοσνία και όπου το ισλαμικό στοιχείο πλειοψηφεί. Θα μπορούσε κανείς να ισχυριστεί με πειθώ ότι η Αλβανία δεν είναι «ευρωπαϊκό κράτος»;

Το κύριο όμως επιχείρημα εναντίον της ανάδειξης της θρησκευτικής διάστασης ως κριτηρίου για την ευρωπαϊκότητα ενός κράτους, αντλείται από τις ίδιες τις αρχές που αποτελούν το θεμέλιο της ευρωπαϊκής ενοποίησης, και το θεμέλιο αυτό είναι η ελευθερία, που περιλαμβάνει προφανώς και τη θρησκευτική ελευθερία. Άλλωστε η θρησκευτική ελευθερία ανάγεται σε ένα από τα πρωτίστως προστατευόμενα από τα Συντάγματα των κρατών μελών ατομικά δικαιώματα.

### **Ιστορικό κριτήριο**

Είναι προφανές ότι η ιστορία της Ευρώπης θα μπορούσε να νοηθεί ως «ιστορία», εάν υπήρχε αυτή η ενότητα των λαών που την αποτελούν, γιατί διαφορετικά δεν θα πρόκειται για ιστορία της Ευρώπης, αλλά για ιστορία των λαών της. Κρίσιμο για την ανάδειξη του ιστορικού κριτηρίου ως στοιχείου ευρωπαϊκότητας, θα είναι ο τυχόν εντοπισμός ιστορικών γεγονότων που αναδεικνύουν στοιχεία μιας τέτοιας ενότητας.

Οι περσικοί πόλεμοι, για παράδειγμα, αποτελούν ένα πρώτο ιστορικό γεγονός που υποδηλώνει μια αντιπαράθεση της τότε γνωστής ως «Ευρώπης» περιοχής, έναντι του περσικού κινδύνου που προήρχετο εκτός των «τειχών» των τότε ελληνικών πόλεων-κρατών.

Τον Μεσαίωνα, μετά δηλαδή την παρακμή και την πτώση της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας, η παπική εκκλησία φοβούμενη την επεκτατική πολιτική των Αράβων, οδηγήθηκε στην υποστήριξη της ενοποιητικής προσπάθειας της αυτοκρατορίας του Καρόλου. Η λέξη «Ευρώπη», που μέχρι τότε είχε μόνο γεωγραφική σημασία, άρχισε να σημαίνει και ενότητα των ευρωπαϊκών λαών<sup>42</sup>.

Υπάρχει αμφιβολία με το αν η ανάδειξη της ευρωπαϊκής ενότητας οφείλεται σε μια εκδίκηση ή σε μια δικαίωση της ιστορίας, γεγονός όμως φαίνεται να αποτελεί ότι η τόνωση της ευρωπαϊκότητας αυξήθηκε μετά την πτώση της Κωνσταντινούπολης το 1453. Η επεκτατική ορμή των Τούρκων και ο κίνδυνος του Ισλαμισμού, οδήγησε στην ωρίμανση και την τόνωση της ευρωπαϊκής ενότητας.

---

<sup>42</sup> Δονάτος Ι Παπαγιάννης. Μελέτη στο περιοδικό « Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου», Κέντρο Διεθνούς και Ευρωπαϊκού Οικονομικού Δικαίου, Δικηγορικός σύλλογος Θεσσαλονίκης, τόμος 23, τεύχος 2, Απρίλιος – Ιούνιος 2003

Σε κάθε περίπτωση η Συνθήκη της Βεστφαλίας το 1648 με την οποία εγκαινιάστηκε η εποχή των μεγάλων ευρωπαϊκών συνεδρίων, οι ναπολεόντειες κατακτήσεις και το Συνέδριο της Βιέννης το 1815 με το οποίο άνοιξε πανηγυρικά η διπλωματική αυλαία του 19<sup>ου</sup> αιώνα, προδιέγραφαν για την Ευρώπη μια μακρά περίοδο ειρήνης.

Η αντιπαράθεση μεταξύ Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και Ευρωπαίων αποτέλεσε ένα ακόμα ιστορικό γεγονός που συνέβαλε στην δημιουργία ευρωπαϊκής ταυτότητας ενόψει του συγκεκριμένου κινδύνου, ενόψει δηλαδή του γεγονότος ότι ο οθωμανικός κίνδυνος θεωρήθηκε ένας εξωτερικός κίνδυνος.

### **Πολιτικό κριτήριο.**

Το πολιτικό κριτήριο εξετάζεται όχι ως στοιχείο «ευρωπαϊκότητας» του υποψηφίου κράτους αλλά ως μια ενυπάρχουσα διάταξη του άρθρου 49 ΣυνθΕΕ. Οι αναφορές αυτές στοχεύουν στην πολιτική οργάνωση της Ευρώπης, όπως αυτή επιχειρήθηκε μέχρι σήμερα.

Η Ευρωπαϊκή οργάνωση έχει ως αφετηρία τον 14<sup>ο</sup> αιώνα όταν υποβλήθηκε πρόταση από πολλούς ευρωπαίους διανοητές η οικοδόμηση της ευρωπαϊκής ενότητας. Η πρόταση αυτή πέρασε στο πεδίο της πολιτικής πράξης μόλις το 1929 όταν ο Aristide Briand εισηγήθηκε από το βήμα της Κοινωνίας των Εθνών την ένωση των ευρωπαϊκών λαών σε ένα είδος «ομοσπονδιακού δεσμού».

Η πορεία της πολιτικής οργάνωσης από τότε υπήρξε θεαματική και κατέληξε σε σειρά θεσμικών «μορφωμάτων» όπου όλα, πλην του κοινοτικού, έχουν ως βάση τον διεθνή οργανισμό.

Ο οργανισμός που πρέπει να επισημανθεί ιδιαίτερα είναι το Συμβούλιο της Ευρώπης που δρα παράλληλα με την ΕΕ. Σκοπός του οργανισμού είναι η δημιουργία στενότερης σύνδεσης των ευρωπαϊκών κρατών και να προωθήσει την οικονομική και κοινοτική τους ανάπτυξη. Ο πολιτικός στόχος στα πλαίσια του Συμβουλίου της Ευρώπης ήταν η όσο το δυνατό μεγαλύτερη συμμετοχή των ευρωπαϊκών κρατών με βάση μια χαλαρή διακυβερνητική συνεργασία, η κοινοτική σύλληψη που οδήγησε στο χτίσιμο της ΕΕ είχε μια εντελώς διαφορετική αφετηρία.

Στόχος εδώ υπήρξε η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη συνοχή και η άρθρωση σε υπερεθνικά πρότυπα. Η πολιτική στόχευση της ΕΕ δημιουργεί τεκμήριο υπέρ της συστολής και όχι υπέρ της διαστολής όπως το Συμβούλιο της Ευρώπης.

Σε κάθε περίπτωση πάντως ο πολιτικός στόχος της ΕΕ δεν συνάδει με μια υπέρμετρη διαστολή αφού αυτή με βάση τα διδάγματα της κοινής πείρας θα απέβαινε σε βάρος της συνοχής και της συνεκτικότητας που είναι θεμελιώδης στόχος της ΕΕ

## **5. Η νέα στρατηγική για την διεύρυνση και η ικανότητα της ένωσης να δεχθεί νέα κράτη – μέλη.**

Στην Σύνοδο Κορυφής της Κοπεγχάγης το 1993, όπου και διατυπώθηκαν τα κριτήρια προσχώρησης, διατυπώθηκε και το εξής: **«Η ικανότητα της Ένωσης να απορροφήσει νέα μέλη χωρίς να επιβραδυνθεί η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, αποτελεί ένα άλλο σημαντικό θέμα που αφορά τόσο την Ένωση όσο και τις υποψήφιες χώρες<sup>43</sup>»**.

Με αυτή την διατύπωση, τίθεται άλλο ένα κριτήριο, που αυτή την φορά δεν αφορά το υποψήφιο προς ένταξη κράτος, αλλά την ίδια την Ευρωπαϊκή Ένωση, την ικανότητά της δηλαδή να δέχεται νέα κράτη.

Ο προβληματισμός δημιουργήθηκε με το Τουρκικό αίτημα για ένταξη. Τίθεται έτσι το ερώτημα αν η Ευρωπαϊκή Ένωση είναι σε θέση να δεχτεί στους κόλπους της αυτή την μεγάλη χώρα (που όπως αναφέραμε και προηγουμένως είναι πολλά τα κριτήρια που δεν πληροί) χωρίς να διακινδυνεύει την λειτουργικότητά της, ακόμη και την ίδια της την ύπαρξη. Μήπως η Ευρωπαϊκή Ένωση πρέπει να ασχοληθεί με τα εσωθεσμικά της προβλήματα έτσι ώστε να υπάρχει αποτελεσματική λειτουργία, πριν προχωρήσει με την ένταξη π.χ της Κροατίας και μελλοντικά της Αλβανίας;

Η Ευρωπαϊκή οικογένεια αποτελείται πλέον από 27 κράτη – μέλη, έχει ξεκινήσει τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Τουρκία και την Κροατία και έχει χαρακτηρίσει ως δυνάμει υποψήφιες χώρες την Αλβανία, Βοσνία – Ερζεγοβίνη, Σερβία – Μαυροβούνιο και ως υποψήφιο κράτος την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας. Στην Σύνοδο Κορυφής της Θεσσαλονίκης το 2003 και με ελληνική πρωτοβουλία, θεσπίστηκε υπέρ των χωρών αυτών ο «Μηχανισμός Προενταξιακής Βοήθειας»<sup>44</sup>, όπου τα κράτη-μέλη της Ένωσης διαβεβαίωσαν ότι η διαδικασία σταθεροποίησης και σύνδεσης θα αποτελούσε το συνολικό πλαίσιο για την ευρωπαϊκή πορεία των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων μέχρι την μελλοντική τους ένταξη<sup>45</sup>.

Τον Μάρτιο του 2006 στο Salzburg η ΕΕ επανέλαβε την δέσμευσή της, σύμφωνα με την οποία το μέλλον των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων βρίσκεται στους κόλπους της ΕΕ και κάλεσε τις χώρες να αναλάβουν εντατικά την διαδικασία

---

<sup>43</sup> Bulletin CE 6 – 1993, I , 13.

<sup>44</sup> Κανονισμός 1085/2006

<sup>45</sup> Το προβλεφθέν ποσό για το διάστημα 2007-2013 ανέρχεται σε 11.468 εκατ.ευρώ.

της περιφερειακής συνεργασίας, η οποία παραμένει ουσιαστική για την μακρόχρονη σταθερότητα, οικονομική ανάπτυξη και συμφιλίωση στα Δυτικά Βαλκάνια.

Τον Νοέμβριο του 2006, η Επιτροπή της ΕΕ με ανακοίνωσή της προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο εξέθεσε την στρατηγική της διεύρυνσης 2006-2007 και μια ειδική έκθεση για την «ικανότητα της ΕΕ να εντάξει νέα – μέλη». Πιο συγκεκριμένα, στην έκθεση αναφερόταν: *«Η Ένωση πρέπει να διαβεβαιώσει ότι μπορεί να διατηρήσει την ικανότητά της να λειτουργεί προς το συμφέρον των σημερινών και των μελλοντικών της πολιτών. Η αυστηρή διαχείριση της ενταξιακής διαδικασίας θα συνεχιστεί ενώ η Ένωση ετοιμάζεται, σε εσωτερικό επίπεδο για νέες θεσμικές μεταρρυθμίσεις<sup>46</sup>»*

Χαρακτηριστικά η έκθεση αναφέρεται:

- Στις **εσωτερικές θεσμικές ρυθμίσεις**, έτσι ώστε να μπορεί η Ένωση να λειτουργεί καλύτερα και αποτελεσματικά. Η αναφορά γίνεται όχι μόνο στο μέγεθος και τον τρόπο λειτουργίας των οργάνων, όπως η Επιτροπή, το μέγεθος της οποίας κρίνεται αρκετά μεγάλο και επικίνδυνο, αλλά ακόμη και την χρήση των γλωσσών που έφτασαν τις 22 επίσημες γλώσσες. Είναι λοιπόν δυνατό να ενταχθεί ένα κράτος σε αυτήν την οικογένεια χωρίς να είναι βέβαιο αν μπορεί να λειτουργεί αποτελεσματικά;
- **Ικανότητα να υλοποιεί πολιτικές**, να μπορεί δηλαδή η Ένωση, όσο διευρύνεται, να αναπτύσσει κοινές πολιτικές σε όλους τους τομείς όπως η πολιτική της συνοχής, η αγροτική πολιτική, η περιβαλλοντική προστασία, οι εξωτερικές σχέσεις.
- **Προϋπολογισμός**, η ικανότητα δηλαδή να συνεχίσει την βιώσιμη χρηματοδότηση των πολιτικών της.

Η έκθεση της Επιτροπής δεν έμεινε χωρίς συνέχεια. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στη Σύνοδο Κορυφής στις 14 και 15 Δεκεμβρίου 2006 υιοθέτησε το εξής: *«η στρατηγική της διεύρυνσης που στηρίζεται στην εμπέδωση, την εκπλήρωση προϋποθέσεων και την επικοινωνία, εν συνδυασμό προς την ικανότητα της ΕΕ να ενσωματώνει νέα μέλη, σχηματίζει την βάση για μια νέα ομοφωνία όσον αφορά την διεύρυνση<sup>47</sup>»*. Ο ρυθμός των διευρύνσεων πρέπει να λαμβάνει υπόψιν του την ικανότητα της ένωσης να απορροφά νέα κράτη. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο καλεί την

<sup>46</sup> KOM (2006) 649 final, σελ 18

<sup>47</sup> Conclusions ( point 4 ), disponibles sur le site internet du conseil de l UE.

Επιτροπή να παρουσιάζει αξιολογήσεις αντικτύπου για τους βασικούς τομείς πολιτικής όσον αφορά την αίτηση προσχώρησης μιας χώρας. Καθώς η Ένωση διευρύνεται, η επιτυχής ευρωπαϊκή ολοκλήρωση απαιτεί να λειτουργούν αποτελεσματικά τα θεσμικά όργανα της ΕΕ, οι ενωσιακές πολιτικές να αναπτύσσονται περαιτέρω και να χρηματοδοτούνται με βιώσιμο τρόπο.

Από την μια λοιπόν θα πρέπει να υπάρξει αυστηριοποίηση των κριτηρίων όσον αφορά το υποψήφιο κράτος και από την άλλη, όσον αφορά την ίδια την Ένωση, θα πρέπει να είναι ικανή να απορροφήσει νέα κράτη, θεωρούμενο ως απαραίτητη προϋπόθεση για να μπορεί να ενταχθεί το μέλος (το οποίο έχει ήδη ξεκινήσει τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις και πληροί τα κριτήρια για την ένταξη).

Είναι αναμενόμενο να δημιουργούνται τέτοιου είδους ερωτήματα. Από την στιγμή που το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας της ΕΕ σχεδιάστηκε πριν πενήντα περίπου χρόνια και αφορούσε 6 ομοιογενή κράτη της Κεντρικής Ευρώπης, είναι λογικό να δημιουργεί σήμερα αμφιβολίες αποτελεσματικής λειτουργίας αλλά και αμφισβητήσεις σχετικά με την επιβίωση της Ένωσης.

Η αλήθεια είναι ότι διακρίνεται μια «κόπωση» από μεριάς της Ένωσης να προχωρά με την ίδια ορμή τις διαδικασίες της διεύρυνσης, και αυτό γιατί η κατάσταση σήμερα είναι πολύ διαφορετική. Στα κράτη – μέλη συγκαταλέγονται σήμερα και πλούσια αλλά και φτωχά κράτη, άλλα με βιομηχανική και άλλα με γεωργική παραγωγή, άλλα μεγάλα και άλλα μικρά. Πρέπει λοιπόν να γίνει κάτι που θα λύσει το πρόβλημα της αποτελεσματικής λειτουργίας της ένωσης με 30 και περισσότερα κράτη – μέλη.

## **6. Οι νέες υποψήφιες χώρες.**

### **Το νέο κύμα διεύρυνσης**

#### **ΥΠΟΨΗΦΙΕΣ ΧΩΡΕΣ**

- ✓ Κροατία
- ✓ Τουρκία
- ✓ Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας

#### **ΕΝ ΔΥΝΑΜΕΙ ΥΠΟΨΗΦΙΕΣ ΧΩΡΕΣ**

- ✓ Αλβανία
- ✓ Κοσσυφοπέδιο
- ✓ Σερβία και Μαυροβούνιο
- ✓ Βοσνία και Ερζεγοβίνη

## **Κροατία:**

Η Κροατία αποτελεί μια θετική εξέλιξη στην περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων και εν γένει της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Βασικός παράγοντας της οικονομίας της είναι ο τουρισμός, καθώς διαθέτει πληθώρα νησιών στις Δαλματικές ακτές με αξιοσημείωτες τουριστικές υποδομές.

Σημειώθηκε γενικά πρόοδος όσον αφορά τα πολιτικά κριτήρια, αλλά απαιτούνται περαιτέρω εντατικές προσπάθειες σε πολλούς τομείς, όπως η μεταρρύθμιση της δικαιοσύνης και της διοίκησης, η καταπολέμηση της διαφθοράς, τα δικαιώματα των μειονοτήτων και η επιστροφή των προσφύγων. Οι νομικές διατάξεις για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι γενικά κατάλληλες, αλλά υπάρχουν ακόμη ορισμένα σοβαρά προβλήματα όσον αφορά την εφαρμογή τους.

Σε ό,τι αφορά τα **οικονομικά κριτήρια**, η Κροατία είναι μια λειτουργική οικονομία αγοράς. Αναμένεται να είναι σε θέση να αντιμετωπίσει τις ανταγωνιστικές πιέσεις και τις δυνάμεις της αγοράς στο εσωτερικό της ένωσης μεσοπρόθεσμα, υπό την προϋπόθεση ότι θα εφαρμόσει το πρόγραμμα μεταρρυθμίσεων της με αποφασιστικότητα για να μειώσει τις διαρθρωτικές αδυναμίες της.

Συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι η σημαντικότητα της Κροατίας για την ΕΕ έγκειται στο γεγονός ότι η ΕΕ εισέρχεται στην ιδιαίτερης προσοχής ζώνη των Δυτικών Βαλκανίων, όπου η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση αντιμετωπίζει διάφορους φραγμούς από ξεπερασμένες αντιλήψεις αναφορικά με την περιφερειακή ανάπτυξη και τα λεγόμενα «εθνικά κράτη».

## **Τουρκία:**

Η γεωπολιτική θέση της Τουρκίας θεωρείται ως εξαιρετικής βαρύτητας, μιας και συνδέει την Ευρώπη με την Ασία και τις περιοχές όπου αντλείται το βασικό καύσιμο της Ευρώπης, το πετρέλαιο (Ιράν, Ιράκ).

Στην διαδρομή ένταξης της χώρας στην ΕΕ παρουσιάζονται ορισμένα δυσεπίλυτα προβλήματα αναφορικά με τη στάση της απέναντι σε ένα κράτος-μέλος, την Κύπρο, καθώς και με την δομή του σύγχρονου τουρκικού κράτους, συμπεριλαμβανομένου του πολιτικού ρόλου των στρατιωτικών. Πέρα όμως από την τήρηση των κριτηρίων της Κοπεγχάγης, υπάρχουν και άλλοι λόγοι που πολλοί εκφράζουν επιφυλάξεις για την ένταξή της. Ιδιαίτερα τέθηκαν ερωτήματα σχετικά με το κατά πόσον είναι προς όφελος της ΕΕ να δεχθεί στους κόλπους της μια ισλαμική

χώρα, το μεγαλύτερο μέρος της οποίας ανήκει γεωγραφικά στην Ασία. Πολλοί αναρωτιούνται αν η ένταξη της Τουρκίας δεν θα καταργήσει κάθε πιθανότητα να βασιστεί η ΕΕ σε ένα αίσθημα κοινής ταυτότητας και τέλος, μια άλλη πηγή ανησυχιών αφορά την μεγάλη έκταση του γεωργικού της τομέα και τον μεγάλο πληθυσμό της<sup>48</sup>. Ο συνδυασμός όλων αυτών των ζητημάτων δημιουργεί αυτό το αρνητικό κλίμα ως προς την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ.

### **Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας.**

Η Ευρωπαϊκή πορεία της FYROM άρχισε επισήμως στις 9 Νοεμβρίου του 2005 όταν η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε την έκθεση προόδου των υποψηφίων προς ένταξη χωρών καθώς και των εν δυνάμει υποψηφίων χωρών.

Όσον αφορά τα πολιτικά κριτήρια, η ΠΓΔΜ ακολουθεί πορεία συμμόρφωσης. Οι δημοκρατικοί θεσμοί λειτουργούν και είναι σταθεροί, γεγονός που εγγυάται γενικώς τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Σημειώθηκε πρόοδος στην εφαρμογή της στρατηγικής για τη μεταρρύθμιση του **δικαστικού συστήματος**, που αποτελεί βασική προτεραιότητα της ευρωπαϊκής εταιρικής σχέσης, καθώς και η εφαρμογή του νέου νομικού και θεσμικού πλαισίου για την **καταπολέμηση της διαφθοράς** άρχισε να έχει τα πρώτα αποτελέσματα.

Τα **ανθρώπινα δικαιώματα** και η **προστασία των μειονοτήτων** έχουν βελτιωθεί, σημαντική είναι η πρόοδος στον τομέα της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων, των υπηρεσιών, των εργαζομένων, ενώ περιορισμένη παραμένει η πρόοδος στον τομέα της ασφάλειας των τροφίμων, στον τομέα της φορολογίας, της οικονομικής και νομισματικής πολιτικής και της κοινωνικής πολιτικής και πολιτικής της απασχόλησης<sup>49</sup>.

---

<sup>48</sup> Neil Nugent «Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση», εκδόσεις Σαββάλας, 2003, σελ 656

<sup>49</sup> Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, στρατηγική για την διεύρυνση και κυριότερες προκλήσεις για την περίοδο 2007-2008, Βρυξέλλες, 6/11/2007.

## **Αλβανία:**

Η Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση της Αλβανίας αποτελεί βασική εθνική προτεραιότητα. Οι διπλωματικές σχέσεις της Αλβανίας με την ΕΕ ξεκίνησαν το 1991, όπου και σήμανε το τέλος του ολοκληρωτικού καθεστώτος και την ένταξη της χώρας προ την δημοκρατία.

Όσον αφορά τα **πολιτικά κριτήρια**, η Αλβανία σημείωσε πρόοδο στον τομέα της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου. Εξακολούθησε να διαδραματίζει θετικό ρόλο στη διατήρηση της σταθερότητας στην περιοχή. Εντούτοις, πρέπει να αναπτυχθούν η δημοκρατική παιδεία και ειδικότερα ο εποικοδομητικός διάλογος μεταξύ των μερών προκειμένου το πολιτικό σύστημα να λειτουργεί αποτελεσματικά και με διαφάνεια.

Σημειώθηκε πρόοδος σε σχέση με τα **δικαιώματα του ανθρώπου και την προστασία των μειονοτήτων**. Η Αλβανία κατήργησε τη θανατική ποινή σε όλες τις περιπτώσεις.

Η **οικονομία** της Αλβανίας εξακολουθεί να σημειώνει ισχυρή ανάκαμψη. Η γενική μακροοικονομική σταθερότητα διατηρήθηκε, αλλά τα εξωτερικά ελλείμματα διογκώθηκαν κυρίως λόγω της κρίσης στον ενεργειακό τομέα.

Μπορούμε τέλος να προσθέσουμε την πρόοδο της χώρας όσον αφορά τα ευρωπαϊκά πρότυπα, στον τομέα της πολιτικής απασχόλησης και της κοινωνικής πολιτικής, σε τομεακές πολιτικές, στον τομέα του ανταγωνισμού, της εσωτερικής αγοράς, καθώς και στην ελευθερία της έκφρασης (που αποτελεί βασική προτεραιότητα της ευρωπαϊκής εταιρικής σχέσης), ενώ γενικότερα απαιτείται βελτίωση στο τομέα του περιβάλλοντος, της δικαιοσύνης, της ελευθερίας και της ασφάλειας όπως και στην προστασία των προσωπικών δεδομένων.

## **Κοσσυφοπέδιο:**

Όσον αφορά τα **πολιτικά κριτήρια**, το Κοσσυφοπέδιο<sup>50</sup> σημείωσε πρόοδο στην υλοποίηση ορισμένων βασικών προτεραιοτήτων της εταιρικής σχέσης. Σχετικά με τη **δημοκρατία και το κράτος δικαίου**, η γενική σταθερότητα διατηρήθηκε παρά τις καθυστερήσεις της διαδικασίας διευθέτησης του καθεστώτος και ορισμένα επεισόδια.

---

<sup>50</sup> Σύμφωνα με την απόφαση 1244 του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών.

Η αποτελεσματικότητα της **δημόσιας διοίκησης** βελτιώθηκε. Η κυβέρνηση έχει εγκρίνει ένα σχέδιο δράσης για τη μεταρρύθμιση της δημόσιας διοίκησης.

Η **οικονομική ανάπτυξη** του Κοσσυφοπεδίου παρακωλύεται σοβαρά από τις πολιτικές αβεβαιότητες, την ανεπάρκεια του κράτους δικαίου, την περιορισμένη παραγωγική ικανότητα και τις ασθενείς υποδομές. Η πολύ υψηλή ανεργία αποτελεί μόνιμη πηγή ανησυχιών.

Τέλος μικρή ήταν η πρόοδος στον τομέα του περιβάλλοντος, στον τομέα της κοινωνίας της πληροφορίας και των μέσων ενημέρωσης, στην προστασία των προσωπικών δεδομένων, ενώ εξακολουθεί να αποτελεί σοβαρό πρόβλημα η καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος.

### **Βοσνία – Ερζεγοβίνη:**

Στον τομέα της **δημοκρατίας και του κράτους δικαίου** σημειώθηκε ελάχιστη πρόοδος. Το σύστημα διακυβέρνησης της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης απαιτεί ακόμη σημαντική διεθνή παρουσία.

Όσον αφορά το **δικαστικό σύστημα**, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη σημείωσε πρόοδο μειώνοντας την εξάρτησή της από τη διεθνή κοινότητα με την αντικατάσταση των διεθνών δικαστών και εισαγγελέων από τοπικούς.

Η Βοσνία-Ερζεγοβίνη σημείωσε ελάχιστη πρόοδο στην **καταπολέμηση της διαφθοράς**, η οποία είναι εκτεταμένη και αποτελεί σοβαρό πρόβλημα καθώς και σε ό, τι αφορά τα δικαιώματα του ανθρώπου και την προστασία των μειονοτήτων.

Η **οικονομία** της εξακολουθεί να σημειώνει ισχυρή ανάκαμψη. Διατηρήθηκε γενικά η μακροοικονομική σταθερότητα, παρόλο που αυτή είναι ακόμη επισφαλής. Η διατήρηση πολύ υψηλού ποσοστού ανεργίας αποτελεί μόνιμη πηγή ανησυχιών.

Δεν σημειώθηκε καμία πρόοδος όσον αφορά την ευθυγράμμιση με τα ευρωπαϊκά πρότυπα για τις **κοινωνικές πολιτικές** αλλά και σε ό, τι αφορά τις τομεακές πολιτικές δεν μπορεί να καταγραφεί καμία σημαντική εξέλιξη στον τομέα της **βιομηχανίας και των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων (ΜΜΕ)**.

Ελάχιστη τέλος ήταν η πρόοδος της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης στην καταπολέμηση του **οργανωμένου εγκλήματος και της εμπορίας ανθρώπων**, που παραμένουν ανησυχητικά. Η εφαρμογή της στρατηγικής για την καταπολέμηση του οργανωμένου εγκλήματος ήταν ανεπαρκής.

## Σερβία – Μαυροβούνιο:

Πρόοδο η Σερβία έχει σημειώσει σε συγκεκριμένους τομείς, όπως είναι η υποδομή της δημόσιας διοίκησης καθώς και η οικονομία της, ενώ περιορισμένη είναι η ανάπτυξη της στον τομέα της δικαιοσύνης, της ελευθερίας και της ασφάλειας.

Οι γενικές συνθήκες όσον αφορά το σεβασμό των **δικαιωμάτων του ανθρώπου και της προστασίας των μειονοτήτων** βελτιώθηκαν και η Σερβία έχει τηρήσει σε μεγάλο βαθμό τις υποχρεώσεις της. Εδώ έρχεται να συμπληρώσει την συγκεκριμένη πρόοδο και η σύλληψη του πρώην ηγέτη των Σερβοβόσνιων Ράντοβαν Κάρατζιτς ανοίγοντας έτσι πιο εύκολα το δρόμο για την Σερβία προς την Ευρωπαϊκή οικογένεια. Η σύλληψη του Κάρατζιτς χαροποίησε τους εκπροσώπους της ΕΕ, των Ηνωμένων Πολιτειών και των Ηνωμένων Εθνών, οι οποίοι το χαρακτήρισαν ως ένα πολύ σημαντικό γεγονός για το ευρωπαϊκό μέλλον της Σερβίας. Ο αρμόδιος για θέματα εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ Χαβιέ Σολάνα είπε ότι τώρα ο εισαγγελέας του Δικαστηρίου της Χάγης θα κατέληγε στο συμπέρασμα ότι το Βελιγράδι συνεργάζεται πλήρως. Τέλος ο Ευρωπαίος Επίτροπος Όλι Ρεν είπε ότι η σύλληψη «αποτελεί γεγονός κλειδί για την πορεία της Σερβίας προς την ΕΕ».

Από την άλλη το Μαυροβούνιο σημείωσε κάποια πρόοδο στην εκπλήρωση των βασικών προτεραιοτήτων της ευρωπαϊκής εταιρικής σχέσης, αλλά δεν έχουν ακόμη επιτευχτεί σημαντικά αποτελέσματα, ιδίως σε σχέση με τη διοικητική υποδομή και την καταπολέμηση της διαφθοράς<sup>51</sup>. Πρόοδος επίσης παρουσιάστηκε στο δικαστικό σύστημα, στον τομέα της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου καθώς και στην οικονομία, ενώ ελάχιστη είναι η πρόοδος στον τομέα της γεωργίας, τις τομεακές πολιτικές, τον τομέα της ενέργειας και της προστασίας των προσωπικών δεδομένων.

---

<sup>51</sup> Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, στρατηγική για την διεύρυνση και κυριότερες προκλήσεις για την περίοδο 2007-2008, Βρυξέλλες, 6/11/2007.

## **ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'**

### **Η ΤΟΥΡΚΙΚΗ ΥΠΟΨΗΦΙΟΤΗΤΑ**

#### **1.Εισαγωγή**

**« Η Τουρκία σήμερα δεν είναι ούτε Δυτικό, ούτε μουσουλμανικό κράτος. Δεν ανήκει σε μια χριστιανική, σοσιαλιστική ή καπιταλιστική κοινότητα...Δεν είναι ούτε ασιατική, ούτε Ευρωπαϊκή... Η κύρια κατεύθυνση της Οθωμανικής ιστορίας κλίνει περισσότερο προς τα Δυτικά, παρά προς τα Ανατολικά. Όμως η προσκόλλησή της σε μια ανατολίτικη πολιτιστική αναφορά εμποδίζει την Τουρκία να συμπεριληφθεί στον Δυτικό κόσμο...»<sup>52</sup>**

**Niyazi Berkes, Τούρκος κοινωνιολόγος και ιστορικός, 1975.**

Είναι γεγονός ότι κατά το παρελθόν, σε σημαντικές περιόδους της ευρωπαϊκής ιστορίας, η Τουρκία αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα στα γεγονότα που διαδραματίστηκαν στην Ευρώπη.

Είναι μέλος σχεδόν όλων των ευρωπαϊκών οργανισμών και από τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο και μετά, διαδραματίζει βασικό ρόλο στη διαμόρφωση του Ευρωπαϊκού γίνεσθαι. Στη μακρόχρονη διαδικασία εξευρωπαϊσμού της χώρας αυτής εντάσσεται και η έντονη επιθυμία της για προσχώρηση στην Ενωμένη Ευρώπη.

Εδώ και περίπου έναν αιώνα η Τουρκία καταβάλλει πολύ σοβαρές προσπάθειες να εξευρωπαϊσει ή να δυτικοποιήσει την οικονομία της στα πλαίσια μιας όλο και στενότερης πολιτικής και οικονομικής συνεργασίας με τον ανεπτυγμένο κόσμο.

Από την ίδρυση της Τουρκικής Δημοκρατίας που αντικατέστησε το Οθωμανικό κράτος μέχρι σήμερα, η Τουρκική οικονομία γνώρισε διάφορες φάσεις εξέλιξης και ανάλογες σχέσεις με τον υπόλοιπο κόσμο και κυρίως με τις «δυτικές» οικονομίες. Οι σχέσεις με την Δύση, γνωρίζουν μια συνεχή, αλλά και με πολλά προβλήματα, εξέλιξη.

---

<sup>52</sup> Τουρκία και ΕΕ: ένας έρωτας χωρίς ανταπόκριση, οι ευρωπαϊκές φιλοδοξίες της Τουρκίας και οι αντιδράσεις της «χριστιανικής»Ευρώπης, του Γιώργου Στάμκου, [www.agnosto.gr](http://www.agnosto.gr), 20/9/2005.

Η πριν από τον Β παγκόσμιο Πόλεμο περίοδος (1923-1945) αποτελεί μια περίοδο συγκροτημένων σχέσεων με την Δύση. Η πενταετία 1945-1950 σηματοδοτεί μια νέα στροφή προς στενότερη συνεργασία. Η δεκαετία του '50 βρίσκει την Τουρκία να συμμετέχει στους Διεθνείς Οργανισμούς της Δύσης όπως NATO και ΟΟΣΑ

Το 1950 υπήρξε ιδρυτικό μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης. Υπογράφοντας την ιδρυτική συνθήκη ανέλαβε την υποχρέωση, όπως προβλέπεται στο προοίμιο, να είναι σταθερά προσηλωμένη στις ηθικές και πνευματικές αξίες οι οποίες αποτελούν κοινή κληρονομιά των λαών τους όπως είναι οι αρχές της ατομικής και πολιτικής ελευθερίας και της υπεροχής του δικαίου.

Στις αρχές αυτές στηρίζεται το ευρωπαϊκό οικοδόμημα του εκδημοκρατισμού και των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των ατομικών ελευθεριών (Ρώμη 1952).

Η Τουρκία, στις 31-7-1959, ακολουθώντας το παράδειγμα της Ελλάδας, υποβάλλει αίτηση σύνδεσης με την ΕΟΚ. Οι λόγοι που την ανάγκασαν να προέβη σε αυτή της την κίνηση είναι οι εξής:

- ✓ **Εθνικοί-πολιτικοί λόγοι:** η αίτηση σύνδεσης έγινε κυρίως γιατί οι Τούρκοι πολιτικά πιστεύουν ότι η χώρα τους πρέπει να συμμετέχει ή να ακολουθεί κάθε πρόγραμμα που σχεδιάζει η Ελλάδα, λόγω της μακρόχρονης Ελληνο-τουρκικής αντιπαράθεσης.
- ✓ **Οικονομικοί λόγοι:** εκείνη την δεκαετία η χώρα δοκιμάζεται από οξεία οικονομική κρίση οφειλόμενη κυρίως στη φιλελεύθερη εμπορική πολιτική που ακολούθησε το Δημοκρατικό Κόμμα του Μεντερές από το 1950 καθ' υπόδειξη του Οργανισμού Ευρωπαϊκής Οικονομικής Συνεργασίας. Η αποτυχία της Τουρκικής κυβέρνησης οφειλόταν κυρίως στην αδυναμία της τουρκικής οικονομίας να επιτύχει στενότερη συνεργασία με τις ευρωπαϊκές οικονομίες. Θεωρούνταν λοιπόν αναγκαία η «σύνδεση» με την ΕΟΚ.
- ✓ **Πολιτικοί λόγοι:** Μία από τις επιθυμίες-στόχους του ιδρυτή του νέου τουρκικού κράτους ήταν και ο εξευρωπαϊσμός του

## 2. Η συμφωνία σύνδεσης ΕΟΚ – Τουρκίας.

Οι σχέσεις της Τουρκίας με την Ευρωπαϊκή Κοινότητα εξελίσσονται μέσα στο πλαίσιο της Συμφωνίας Σύνδεσης η οποία ονομάζεται και «Συμφωνία της Άγκυρας»<sup>53</sup>. Η συμφωνία της Άγκυρας υπογράφεται στις 12-9-1963<sup>54</sup> και ενεργοποιήθηκε την 1<sup>η</sup> Δεκεμβρίου του 1964 (με λίγο διαφορετικούς όρους, λόγω του χαμηλού επιπέδου ανάπτυξης της Τουρκίας).

Η σχετική συμφωνία είχε ως βασικό στόχο τη βαθμιαία πραγματοποίηση της Τελωνειακής Ένωσης και περιελάμβανε τους όρους για την ελεύθερη διακίνηση εμπορευμάτων, υπηρεσιών, κεφαλαίων και πολιτών μεταξύ της Τουρκίας και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Επιπλέον, τα μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, σύμφωνα με το άρθρο 28, θα εξέταζαν τη δυνατότητα προσχώρησης της Τουρκίας στην Κοινότητα, όταν η τελευταία θα ήταν σε θέση να αναλάβει τις υποχρεώσεις πλήρους μέλους.

Η συγκεκριμένη συμφωνία προέβλεπε τρεις φάσεις:

### I. Προπαρασκευαστική φάση (1964-1969):

Σύμφωνα με το άρθρο 2 της συμφωνίας, θα διαρκούσε πέντε χρόνια, εκτός αν επρόκειτο να παραταθεί με τον τρόπο που προέβλεπε το Προσωρινό Πρωτόκολλο, σύμφωνα με το άρθρο 3 της Συμφωνίας. Η Τουρκία όμως δεν επωφελήθηκε πλήρως από τις δυνατότητες που τις είχαν προσφερθεί, δεν πέτυχε να χρησιμοποιήσει πλήρως τις ποσοτώσεις, στο διάστημα αυτό τετραπλασιάστηκε το έλλειμμα του εμπορικού ισοζυγίου με την ΕΟΚ, ενώ δεν είχε ούτε καν διπλασιασθεί με τον υπόλοιπο κόσμο<sup>55</sup>.

### II. Μεταβατική Φάση:

Αυτή η φάση δεν μπορούσε να υπερβεί τα δώδεκα χρόνια εκτός αν οι συμβαλλόμενοι αποφάσιζαν διαφορετικά σύμφωνα με το άρθρο 4 της συμφωνίας. Όμως σύμφωνα με το άρθρο 1 του Προσωρινού Πρωτοκόλλου που είχε επισυναφθεί στη Συμφωνία της Άγκυρας, πριν από την λήξη της προπαρασκευαστικής φάσης, το Συμβούλιο Σύνδεσης θα μπορούσε να εξετάσει την οικονομική κατάσταση της

---

<sup>53</sup> Συμφωνία Σύνδεσης μεταξύ Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας και της Τουρκίας, Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, 64/732/ΕΟΚ, 29/12/64.

<sup>54</sup> Σχεδόν δύο χρόνια μετά την υπογραφή της αντίστοιχης Συμφωνίας μεταξύ ΕΟΚ και Ελλάδας.

<sup>55</sup> Βασίλης Νότης, « Η Τουρκία σήμερα », Επιμ Θάνος Βερεμής, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995.

Τουρκίας και να θεσπίσει διατάξεις υπό μορφή Πρόσθετου Πρωτοκόλλου, οι οποίες θα προσδιόριζαν « τις προϋποθέσεις, τον τρόπο και τον ρυθμό» πραγματοποίησης των στόχων της μεταβατικής περιόδου.

Με τον τρόπο αυτό η Κοινότητα διατηρούσε το δικαίωμα να αναστείλει προσωρινά ή να διαφοροποιήσει εν μέρει τον τρόπο εφαρμογής των διατάξεων της μεταβατικής φάσης.

### III. Οριστική Φάση:

Της φάσης αυτής ούτε οι όροι ούτε η διάρκεια έχουν καθορισθεί με ακρίβεια. Αυτό όμως που θα μπορούσε να αναφερθεί είναι ότι θα αποβλέπει στην κατά το δυνατό ολοκλήρωση της τελωνειακής ένωσης μεταξύ της Κοινότητας και της Τουρκίας που ήδη αρχίζει με την μεταβατική φάση καθώς επίσης και στην πλήρη εναρμόνιση των οικονομικών και νομισματικών συστημάτων των δυο μερών και την υιοθέτηση κοινής πολιτικής σε συναφή θέματα.

Το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του '70, οι σχέσεις Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων-Τουρκίας περιέχονται σε μια περίοδο κρίσης, που οφείλεται σε πολιτικούς αλλά και οικονομικούς λόγους. Κυριότερη πολιτική αιτία ήταν η εισβολή στην Κύπρο (1974) ενώ κυριότερη οικονομική κρίση, που ξεσπούσε στην Τουρκία το 1977 και που οφειλόταν κυρίως στην πετρελαϊκή κρίση.

Η κυβέρνηση Ετζεβίτ, αντιμετώπισε μια χρεοκοπημένη οικονομία ζητώντας βοήθεια ύψους 8,1 δις δολαρίων, η οποία απορρίφθηκε. Το 1978 η Τουρκική κυβέρνηση απαντά με πάγωμα όλων των υποχρεώσεων της έναντι της Κοινότητας για πέντε χρόνια.

Το 1979 η Ε.Κ απαντά με πάγωμα των δικών της υποχρεώσεων έναντι της Τουρκίας. Αυτή τη χρονιά σχηματίζεται κυβέρνηση μειοψηφίας από το κόμμα Δικαιοσύνης υπό τον Ντεμιρέλ που αποκαθιστά τις σχέσεις Τουρκίας-ΕΟΚ. Έτσι 30-6-1980 υπογράφεται νέα συμφωνία κατά την διάρκεια της Συνόδου του Συμβουλίου Σύνδεσης ΕΟΚ-Τουρκίας.

**12 Σεπτεμβρίου 1980:** Στρατιωτικό πραξικόπημα στην Τουρκία που οδηγεί στο πάγωμα συμφωνίας σύνδεσης με την ΕΟΚ. Σταματά ο επίσημος πολυμερής διάλογος με την Κοινότητα και μπλοκάρεται το τέταρτο χρηματοδοτικό πρωτόκολλο το οποίο προβλέπει την χορήγηση δανείων και βοήθειας από την Κοινότητα στην Τουρκία ύψους 600 εκατομ ECU για την περίοδο 1981-1986.

**Ιανουάριος 1986:** Η Τουρκική κυβέρνηση ανέλαβε νέα πρωτοβουλία για την εξομάλυνση των σχέσεων της με την Ε.Κ. Στην προσπάθειά της αυτή, υπήρξε ελληνική αντίδραση για τρεις λόγους:

- Η Τουρκία συνεχίζει την παράνομη κατοχή τμήματος άλλης χώρας (Κύπρος) η οποία έχει υπογράψει Συμφωνία Σύνδεσης με την ΕΟΚ.
- Υπάρχει θέμα κοινοτικής αλληλεγγύης για την απειλή που αντιμετωπίζει η Ελλάδα από την Τουρκία στο χώρο του Αιγαίου
- Δεν έχουν αρθεί οι λόγοι που επέβαλαν το πάγωμα της Συμφωνίας Σύνδεσης ΕΟΚ-Τουρκίας το 1980. Οι Τούρκοι εξακολουθούν να παραβιάζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα ενώ εφαρμόζεται ο στρατιωτικός νόμος και συνεχίζονται οι αυθαίρετες συλλήψεις.

Παρά τις ελληνικές αντιρρήσεις, η διαδικασία εξομάλυνσης των σχέσεων Τουρκίας και Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων συνεχίστηκε, γιατί οι Ευρωπαίοι αναγνώρισαν τον ευρωπαϊκό προσανατολισμό των τουρκικών κυβερνήσεων.

**14 Απριλίου 1987:** Η κυβέρνηση του Τουργκούτ Οζάλ υπέβαλλε αίτηση για πλήρη ένταξη της χώρας του στην Ε.Κ, η οποία απορρίφθηκε το 1989. Η γνώμη της Επιτροπής, αν και ήταν αρνητική για την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΚ, περιελάμβανε ένα σύνολο μέτρων για την περαιτέρω σύσφιξη των σχέσεων Τουρκίας-ΕΚ. Τα μέτρα που υποστηρίχθηκαν από την Επιτροπή στρέφονταν γύρω από τέσσερις τομείς: ολοκλήρωση της Τελωνειακής ένωσης, επανάληψη και εντατικοποίηση της δημοσιονομικής συνεργασίας, προώθηση της βιομηχανικής και τεχνολογικής συνεργασίας, εμπλουτισμός των πολιτικών και πολιτιστικών δεσμών.

**Ιανουάριος 1992:** υπογραφή του Πρωτοκόλλου Συνεργασίας ΕΟΚ- Τουρκίας.

**6 Μαρτίου 1995:** υπογράφεται η Συμφωνία της Τελωνειακής ένωσης, η οποία επικυρώθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο τον Δεκέμβριο του 1995 και άρχισε να ισχύει από την 1-1-1996. Η Ελληνική πλευρά συνέδεσε την τελωνειακή ένωση με το Κυπριακό και απέσυρε το βέτο της με αντάλλαγμα την έναρξη διαπραγματεύσεων για την πλήρη ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ.

### 3. Η Συμφωνία της Τελωνειακής Ένωσης (1995).

Η συμφωνία της Τελωνειακής Ένωσης, τον Μάρτιο του 1995, ήταν αναμφίβολα μέρος ενός «συνολικού πακέτου», από το οποίο οι εμπλεκόμενοι ανέμεναν οφέλη<sup>56</sup>. Η εφαρμογή της νέας συμφωνίας προσέκρουσε σε δυσκολίες. Το χρηματοδοτικό πρωτόκολλο «πάγωσε» πάλι λόγω της έντασης στις ελληνοτουρκικές σχέσεις που προκάλεσε η κρίση στα Ίμια. Επίσης η ΕΕ εμφανιζόταν δυσαρεστημένη με την εξέλιξη των οικονομικών προβλέψεων της Συμφωνίας. Ορισμένα πολιτικά κόμματα διατύπωσαν επιφυλάξεις ως προς τα οικονομικά αποτελέσματα της σύνδεσης, τα δε ισλαμικά και εθνικιστικά κόμματα τάχθηκαν σαφώς κατά της σύνδεσης φοβούμενοι την επίδραση της δυτικής επιρροής και την απομάκρυνση από τις παραδοσιακές αξίες. Οι εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις στην Τουρκία, καθώς και ο συνεχιζόμενος εμφύλιος στην Ανατολία επιβάρυναν το γενικότερο κλίμα στις σχέσεις της με την ΕΕ.

Για την Τουρκία η τελωνειακή ένωση θα βοηθήσει στην πλήρη φιλελευθεροποίηση της Τουρκικής οικονομίας και στη σταθεροποίηση της πολιτικής της κατάστασης. Επίσης θα αυξηθούν οι εξαγωγές σε ορισμένα ανταγωνιστικά βιομηχανικά προϊόντα και θα μειωθούν οι τιμές των εισαγόμενων πρώτων υλών, ο δε πληθωρισμός θα επηρεασθεί πτωτικά. Όμως θα υπάρξουν και αρνητικές επιπτώσεις από την τελωνειακή ένωση στην τουρκική οικονομία, όπως μείωση των συναλλαγματικών αποθεμάτων της χώρας, απώλεια στα εισοδήματα και αύξηση της ανεργίας.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση τάχθηκε υπέρ της χρηματοδοτικής στήριξης της Τουρκίας. Άλλωστε και η συμμετοχή της Τουρκίας στην Ευρωπαϊκή Διάσκεψη αποδεικνύει τη σημασία που της αποδίδουν τα κράτη-μέλη της ΕΕ, ειδικά σε θέματα που άπτονται του τρίτου πυλώνα (δικαιοσύνη-εσωτερικές υποθέσεις). Προσπάθειες ορισμένων κοινοτικών εταίρων μέσω αυτού του τρόπου να εντάξουν την Τουρκία μεταξύ των εκλέξιμων χωρών, δεν ευοδώθηκε. Τα σοβαρά λοιπόν ελλείμματα της Τουρκίας τόσο στον οικονομικό όσο και στον πολιτικό τομέα δεν επιτρέπουν την αναγόρευσή της σε οινωεί δωδέκατη υποψήφια προς ένταξη χώρα.

Καθώς παρατηρούμε και στο πλαίσιο των συμπερασμάτων του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου της Βιέννης, Δεκέμβριος 1998, η Τουρκία δεν εξισώθηκε με τις λοιπές

---

<sup>56</sup> Θάνος Βερεμής, Θάνος Ντόκος, «Η σύγχρονη Τουρκία, Κοινωνία, Οικονομία και Εξωτερική Πολιτική», Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής, εκδόσεις Παπαζήση, 2002, σελ 351

έντεκα υποψήφιες χώρες ως προς την εφαρμοστέα προενταξιακή στρατηγική. Από την πλευρά της η Τουρκία εμμένει στην διατήρηση των σχέσεών της με την Ε.Ε μόνο σε επίπεδο εμπορικών διατάξεων της συμφωνίας της Τελωνειακής ένωσης, μη επιτρέποντας την εξέλιξη του πολιτικού διαλόγου.

Η συμφωνία αυτή για την Τουρκία το 1945 είχε συνδεθεί με προσδοκίες για νέα ώθηση στην μεταρρυθμιστική πολιτική, που όμως και τότε διαψεύσθηκαν. Την περίοδο 1995-2000 ελάχιστες μεταρρυθμίσεις έγιναν βεβαιώνει η έκθεση της ΕΕ της 13-11-2001.

### 3.1 Οι ρυθμίσεις της Τελωνειακής Ένωσης

Μετά από μια δύσκολη περίοδο, Τουρκία και ΕΕ, υπογράφουν στις 6 Μαρτίου 1995 την «τελωνειακή ένωση», αφού η Ελλάδα απέσυρε το βέτο που ασκούσε μέχρι τότε.

Η ελληνική απόφαση ήταν αποτέλεσμα έντονων διαπραγματεύσεων μεταξύ του Έλληνα αναπληρωτή Υπουργού Εξωτερικών Γιάννου Κρανιδιώτη και του Γάλλου Υπουργού Εξωτερικών Αλέν Ζιπέ οι οποίες κατέληξαν στη λεγόμενη «φόρμουλα Ζιπέ-Κρανιδιώτη», η οποία οδήγησε στη συμφωνία της 6<sup>ης</sup> Μαρτίου 1995 που εγκρίθηκε ομόφωνα από το Συμβούλιο Γενικών Υποθέσεων.

Ουσιαστικά η φόρμουλα αυτή, ήταν ένα «πάρε-δώσε» με το οποίο εξασφαλίστηκε η έναρξη ενταξιακών διαπραγματεύσεων Κύπρου-ΕΕ, έξι μήνες μετά το τέλος της Διακυβερνητικής Διάσκεψης του 1996 με «αντάλλαγμα» την άρση του ελληνικού βέτο στην «Τελωνειακή Ένωση» Τουρκίας-ΕΕ.

Στις 30 Οκτωβρίου 1995 το Συμβούλιο Σύνδεσης υπέγραψε την απόφαση για τον πολιτικό διάλογο και τη συνεργασία. Στην απόφαση αυτή υιοθετήθηκαν οι ακόλουθες διαδικασίες προκειμένου να διευκολυνθεί αποτελεσματικά η έναρξη της τελωνειακής ένωσης:

- i. Ετήσια συνάντηση μεταξύ του Τούρκου προέδρου ή πρωθυπουργού με τον πρόεδρο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και τον πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής
- ii. Συνάντηση κάθε μισό χρόνο για να αντιμετωπιστούν θέματα κοινού ενδιαφέροντος.
- iii. Για θέματα δικαιοσύνης και εσωτερικών υποθέσεων προβλέπονται συναντήσεις μεταξύ Τουρκίας, της Προεδρίας και της γενικής γραμματείας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου, σε στενή συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή
- iv. Τακτικές συναντήσεις σε υπουργικό επίπεδο
- v. Τακτικές συναντήσεις πάνω σε κλαδικούς τομείς κοινού ενδιαφέροντος προκειμένου να αναπτυχθεί η σύνδεση. Τα θέματα τα οποία θα μπορούσαν να συζητηθούν είναι: το περιβάλλον, οι μεταφορές, εμπορικά και βιομηχανικά θέματα, οι τηλεπικοινωνίες, ο τουρισμός, η εκπαίδευση, ο πολιτισμός, η έρευνα και η εγχώρια αγορά, καθώς και οικονομικά ζητήματα

- vi. Συναντήσεις κάθε μισό χρόνο των υπουργών που είναι υπεύθυνοι για την εγχώρια αγορά, καθώς και για τους άλλους τομείς της τελωνειακής ένωσης. Η Ε.Ε θα αντιπροσωπεύεται από την προεδρία και την ευρωπαϊκή προεδρία.

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο επικύρωσε τη συμφωνία στις αρχές Δεκεμβρίου της ίδιας χρονιάς και η ισχύς της ξεκίνησε την 1<sup>η</sup> Ιανουαρίου 1996, σημειώνοντας έτσι ένα σημαντικό βήμα ως προς την εναρμόνιση της Τουρκίας με το κοινοτικό κεκτημένο όσον αφορά την εμπορική και τελωνειακή νομοθεσία.

Στην ουσία η Τουρκία έπρεπε να εναρμονίσει τη νομοθεσία της με αυτή της ΕΕ στους τομείς των δασμών, της εμπορικής πολιτικής, του ανταγωνισμού και της προστασίας των πνευματικών, βιομηχανικών και εμπορικών δικαιωμάτων<sup>57</sup>.

---

<sup>57</sup> Τουρκική Πρωθυπουργία, Γενική Γραμματεία Εξωτερικού Εμπορίου, Γενική Διεύθυνση Ευρωπαϊκής Ένωσης, Avrupa Birliği ve Türkiye ( ΕΕ και Τουρκία),(Τουρκία 2002).

### 3.2 Οι ελληνοτουρκικές σχέσεις μέχρι τη Σύνοδο Κορυφής του 1999.

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, στις 6 Μαρτίου 1995, η ελληνική κυβέρνηση με την άρση του βέτο που άσκησε, θεωρούσε ότι θα μαλάκωνε η στάση της Άγκυρας. Απέδειξε έτσι ότι δεν διακατέχεται από πάγια προκατάληψη κατά της Τουρκίας και ότι δεν επικεντρώνει την πολιτική της στον ευρωπαϊκό χώρο με αποκλειστικό γνώμονα τα προβλήματά της με την Άγκυρα. Άλλωστε, εφόσον οι ΗΠΑ είχαν ζητήσει επίμονα την άρση του βέτο, μπορούσε σαν αντάλλαγμα να ζητήσει από την Ουάσιγκτον να ασκήσει πίεση στην Άγκυρα για βελτίωση των ελληνο-τουρκικών σχέσεων. Η Ελληνική υποχώρηση ανέδειξε επίσης τα σοβαρότερα προβλήματα της Τουρκίας με την ΕΕ, το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την τήρηση των κανόνων του διεθνούς δικαίου.

Η Τουρκία αντί να γίνει πιο διαλλακτική σε ένδειξη καλής θέλησης προέβη σε προκλήσεις άνευ προηγουμένου. Απειλίσσε απροσχημάτιστα με την απορρόφηση του κατεχόμενου τμήματος σε περίπτωση που η Κύπρος προχωρήσει ταχύτερα από την Τουρκία στο δρόμο προς την Ευρώπη. Παράλληλα, με ψήφισμα της Τουρκικής Εθνοσυνέλευσης, εξουσιοδοτήθηκε η κυβέρνηση να καταφύγει ακόμη και στην κήρυξη πολέμου, αν η Ελλάδα επεκτείνει τα χωρικά της ύδατα στα 12 ναυτικά μίλια. Σαν επιστέγασμα αυξήθηκε κατακόρυφα ο αριθμός των παραβάσεων του Ελληνικού εναέριου χώρου καθώς και η προκλητικότητα των τουρκικών μαχητικών.

Μετά την υπερψηήφιση από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο της τελωνειακής σύνδεσης, η Ελλάδα διαπίστωσε ότι η Τουρκία δεν σκόπευε να δείξει ένα καινούργιο ευρωπαϊκό πρόσωπο. Προκειμένου να αμυνθεί στις απροκάλυπτες προκλήσεις άσκησε βέτο στην παροχή χρηματικών πακέτων στα πλαίσια της τελωνειακής ένωσης. Παράλληλα, απαίτησε από την Τουρκία να αναγνωρίσει την δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης. Διπλωμάτες στις Βρυξέλλες χαρακτήρισαν την ελληνική στάση στενοκέφαλη, ενώ οι ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, έσπευσαν να δώσουν ανέξοδες υποσχέσεις στην Αθήνα για βελτίωση των διμερών προβλημάτων.

Η νέα κρίση που προκλήθηκε στα Ίμια, τον Ιανουάριο του 1996, είχε σαν αποτέλεσμα το πάγωμα του τέταρτου χρηματοδοτικού πρωτοκόλλου. Μολονότι το θερμό επεισόδιο απετράπη, η ατμόσφαιρα ανάμεσα στις δύο χώρες οξύνθηκε επικίνδυνα. Κατά τη διάρκεια του επεισοδίου, η Τουρκία έκανε λόγο για την ύπαρξη «γκρίζων ζωνών» στο Αιγαίο, ζωνών που σχηματίζονται από νησίδες και βραχονησίδες

με ακαθόριστο εδαφικό καθεστώς. Με αφορμή την κρίση αυτή, η Άγκυρα επιχείρησε να περάσει την γενική εντύπωση ότι ολόκληρο το Αιγαίο βρίσκεται υπό διαπραγμάτευση όσον αφορά τα πάσης φύσεως σύνορά του ( θαλάσσια, υποθαλάσσια, εναέρια).

Από το 1996 και μετά Ελλάδα και Τουρκία συνδέονται με σχετικά παράλληλες μοίρες σε έναν βασικό τομέα πολιτικής: τη σχέση τους με την Ευρώπη. Ο στόχος της ένταξης στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση, της ισότιμης δηλαδή συμμετοχής της Ελλάδας στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, κυριαρχούσε στην ελληνική πολιτική σκηνή. Για την Τουρκία, στα χρόνια αυτά κρινόταν η ίδια δυνατότητα συμμετοχής στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης.

Στην πρώιμη φάση μετά την μεταπολίτευση η ελληνική πλευρά πίστευε ότι η ένταξή της στην Ευρώπη θα παρείχε επαρκείς εγγυήσεις για την ασφάλεια της και θα ανάγκαζε την Τουρκία να κρατήσει διαλλακτική στάση, προκειμένου να διαπραγματευθεί κάθε μελλοντική της σχέση με την Κοινότητα. Με την εμπειρία της συνεχιζόμενης ελληνοτουρκικής κρίσης για δύο και πλέον δεκαετίες, η ελληνική ευρωπαϊκή πολιτική είχε ως στόχο τη διαμόρφωση του ευρωπαϊκού πλαισίου μέσα στο οποίο έπρεπε να ενταχθεί η Τουρκία, εκπληρώνοντας όρους οι οποίοι ουσιαστικά θα μπορούσαν να την μεταμορφώσουν σε χώρα πιο δημοκρατική και πιο δυτική, άρα και λιγότερο επικίνδυνη για την ειρήνη στην περιοχή της.

Παράλληλα, η προσήλωση της Ελλάδας στην ΟΝΕ επέβαλε αυστηρή δημοσιονομική πειθαρχία, η οποία δε επέτρεπε, μεταξύ άλλων, επέκταση των αμυντικών δαπανών, άρα και συγκρουσιακές απαντήσεις στις προκλήσεις της Τουρκίας. Το γεγονός αυτό συντέλεσε στην αναβάθμιση από την Αθήνα του ευρωπαϊκού πλαισίου ως πεδίου αναγωγής των ελληνο-τουρκικών. Η Τουρκία από την άλλη αναγκάσθηκε, έστω και θεωρητικά, να προβεί σε ορισμένες κινήσεις καλής θέλησης προς την Ελλάδα για να ανταποκριθεί στα κριτήρια για την υποψηφιότητα.

### 3.3 Η Σύνοδος Κορυφής του Λουξεμβούργου ( 1997 ).

Στις 16 Ιουλίου 1997, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δημοσίευσε το «πρόγραμμα δράσης 2000». Στο τμήμα που αφορούσε την επόμενη διεύρυνση, εξέφραζε τη γνώμη της σχετικά με τις απαιτήσεις προσχώρησης της Βουλγαρίας, της Εσθονίας, της Λετονίας, της Λιθουανίας, της Ουγγαρίας, της Πολωνίας, της Ρουμανίας, της Σλοβακίας, της Σλοβενίας και της Τσεχίας. Οι γνώμες αυτές είχαν εκπονηθεί με βάση τα κριτήρια της Κοπεγχάγης. Η Επιτροπή πρότεινε την έναρξη διαπραγματεύσεων προσχώρησης αρχικά με πέντε χώρες στις οποίες προστέθηκε αργότερα και η Κύπρος και με μια δεύτερη ομάδα πέντε κρατών που θα έπρεπε να περιμένουν για την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων, αλλά θα επωφελούνταν σε περιπτώσεις ομαδικών προσχωρήσεων.

Η Τουρκία αναφερόταν ως απλώς επιλεγμένη για μέλος, αλλά χωρίς να προσβλέπει σε άλλα ευεργετήματα. Κατά συνέπεια ήταν μόνη σε μια τρίτη κατηγορία, αυτή τους ενός κράτους.

Η διαδικασία της πέμπτης διεύρυνσης αποφασίστηκε στη σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Λουξεμβούργου, από τις 12 ως τις 13 Δεκεμβρίου 1997. Μέχρι εκείνη τη στιγμή, η ΕΕ αριθμούσε 15 μέλη, μετά και την τελευταία διεύρυνση το 1995. Στα συμπεράσματα του Συμβουλίου γίνεται εκτενής αναφορά στη νέα διεύρυνση, με την οποία αναμενόταν να αρχίσει μια καινούργια εποχή. Η συμμετοχή στην Πέμπτη διεύρυνση ευρωπαϊκών κρατών του πρώην σοβιετικού μπλοκ θα έδινε την ευκαιρία να υπερκεραστούν οριστικά οι διχόνοιες του ψυχροπολεμικού παρελθόντος.

Οι κοινοτικοί ηγέτες λοιπόν αποφάσισαν ότι η διαδικασία θα άρχιζε με έντεκα υποψήφιες χώρες από το Μάρτιο του επόμενου έτους. Οι διαπραγματεύσεις ένταξης θα ξεκινούσαν με την Κύπρο και τις πέντε χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης, οι οποίες ονομάστηκαν «ομάδα του Λουξεμβούργου». Με τις υπόλοιπες χώρες οι διαπραγματεύσεις θα ήταν προπαρασκευαστικές, έτσι ώστε να προετοιμαστούν σχετικά με την μελλοντική τους ένταξη. Ο διαχωρισμός των υποψηφίων χωρών σε δύο ομάδες έγινε με το επιχείρημα ότι δεν είχαν όλες το ίδιο κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο, όπως και τα ίδια θεσμικά προβλήματα.

Η Τουρκία δεν συμπεριλήφθηκε στη λίστα των έντεκα χωρών, οι οποίες προβλέπονταν να ενταχθούν βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα στην ΕΕ. Στα συμπεράσματά του το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο επιβεβαίωσε αφενός ότι αποδέχεται την

πιθανότητα ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ και αφετέρου ότι ισχύουν τα ίδια κριτήρια που ισχύουν και για τις άλλες υποψήφιες χώρες. Καθώς όμως δεν πληροί τις απαραίτητες πολιτικές και οικονομικές προϋποθέσεις για την ένταξη, το Συμβούλιο εκδήλωσε την πρόθεση υιοθέτησης μιας Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Τουρκία. Η στρατηγική αυτή θα περιελάμβανε την περαιτέρω ανάπτυξη των δυνατοτήτων της συμφωνίας της Άγκυρας, την εμβάθυνση της τελωνειακής ένωσης, την διεκπεραίωση της οικονομικής συνεργασίας, την υιοθέτηση του κοινοτικού κεκτημένου της Ένωσης, καθώς και την κατά περίπτωση συμμετοχή της Τουρκίας σε συγκεκριμένα προγράμματα και θεσμούς. Στα συμπεράσματά του, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο προέτρεπε την Επιτροπή να κάνει τις απαραίτητες προτάσεις για τη στρατηγική αυτή και υπενθύμιζε ότι η σύσφιξη των σχέσεων της ΕΕ με την Τουρκία εξαρτιόταν:

- Από την προστασία των μειονοτήτων
- Την διευθέτηση των συνοριακών διαφορών με δικαστικές μεθόδους (Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης ή διαπραγματεύσεις υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών)
- Καθώς και από την προοπτική πολιτικής λύσης του Κυπριακού με βάση τα ψηφίσματα του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών.

Τοποθετώντας λοιπόν την Τουρκία κάτω από τις χώρες της δεύτερης ομάδας και επικρίνοντας την λόγω της μη συμμόρφωσής της προς κάποιους τομείς, η Ευρωπαϊκή Ένωση είχε επιβάλλει περισσότερα από όσα η εθνική αξιοπρέπεια μπορούσε να ανεχθεί.

Η επίσημη αντίδραση της Τουρκικής κυβέρνησης στις αποφάσεις του Λουξεμβούργου ήταν προκλητικά έντονη και κατέδειξε την απόφασή της να εμφανιστεί ως θύμα σκοτεινών συνωμοσιών<sup>58</sup>.

Η τοποθέτηση κατά συνέπεια της Τουρκίας σε μια ξεχωριστή κατηγορία καθώς και η διάνοιξη του δρόμου για την ένταξη των δέκα χωρών της ΚΑΕ και της Κύπρου οδηγούσε την κρίση σε κορύφωση.

Η φράση-κλειδί ήταν ότι στην Τουρκία *«δεν υφίστανται όλες οι πολιτικές και οικονομικές προϋποθέσεις οι οποίες θα επέτρεπαν να εξεταστεί το ενδεχόμενο διαπραγματεύσεων προσχώρησης»<sup>59</sup>*.

---

<sup>58</sup> Δήλωση της Τουρκικής κυβέρνησης μετά την διάσκεψη κορυφής του Λουξεμβούργου, 14 Δεκεμβρίου 1997.

<sup>59</sup> Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, Συμπεράσματα της Προεδρίας, 12-13 Δεκεμβρίου 1997, παράγραφος 31.

Επίσης τονιζόταν ότι « η ενίσχυση των δεσμών της Τουρκίας με την ΕΕ εξαρτάται από τη συνέχιση των πολιτικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων....από την καθιέρωση ικανοποιητικών και σταθερών σχέσεων μεταξύ της Ελλάδας και της Τουρκίας, από τη διευθέτηση των διαφορών ιδίως δια της δικαστικής οδού...καθώς και από την υποστήριξη των διαπραγματεύσεων που διεξάγονται υπό την αιγίδα του ΟΗΕ για τον πολιτικό διακανονισμό<sup>60</sup>».

Οι αποφάσεις του 1997 επηρεάστηκαν από πολλούς παράγοντες, από τους οποίους ξεχωρίζουμε τους εξής δύο:

- ✓ Πρώτος ήταν η **γερμανική πολιτική**, η οποία τότε έδειχνε να ανησυχεί για τις πολιτικές συνέπειες στο εσωτερικό της Γερμανίας μιας διαφορετικής απόφασης, που θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως άνοιγμα της γερμανικής αγοράς εργασίας στους άνεργους της Τουρκίας. Την ανησυχία αυτή τροφοδοτούσαν τα προβλήματα με τους ήδη εγκατεστημένους Τούρκους μετανάστες που στήριζαν εν μέρει φονταμενταλιστικές αντιλήψεις και οργανώσεις στην ίδια την Γερμανία
- ✓ Ο δεύτερος παράγοντας ήταν **οι ίδιες τουρκικές εξελίξεις**, χαρακτηριστικό των οποίων ήταν η άνοδος των ισλαμιστών στην εξουσία με την κυβέρνηση του συνασπισμού Εμπακάν και Τσίλερ 1996-1997. Η κυβέρνηση εκείνη εστράφη κυρίως μέσω της «διπλωματίας των επισήμων επισκέψεων», προς τον ισλαμικό κόσμο (επίσκεψη Εμπακάν στο Ιράν), και άρχισε να επεκτείνει τα θρησκευτικά σχολεία (Ιμάμ Χατίπ) που τροφοδοτούσαν το αντικεμαλικό «λαϊκό Ισλάμ».

Έτσι το 1997 η τουρκική υποψηφιότητα για ένταξη δε φαινόταν να έχει προχωρήσει πολύ μακρύτερα από το σημείο που ήταν πριν από την υπογραφή το 1964 της συμφωνίας σύνδεσης.

---

<sup>60</sup> Όπως πριν, παράγραφος 35.

#### **4. Η Σύνοδος Κορυφής του Ελσίνκι ( 1999 ) – Νέες ελπίδες για την Τουρκία**

Η απόφαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Ελσίνκι, τον Δεκέμβριο του 1999, η οποία ανακήρυξε την Τουρκία υποψήφια χώρα για προσχώρηση στην ΕΕ, αναμφίβολα αποτελεί ιστορική εξέλιξη ανυπολόγιστης σημασίας για τις ελληνοτουρκικές σχέσεις<sup>61</sup>. Η Τουρκία οφείλει να ακολουθήσει μια προενταξιακή στρατηγική προκειμένου να εκπληρώσει τα ενταξιακά κριτήρια, όπως αυτά έχουν οριστεί σε σειρά Ευρωπαϊκών Συμβουλίων, με κύριο σημείο αναφοράς το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης.

Η προενταξιακή στρατηγική για την Τουρκία περιλαμβάνει τα εξής:

1. Προενταξιακό Κανονισμό: που αποτελεί τη νομική βάση της εταιρικής σχέσης. Αποφασίζεται με ομοφωνία στο Συμβούλιο ενώ απαιτείται απλή γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου.
2. Εταιρική σχέση: το οποίο θεωρείται κεφαλαιώδους σημασίας διότι περιέχει το νέο πλαίσιο της σχέσης της Τουρκίας με την ΕΕ, δηλαδή τις υποχρεώσεις της τόσο σε πολιτικό όσο και σε οικονομικό επίπεδο, προκειμένου αυτή να προσεγγίσει το κοινοτικό κεκτημένο.
3. Συγκεντρωτικός Χρηματοδοτικός Κανονισμός: η Επιτροπή πρότεινε τη θέσπιση ενιαίου κανονισμού προενταξιακής βοήθειας, τον οποίο το Συμβούλιο υιοθέτησε με ομοφωνία. Σε συνέχεια των αποφασισθέντων στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης, η προενταξιακή βοήθεια προς την Τουρκία πρόκειται να «αυξηθεί σημαντικά»
4. Ενισχυμένος Πολιτικός Διάλογος: ιδιαίτερα δίνει έμφαση στην πρόοδο για την εκπλήρωση των πολιτικών κριτηρίων προσχώρησης ιδίως όσον αφορά στο θέμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και σε θέματα που αφορούν την ειρηνική

---

<sup>61</sup> Επαμεινώνδας Μαριάς, «Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και ελληνοτουρκική προσέγγιση», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005.

διευθέτηση των διαφορών και την ενίσχυση της προσπάθειας για την επίλυση του Κυπριακού. Ο εν λόγω διάλογος δεν συνιστά απλή ανταλλαγή απόψεων, αλλά όπως προκύπτει από τα συμπεράσματα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Ελσίνκι, έχει προενταξιακό χαρακτήρα.

5. Διαδικασία Αναλυτικής εξέτασης του κεκτημένου: η συγκεκριμένη διαδικασία προβλέφθηκε προκειμένου η Τουρκία να προσεγγίσει το κεκτημένο. Τα Ευρωπαϊκά Συμβούλια του Λάακεν και της Κοπεγχάγης προνόησαν για την εντατικοποίηση αυτής της διεργασίας νομοθετικού ελέγχου<sup>62</sup>.

---

<sup>62</sup> Αξίζει να σημειωθεί ότι η Ελλάδα ήδη προσφέρει διμερή τεχνική βοήθεια στην Τουρκία σε σημαντικούς τομείς του κοινοτικού κεκτημένου. Αυτό πραγματοποιείται με εκατέρωθεν διμερείς επισκέψεις και ανταλλαγές εμπειρογνομόνων.

#### **4.1 Η στροφή της γερμανικής πολιτικής.**

Οι θετικές για την Τουρκία εξελίξεις στη σύνοδο του Ελσίνκι το 1999 ήταν η απόρροια μιας σειράς γεγονότων τα οποία εκτυλίχθηκαν μέσα στην χρονιά αυτή. Πρόδρομό τους είχε αποτελέσει η σύνοδος στην Κολωνία τον Ιούνιο του 1999 στην οποία, η γερμανική προεδρία είχε αναλάβει την πρωτοβουλία να αναγνωριστεί η Τουρκία ως υποψήφια χώρα στο ίδιο επίπεδο με τις υπόλοιπες. Η πρωτοβουλία αυτή ωστόσο δεν είχε οδηγήσει τότε στη λήψη συγκεκριμένων αποφάσεων από τους Ευρωπαίους ηγέτες.

Η στροφή της γερμανικής πολιτικής απέναντι στην Τουρκία είχε πραγματοποιηθεί ήδη μετά τις εκλογές στη χώρα το Νοέμβριο του 1998. Η νέα κυβέρνηση συνασπισμού του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος και των Πρασίνων με καγκελάριο τον Γκέχαρντ Σρέντερ δήλωσε αμέσως μετά την ανάληψη των καθηκόντων της ότι θα πραγματοποιούνταν αλλαγές, ώστε η Τουρκία, την οποία αντιμετώπιζε ως υποψήφια χώρα, να μην νιώθει πλέον περιθωριοποιημένη. Άλλωστε, η Τουρκική κυβέρνηση είχε προτρέψει τους Τούρκους οι οποίοι ζουν στη Γερμανία και έχουν δικαίωμα ψήφου να ψηφίσουν το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα.

#### **4.2 Η στροφή στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.**

Το 1999 ήταν έτος αντιστροφής και για την πορεία των ελληνο-τουρκικών σχέσεων. Η κρίση στα Ίμια ήταν η πρώτη από μια σειρά σοβαρών δονήσεων στις σχέσεις των δύο χωρών οι οποίες σφράγισαν την τετραετία 1995-1999 ως μία από τις πλέον ταραχώδεις στο τελευταίο τέταρτο του 20<sup>ου</sup> αιώνα. Η ματαίωση της εγκατάστασης του ρωσικού αντιπυραυλικού συστήματος S-300 στην Κύπρο, στο πλαίσιο του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου Ελλάδας και Κύπρου, το Δεκέμβριο του 1998, και η σχεδόν ταυτόχρονη σύλληψη του Οτσαλάν το Μάρτιο του 1999 κορύφωσαν την ένταση μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Τα έτη 1998 και 1999 σφραγίστηκαν από συνεχείς επαναλήψεις διεκδικήσεων από πλευράς της Τουρκίας και αντίστοιχες αναιρέσεις από την ελληνική κυβέρνηση.

Στις 17 Αυγούστου της ίδιας χρονιάς ένας μεγάλος σεισμός έπληξε τη βορειοδυτική Τουρκία. Πάνω από εβδομήντα χώρες έστειλαν σωστικά και

ανθρωπιστικά συνεργεία, ανάμεσά τους και η Ελλάδα. Η κίνηση αυτή άλλαξε εντυπωσιακά την αντίληψη των Τούρκων για την Ελλάδα. Η αδυναμία των αρμοδίων της χώρας να οργανώσουν τα σωστικά συνεργεία και το ταυτόχρονο κύμα βοήθειας από την Ευρώπη, διαφοροποίησε σε μεγάλο βαθμό την αυτοσυνείδηση της τουρκικής κοινωνίας. Το σύνθημα του τουρκισμού – ο Τούρκος έχει μόνο τον Τούρκο για φίλο, τον Ατατούρκ- άρχισε κάπως να ξεθωριάζει μπροστά στο ευρωπαϊκό όραμα. Μετά από 27 ημέρες ένας σεισμός έπληξε την Ελλάδα, μικρότερος, αλλά αρκετά ισχυρός ώστε να δώσει στους Τούρκους και τους Έλληνες την αίσθηση της κοινής μοίρας. Τώρα ήταν η σειρά των Τούρκων εθελοντών να μεταβούν για διασώσεις.

Στις 4 και 5 Σεπτεμβρίου 1999 οι Υπουργοί εξωτερικών των κρατών μελών της ΕΕ συναντήθηκαν στην πόλη Σαρισέλκα της Φινλανδίας με σκοπό να συζητήσουν την παροχή βοήθειας στην Τουρκία για την αντιμετώπιση των καταστροφών. Η βοήθεια που παρασχέθηκε από την ΕΕ στην Τουρκία έφτασε το ποσό των 125 εκατομ. ευρώ. Την ίδια στιγμή η Ελλάδα συνέχιζε να ασκεί βέτο σε δύο επιδοτήσεις της Τουρκίας.

### 4.3 Οι αποφάσεις της Συνόδου Κορυφής του Ελσίνκι.

Τα γεγονότα αυτά συνετέλεσαν ώστε το Ελσίνκι να σημάνει σταθμό για τις ευρω-τουρκικές και τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Στις 10 και 11 Δεκεμβρίου 1999, κατά την σύνοδο του Ελσίνκι, αποφασίστηκε η τυπική εισδοχή της Τουρκίας στην ομάδα των υπολοίπων χωρών με τις οποίες θα προχωρούσαν οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις, αφού προηγουμένως υπαχθούν- η καθεμία από αυτές- και η Τουρκία, στο «καθεστώς της εταιρικής σχέσης για την προσχώρηση».

Στα συμπεράσματα της προεδρίας αναφέρεται ότι: « η Τουρκία είναι υποψήφιο κράτος που προορίζεται να προσχωρήσει στην ΕΕ με βάση τα ίδια κριτήρια τα οποία ισχύουν για τα λοιπά υποψήφια κράτη. Με βάση την υφιστάμενη ευρωπαϊκή στρατηγική για την Τουρκία, όπως και για τα άλλα υποψήφια κράτη, θα ισχύει μια προενταξιακή στρατηγική για την ενθάρρυνση και στήριξη των μεταρρυθμίσεων της. Η στρατηγική αυτή θα περιλαμβάνει ενισχυμένο πολιτικό διάλογο για την εκπλήρωση των πολιτικών κριτηρίων προσχώρησης»

Προκειμένου να συναινέσει στο καθεστώς της υποψήφιας χώρας για την Τουρκία, η Αθήνα έθεσε τρεις όρους. Ακολούθησαν σκληρές διαπραγματεύσεις μεταξύ της φινλανδικής προεδρίας και της ελληνικής αντιπροσωπείας, κυρίως σε ότι αφορούσε την απαίτηση της Αθήνας να αποδεχτεί η Τουρκία τη δικαιοδοσία του Διεθνούς Δικαστηρίου της Χάγης καθώς και την αποδέσμευση της ένταξης της Κύπρου από την πολιτική λύση του προβλήματος.

Τελικά το σχετικό κείμενο το οποίο συμφωνήθηκε προέβλεπε τα εξής: «...το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο τονίζει την αρχή της ειρηνικής διευθέτησης των διαφορών με βάση το Χάρτη του ΟΗΕ και καλεί τις υποψήφιες χώρες να κάνουν κάθε προσπάθεια να λύσουν σημαντικές συνοριακές διαφορές και άλλα συναφή θέματα. Αν αποτύχουν σε αυτό θα πρέπει μέσα σε εύλογο διάστημα να φέρουν την διαφορά ενώπιον του Δικαστηρίου της Χάγης. Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο θα επανεξετάσει την κατάσταση σχετικά με αυτές τις διαφορές, με ιδιαίτερη έμφαση στις επιπτώσεις πάνω στην διαδικασία ένταξης, μέχρι το τέλος του 2004, ώστε να προωθήσει τη διευθέτησή τους μέσω του Δικαστηρίου της Χάγης».

Αποτυπώνεται ξεκάθαρα η ανάγκη αξιοποίησης των παραδοσιακών εργαλείων όπως το διεθνές δίκαιο, η διεθνής διπλωματία και η διμερής διαπραγμάτευση, ώστε να μπορέσει να λειτουργήσει θετικά το ευρωπαϊκό πλαίσιο των ελληνο-τουρκικών

σχέσεων. Ο ρόλος της Ευρώπης προσδιορίζεται έτσι λιγότερο ως μηχανισμός άμεσης βοήθειας και περισσότερο ως επικουρικό σχήμα ευρύτερης διαπραγματεύσεως το οποίο μπορεί να διαχύσει τα θετικά αποτελέσματα της ευρωπαϊκής πορείας της Τουρκίας στις ελληνοτουρκικές σχέσεις.

Σε ότι αφορά το Κυπριακό η διατύπωση που συμφωνήθηκε έχει ως εξής: « το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υπογραμμίζει ότι μια πολιτική διευθέτηση θα διευκολύνει την ένταξη της Κύπρου στην ΕΕ. Αν δεν έχει επιτευχθεί η διευθέτηση αυτή μέχρι το τέλος των διαπραγματεύσεων ένταξης, η απόφαση του Συμβουλίου για την ένταξη θα ληφθεί χωρίς αυτή να αποτελεί μια προϋπόθεση. Τη στιγμή εκείνη το Συμβούλιο θα λάβει υπ' όψιν του όλους τους σχετικούς παράγοντες».

Πρόκειται για μια διατύπωση στην οποία η ελληνική πλευρά είχε επιμείνει ιδιαίτερος και κατέστη δυνατή με την έντονη συνδρομή της βρετανικής πλευράς, που είχε κάνει ανάλογη πρόταση. Κατ' αυτόν τον τρόπο παρακαμφτήκαν εν πολλοίς τα εμπόδια που είχαν προβάλλει εταίροι όπως η Γαλλία, η Ολλανδία και η Γερμανία που λίγο καιρό πριν επέμεναν ότι η ένταξη της Κύπρου πρέπει να έπεται της πολιτικής λύσης του προβλήματος.

Σε συνέντευξη τύπου ο Έλληνας Πρωθυπουργός Κώστας Σημίτης, επέμεινε ότι στο Ελσίνκι έγινε ένα σημαντικό βήμα στην προσπάθεια για την ειρήνη και την φιλία στην περιοχή και τόνισε ότι με τα συμπεράσματα αυτά δεν διασυνδέεται πλέον το πολιτικό πρόβλημα της Κύπρου με την ένταξη της νήσου στην ΕΕ και δεν εξακολουθούσαν οι ασάφειες στις ελληνοτουρκικές διαφορές από τα αιτήματα της Τουρκίας, η οποία πρέπει να πει ναι στην εφαρμογή του διεθνούς δικαίου και στο Δικαστήριο της Χάγης.

Οι εξελίξεις οι οποίες ακολούθησαν έδειξαν ότι η απόφαση στο Ελσίνκι δεν ήταν προϊόν της πεποίθησης των Ευρωπαίων ηγετών ότι η Τουρκία θα γίνει μέλος της ΕΕ στο προβλεπτό μέλλον, παρά προέκυψε ως αναγκαστική προέκταση προηγούμενων και εν πολλοίς επιπόλαιων υποσχέσεων από τα ευρωπαϊκά κράτη έναντι οικονομικών ανταλλαγμάτων και της αμερικανικής πίεσης. Λίγες μόνο μέρες μετά τη σύνοδο στο Ελσίνκι διπλωμάτες στις ευρωπαϊκές πρωτεύουσες διαβεβαίωναν ότι η Τουρκία θα χρειαστεί ακόμα δεκαετίες μέχρι να είναι ικανή για ένταξη στην ΕΕ.

#### 4.4 Συμπεράσματα για την Σύνοδο Κορυφής του Ελσίνκι.

Με τις αποφάσεις του Συμβουλίου Κορυφής του Ελσίνκι άνοιξε η διαδικασία εξευρωπαϊσμού της Τουρκίας στη βάση ενός προγράμματος που θα καταρτισθεί από την Ευρωπαϊκή Ένωση με την μορφή «εταιρικής σχέσης».

Η Τουρκία είναι υποχρεωμένη να προωθήσει ένα σχέδιο οικονομικών και πολιτικών μεταρρυθμίσεων στο πολιτικο-οικονομικό της σύστημα και ταυτόχρονα να προσαρμόσει την εξωτερική συμπεριφορά της στους κανόνες και αρχές του διεθνούς δικαίου και συνθηκών.

Η Ελλάδα στη Σύνοδο του Ελσίνκι πέτυχε να «απελευθερώσει» την ένταξη της Κύπρου από τον περιορισμό της προηγούμενης επίλυσης του «πολιτικού προβλήματος».

Είναι σαφές ότι από το Ελσίνκι και μετά αναπτύσσεται μια θεσμική και πολιτική διαλεκτική σχέση μεταξύ ΕΕ και Τουρκίας όπου η μεν Ευρώπη, με προεξέχουσα την Ελλάδα επιδιώκει την ανάπτυξη εσωτερικών πιέσεων με στόχο την εσωτερική μετεξέλιξη του πολιτικού συστήματος, η δε Τουρκία να πάρει τα μεγαλύτερα δυνατά οφέλη χωρίς μέχρι τώρα να υποστεί το κόστος της δημοκρατικής αλλαγής<sup>63</sup>.

Στην Ελλάδα και την Τουρκία ωριμάζει η πεποίθηση ότι η ένταση δεν τις ωφελεί. Με την απόφαση του Ελσίνκι, η ελληνοτουρκική διένεξη από διμερές πρόβλημα μετατρέπεται σε μεγάλο βαθμό σε πρόβλημα των ευρωτουρκικών σχέσεων.

Σε ό, τι αφορά ειδικότερα την Ελλάδα, ο ευρωπαϊκός προσανατολισμός της γείτονας χώρας είναι αναμφισβήτητος προς το συμφέρον της χώρας μας.

Έστω και αργά η Ελλάδα συνειδητοποίησε πως είναι προς το συμφέρον της η ευρωπαϊκή πορεία της Τουρκίας και στο Ελσίνκι το 1999 ήρε τις όποιες επιφυλάξεις είχε ως προς τον χαρακτηρισμό της εν λόγω χώρας ως υπονήφιας. Αποκάλυψε έτσι τις επιφυλάξεις των υπολοίπων κρατών, που μέχρι τότε κρύβονταν πίσω από την ελληνική άρνηση<sup>64</sup>.

<sup>63</sup> Χριστοδ. Γιαλλουρίδης, άρθρο, εφημερίδα «Το Παρόν», 14/11/2004.

<sup>64</sup> Δονάτος Παπαγιάννης, Μελέτη δημοσιευμένη στο περιοδικό «Ελληνική επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου», Απρίλιος-Ιούνιος 2003, τεύχος 2<sup>ο</sup>.

## 5. Η έκθεση προόδου του 2002.

Στις 9 Οκτωβρίου 2002, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή κυκλοφόρησε την τακτική της Έκθεση προόδου του 2002 για την Τουρκία<sup>65</sup>. Παρά την μνεία των πολιτικών μεταρρυθμίσεων και της πολιτικής βούλησης που τις συνοδεύει, η Έκθεση είναι σαφής όσον αφορά την έλλειψη προόδου στην εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων αλλά και στο μεγάλο αριθμό των μέτρων που απομένει ακόμη να ληφθούν.

Για το Κυπριακό, η έκθεση προόδου καλύπτει την περίοδο πριν την υποβολή των προτάσεων του Γενικού Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, στο Κείμενο Στρατηγικής, εισηγήθηκε τα εξής για το μέλλον των ευρω-τουρκικών σχέσεων:

- Αναθεώρηση της εταιρικής σχέσης
- Χρήση του ενισχυμένου πολιτικού διαλόγου για την εις βάθος συζήτηση των τριών ευαίσθητων ζητημάτων (προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, Κυπριακό, ειρηνική διευθέτηση διαφορών)
- Συνέχιση της διαδικασίας αναλυτικής εξέτασης του κεκτημένου
- Εμβάθυνση της τελωνειακής ένωσης, ιδίως στον τομέα των υπηρεσιών και δημοσίων προμηθειών
- Έμφαση στο κεφάλαιο δικαιοσύνη και εσωτερικές υποθέσεις και στη συμμετοχή της Τουρκίας στα κοινοτικά προγράμματα
- Αύξηση της προενταξιακής βοήθειας

Στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών, 24 με 25 Οκτωβρίου 2002, οι Αρχηγοί Κρατών και Κυβερνήσεων της ΕΕ χαιρέτησαν την πρόοδο που έχει πραγματοποιήσει η Τουρκία προς την κατεύθυνση της πλήρωσης των πολιτικών

---

<sup>65</sup> [www.old.mfa.gr](http://www.old.mfa.gr) site του Υπουργείου Εξωτερικών

κριτηρίων. Διαπίστωσαν, ως εκ τούτου, ότι έχει έρθει στο προσκήνιο το θέμα της έναρξης ενταξιακών διαπραγματεύσεων.

Ανέθεσαν στο Συμβούλιο να προετοιμάσει τα στοιχεία εκείνα που θα επέτρεπαν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης να λάβει αποφάσεις για την επόμενη φάση της προενταξιακής στρατηγικής της Τουρκίας, επί τη βάση των συμπερασμάτων των Ευρωπαϊκών Συμβουλίων του Ελσίνκι, του Λάακεν και της Σεβίλλης.

Στην Κοπεγχάγη (12 Δεκεμβρίου 2002), το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο αναγνώρισε την εδραιωμένη πρόθεση της νέας τουρκικής κυβέρνησης να προχωρήσει περαιτέρω στην οδό των μεταρρυθμίσεων και την παρότρυνε να αντιμετωπίσει ταχέως όλες τις αναπτυσσόμενες ελλείψεις σχετικά με τα πολιτικά κριτήρια, όχι μόνο όσον αφορά τη νομοθεσία, αλλά κυρίως όσον αφορά την εφαρμογή.

Σε μια ιστορική του απόφαση για τις σχέσεις ΕΕ-Τουρκίας, ανέφερε ότι: «εφόσον Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δεκεμβρίου 2004, βάσει έκθεσης και σύστασης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, αποφασίσει ότι η Τουρκία πληροί τα πολιτικά κριτήρια της Κοπεγχάγης, η ΕΕ θα αρχίσει χωρίς καθυστέρηση ενταξιακές διαπραγματεύσεις με την Τουρκία».

Περαιτέρω, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης αποφάσισε ότι «προκειμένου να βοηθηθεί η Τουρκία στην πορεία προς την προσχώρηση, θα ενισχυθεί η ενταξιακή στρατηγική για την Τουρκία. Ακόμη, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή καλείται να υποβάλλει πρόταση αναθεωρημένης εταιρικής σχέσης και να ενισχύσει τη διαδικασία νομοθετικού ελέγχου. Παράλληλα, η Τελωνειακή Ένωση ΕΚ-Τουρκίας θα πρέπει να αποκτήσει μεγαλύτερη έκταση και βάθος. Η ένωση θα αυξήσει σημαντικά την προενταξιακή χρηματοδοτική της βοήθεια προς την Τουρκία».

## **6. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο των Βρυξελλών ( Δεκέμβριος 2004 ).**

Στη Σύνοδο κορυφής που πραγματοποιήθηκε στις 16 και 17 Δεκεμβρίου 2004 δόθηκε τελικά στην Άγκυρα η ημερομηνία της 3<sup>ης</sup> Οκτωβρίου 2005 για την έναρξη διαπραγματεύσεων ένταξης, ανοίγοντας έτσι η ΕΕ δοκιμαστικά την πόρτα της στην Τουρκία, εκφράζοντας από τώρα δυσπιστία- μέχρι και καχυποψία- για την πλήρη ένταξή της.

Η Τουρκία για πρώτη φορά στην ιστορία της προσεγγίζει – ειρηνικά – την Ευρώπη μπαίνοντας στην «περιπέτεια» των ενταξιακών διαπραγματεύσεων που θα αλλάξουν εν πολλοίς την δομή, την λειτουργία και τις πάγιες πολιτικές του κεμαλικού κράτους, αλλά με αβέβαιη την τελική ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ταυτόχρονα όμως, τέθηκαν πολλοί περιοριστικοί όροι και καμιά διαβεβαίωση της ένταξης ως πλήρες μέλος ακόμα και μετά από 15 ή περισσότερα χρόνια.

Είναι γεγονός ότι ο Τούρκος Πρωθυπουργός Τ.Ερντογάν μέσα από καθυστερήσεις, παζάρια και απειλές πέτυχε το βασικό του στόχο, δηλαδή τον ορισμό συγκεκριμένης ημερομηνίας έναρξης των ενταξιακών διαπραγματεύσεων, αλλά και ως προς το χρονοδιάγραμμα των διαπραγματεύσεων και την κατάληξή τους η εξέλιξη δεν ήταν η επιθυμητή αφού η χρονική τους διάρκεια και το αποτέλεσμα τους είναι άγνωστο. Στα υπέρ του, μπορεί να χρεωθεί, η αποφυγή του «σκοπέλου» γι' αυτόν της αναγνώρισης της Κυπριακής Δημοκρατίας.

Επί της ουσίας όμως η Σύνοδος Κορυφής των Βρυξελλών άνοιξε τις πύλες για μια ριζική μετάλλαξη της Ευρώπης.

Ο Βρετανός Υπουργός Εξωτερικών, Τζακ Στρω, χαρακτήρισε την έναρξη των συνομιλιών αυτών, «ιστορικής σημασίας», αλλά προειδοποίησε ότι η Τουρκία έχει να αντιμετωπίσει μακρύ δρόμο, πριν την ένταξή της στην ενωμένη Ευρώπη. Ο Υπουργός Εξωτερικών της Τουρκίας, Αμπντουλάχ Γκιουλ, έφτασε στο Λουξεμβούργο μετά την έγκριση από μέρους της Άγκυρας του διαπραγματευτικού πλαισίου στο οποίο συμφώνησαν οι ευρωπαίοι Υπουργοί Εξωτερικών. Η Τουρκία είναι η πρώτη μουσουλμανική χώρα που μπαίνει σε πορεία ένταξης στην ΕΕ. Ο κ. Στρω είχε προειδοποιήσει ότι ενδεχόμενη αποτυχία των 25 να συμφωνήσουν για την έναρξη των διαπραγματεύσεων με την Άγκυρα θα έβλαπτε τις σχέσεις της Χριστιανικής Δύσης με τον Ισλαμικό Κόσμο.

Η 3<sup>η</sup> Οκτωβρίου 2005 είναι η ιστορική ημερομηνία κατά την οποία η Άγκυρα πήρε το φως για να ανοίξουν τα κεφάλαια διαπραγματεύσεων με απώτερο σκοπό και στόχο την πλήρη ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ. Τα κεφάλαια αυτά είναι τα ακόλουθα:

- Έρευνα και τεχνολογία
- Εκπαίδευση και πολιτισμός
- Εργασιακά και παρεμφερή θέματα
- Δημόσια διοίκηση
- Νομοθεσία αναφορικά με τα Δίκαια και την Ποινική Δικονομία
- Νόμοι για τις επιχειρήσεις
- Δικαιώματα των εργαζομένων καθώς και των εργοδοτών
- Εμπορικός νόμος
- Σύστημα πληροφοριών
- Επενδύσεις
- Γεωργία και παραγωγή
- Αγρότες, αγροτική ασφάλιση, εναλλακτικές μορφές γεωργίας και συνεταιρισμοί
- Αλιεία
- Ενέργεια
- Δικαστικό σύστημα
- Σύστημα φόρων
- Οικονομική και εισπρακτική πολιτική
- Στατιστική και μέθοδοι
- Κοινωνική και διοικητική πολιτική μέσα στο κράτος πρόνοιας
- Μεταφορές και συνδέσεις με την Ευρώπη
- Περιφερειακή και τοπική πολιτική
- Δικαιοσύνη, ασφάλεια και τάξη
- Τελωνειακή ένωση με την Ευρώπη
- Παραγωγή και χρέος
- Παραγωγή σε όλα τα επίπεδα
- Διάφορα άλλα κεφάλαια
- Υγεία και πρόνοια του κράτους
- Έλεγχος της παραγωγής
- Κεφάλαια
- Υγεία

- Συνδικαλισμός και εργασιακό σύστημα
- Εξωτερική ασφάλεια και άμυνα
- Εξωτερικές σχέσεις
- Περιφέρεια
- Πληροφορίες και έρευνα του κράτους

Για όλα τα παραπάνω από το 2005 μέχρι και το 2006 θα γίνονται έλεγχοι για την συμβατότητα της Τουρκικής νομοθεσίας με την αντίστοιχη κοινοτική της ΕΕ, και έπειτα θα γίνουν οι εισηγήσεις για τις απαραίτητες μετατροπές ώστε να υπάρξει και συμβατότητα και ομαλή μετάβαση στις αντίστοιχες πολιτικές νομοθεσίες της ΕΕ.

## 7. Τα συμπεράσματα της προεδρίας.

Η Τουρκία πήρε το πράσινο φως για την έναρξη των διαπραγματεύσεων στις 3 Οκτωβρίου 2005. Παρότι η Άγκυρα επιθυμούσε να αρχίσουν οι διαπραγματεύσεις την άνοιξη, το γεγονός ότι κατά το δεύτερο εξάμηνο την προεδρία της ΕΕ θα ασκεί η Μεγάλη Βρετανία μάλλον την ευνοεί.

Στο κείμενο συμπερασμάτων όμως μένει ανοιχτό όχι μόνο το πότε θα ενταχθεί η Τουρκία στην ΕΕ αλλά ακόμη και αν θα γίνει πλήρες μέλος. «Ο κοινός στόχος των διαπραγματεύσεων είναι η προσχώρηση» γράφει η αρχή. Όμως «οι εν λόγω διαπραγματεύσεις είναι μια ανοιχτή διαδικασία η έκφραση της οποίας δεν είναι δυνατόν να προβλεφθεί» προστίθεται.

Γίνεται μάλιστα αναφορά και σε «ειδική σχέση» σε περίπτωση που οι διαπραγματεύσεις δεν τελεσφορήσουν: «Αν το υποψήφιο κράτος δεν είναι σε θέση να αναλάβει πλήρως όλες τις υποχρεώσεις που συνεπάγεται η ιδιότητα του μέλους, πρέπει να εξασφαλιστεί ότι το κράτος θα προσδεθεί στις ευρωπαϊκές δομές με τον ισχυρότερο δυνατό τρόπο» σημειώνεται χαρακτηριστικά. Η Τουρκία επεδίωκε αρχικά να προβλέπεται και καταληκτική ημερομηνία, αλλά και να αναφέρεται σαφώς ότι οι διαπραγματεύσεις θα οδηγήσουν σε πλήρη ένταξη. Αναγκάστηκε, όμως, να μειώσει τις προσδοκίες της μετά την σκληρή στάση κυρίως της Αυστρίας και της Γαλλίας αλλά και της προεδρεύουσας Ολλανδίας.

Ακόμη και αν οι διαπραγματεύσεις φθάσουν σε αίσιο τέλος η ένταξη δεν μπορεί να γίνει πριν από το τέλος 2014 αφού μόνο από εκείνο το διάστημα και ύστερα μπορούν να συζητηθούν οι δημοσιονομικές παράμετροι της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ.

Η απόφαση κάνει λόγο και για αναστολή των διαπραγματεύσεων «στην περίπτωση σοβαρής και διαρκούς παραβίασης των αρχών της ελευθερίας, της δημοκρατίας, του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου στις οποίες βασίζεται η ΕΕ. Η Επιτροπή με δική της πρωτοβουλία ή κατόπιν αιτήματος του ενός τρίτου των μελών, θα συνιστά αναστολή διαπραγματεύσεων και θα προτείνει τους όρους για ενδεχόμενη επανάληψή τους». Με τον παραπάνω όρο, κάποια από τα ισχυρά κράτη της ΕΕ με τις απαραίτητες συμμαχίες μπορούν οποιαδήποτε στιγμή να μπλοκάρουν τα πάντα, «βέτο διαρκείας»<sup>66</sup>.

---

<sup>66</sup> Εφημερίδα «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία», 19/12/2004, άρθρο Δημ Τσιόδρα.

Οι διαπραγματεύσεις θα χωριστούν σε συγκεκριμένα κεφάλαια (νομοθετική ευθυγράμμιση, εκπλήρωση συμβατικών υποχρεώσεων κ.λ.π). Η απόφαση για το κλείσιμο κάθε κεφαλαίου θα λαμβάνεται μόνο με ομοφωνία, πράγμα που σημαίνει ότι κάθε χώρα έχει το δικαίωμα του «βέτο» σε κάθε συγκεκριμένο θέμα που αφορά την Τουρκία.

Σε κάποιους τομείς όμως (όπως η ελεύθερη διακίνηση των προσώπων στην ΕΕ που ισχύει για όλα τα κράτη-μέλη) ειδικά για την Τουρκία θα προβλεφθεί διαφορετικό καθεστώς ακόμη και αν η χώρα αυτή γίνει πλήρες μέλος της ΕΕ.

.....

Ο Τούρκος Πρωθυπουργός Ταγίπ Ερντογάν και η κυβέρνησή του δέχθηκαν με ιδιαίτερη ικανοποίηση τα Συμπεράσματα της Συνόδου και η επιστροφή της τουρκικής αντιπροσωπείας στην Άγκυρα έγινε με αέρα νικητή υπό την ρίψη των βεγγαλικών.

Φυσικά τιμώμενο πρόσωπο στη γείτονα χώρα, ο Πρωθυπουργός Ερντογάν ο οποίος «επέστρεψε από τις Βρυξέλλες έχοντας πετύχει τον βασικό στόχο», όπως έγραψαν οι αρθρογράφοι όχι τόσο φιλικά προσκείμενοι στον Ερντογάν<sup>67</sup>.

Την ίδια ώρα η Άγκυρα δήλωνε ότι θα δραστηριοποιηθεί για την λύση του Κυπριακού με βάση το σχέδιο Ανάν.

Ο Τούρκος Υπουργός Εξωτερικών Α.Γκιούλ δήλωσε για το ζήτημα της Κύπρου: «Η Τουρκία θα καταβάλει μεγάλη προσπάθεια για την μόνιμη λύση του Κυπριακού και κάνει ήδη τις προετοιμασίες για την πρόθεσή της αυτή. Η λύση πρέπει να βρεθεί μόνο στο πλαίσιο που θα μπορούσαν να δεχθούν οι Τουρκοκύπριοι και οι Τούρκοι».

Ερωτηθείς μάλιστα από το Τουρκικό κανάλι CNN Tytk σχετικά με το σχέδιο Ανάν ο Α.Γκιούλ είπε: «Το σχέδιο για μας είναι επίκαιρο. Η Τουρκία δεν πρόκειται να υπογράψει κάποιο πρωτόκολλο με την ελληνοκυπριακή διοίκηση. Αυτό που θα υπογράψουμε είναι ένα πρωτόκολλο που θα δείχνει το περιεχόμενο της τελωνειακής ένωσης μεταξύ Τουρκίας και ΕΕ. Το πρωτόκολλο αυτό θα υπογραφεί από την Τουρκία και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή που θα εκπροσωπεί τις 25 χώρες-μέλη της ΕΕ» και κατέληξε ότι «θα πρέπει να ανοίξει ο δρόμος για τα 70 εκατομμύρια του τουρκικού λαού».

---

<sup>67</sup> Εφημερίδα «Ελευθεροτυπία», 20/12/2004

«Αναμφισβήτητα θα υπάρξουν κάποιες δυσκολίες, κάποια εμπόδια διότι ένα από τα 25 μέλη είναι εταίρος που δεν αναγνωρίζουμε. Αλλά η Τουρκία θα τα ξεπεράσει αυτά με την αποφασιστικότητά της. Διότι υπάρχει και κάτι άλλο. Να υποθηκεύσουμε το μέλλον της Τουρκίας των 70εκατομ, εξαιτίας της ελληνοκυπριακής διοίκησης των 600 χιλιάδων».

Αξιοσημείωτη επίσης είναι η δήλωση του Πρωθυπουργού Ερντογάν ότι: «Πρόκειται για επιτυχία ολόκληρου του έθνους και των πολιτικών που εδώ και δεκαετίες έχουν συμβάλλει. Είναι επιτυχία της κυβέρνησής μας με την αντιπολίτευσή της, την Εθνοσυνέλευση και το Έθνος».

## 8. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο – Δεκέμβριος 2006.

Ο αρμόδιος Επίτροπος για την διεύρυνση Olli Renh, μια εβδομάδα νωρίτερα από την προγραμματισμένη για τις 11 Δεκεμβρίου σύνοδο των Υπουργών Εξωτερικών στις Βρυξέλλες, είχε προτείνει στο κολλέγιο Επιτρόπων τη μερική αναστολή των ενταξιακών διαπραγματεύσεων της Τουρκίας, λόγω της άρνησης της τελευταίας να ανοίξει τα λιμάνια και τα αεροδρόμιά της στην Κυπριακή Δημοκρατία.

Η Επιτροπή αναφέρει σε ανακοίνωσή της ότι προτείνει το «πάγωμα» των διαπραγματεύσεων σε οχτώ από τα συνολικά τριαντα-πέντε κεφάλαια στα οποία χωρίζονται οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις.

« Η Επιτροπή συνιστά η διακυβερνητική διάσκεψη για την ένταξη της Τουρκίας να μην προχωρήσει σε έναρξη διαπραγματεύσεων επί κεφαλαίων σχετικών με τους περιορισμούς της Τουρκίας έναντι της Κυπριακής Δημοκρατίας»<sup>68</sup>.

Αναφέρεται επίσης ότι τα άλλα κεφάλαια, τα οποία μπορούν να παραμείνουν ανοιχτά, δεν θα ξανακλείσουν εφόσον διατηρείται η αναστολή αυτή.

Τα οχτώ κεφάλαια των ενταξιακών διαπραγματεύσεων ΕΕ-Τουρκίας<sup>69</sup> είναι:

- Ελεύθερη διακίνηση αγαθών
- Ελεύθερη διακίνηση υπηρεσιών
- Ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων
- Αλιεία
- Γεωργία
- Τελωνειακή ένωση
- Εξωτερικό εμπόριο και οι
- μετακινήσεις

Η κίνηση αυτή της Επιτροπής κρίθηκε ως σκληρή από, την Ισπανία και την Ιταλία, που υποστηρίζουν ότι δεν πρέπει να «παγώσουν» περισσότερα από τρία κεφάλαια.

Από την άλλη πλευρά, άλλες χώρες όπως Γαλλία και Γερμανία ζήτησαν από τον Olli Renh να προχωρήσει ακόμη περισσότερο. Τέλος, ο κυβερνητικός εκπρόσωπος της Κυπριακής Δημοκρατίας, Χριστόδουλος Πασιαρδής δήλωσε ότι μόνο το πάγωμα

<sup>68</sup> Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, Βρυξέλλες 6 και 8 Νοεμβρίου 2007 « Εφαρμογή της ανανεωμένης συναίνεσης για τη διεύρυνση».

<sup>69</sup> Η Τουρκία έχει προσωρινά ολοκληρώσει ένα κεφάλαιο, το σχετικό με την επιστήμη και την έρευνα.

κάποιων κεφαλαίων δεν είναι αρκετό και δεν θεωρείται επιβολή κυρώσεων, από την στιγμή που θα συνεχίζονται οι ενταξιακές διαπραγματεύσεις της Τουρκίας. Τέλος, η Φινλανδική Προεδρία εκτιμά ότι πρόκειται για μια λογική πρόταση.

Οι συνομιλίες μεταξύ ΕΕ, Τουρκίας και Κύπρου για να ξεπεραστεί το αδιέξοδο σχετικά με την Κύπρο δεν κατέληξαν σε συμφωνία, με την Φινλανδική προεδρία να δηλώνει (27/12/2006) ότι δε θεωρεί πιθανή την εξεύρεση λύσης κατά την διάρκεια της προεδρίας της.

Η Φινλανδική Προεδρία επεσήμανε ότι δεν είναι πρόθυμη να αφήσει αυτό το ζήτημα να κυριαρχήσει στην ατζέντα του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου του Δεκεμβρίου.

Ο Olli Renh επεσήμανε ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα καταβάλλει προσπάθειες προκειμένου να συνεχίσει η Τουρκία τις ενταξιακές διαπραγματεύσεις. Επιπλέον, κατέκρινε τους Ευρωπαίους πολιτικούς που συνεχίζουν να αμφισβητούν την ικανότητα της Τουρκίας να ενταχθεί στην ΕΕ και κάλεσε τα κράτη-μέλη της ΕΕ να μη ξεχνάνε τη στρατηγική σημασία της Τουρκίας.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επεσήμανε ότι το Κυπριακό ζήτημα θα πρέπει να τεθεί στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών, μετά την αποτυχία της Φινλανδικής Προεδρίας να εξασφαλίσει μια ενδιάμεση συμφωνία.

Μετά από την αποτυχία πέντε συνεχιζόμενων Προεδριών στη σειρά να συνάψουν ενδιάμεσες συμφωνίες, ο Ευρωπαίος Επίτροπος κάλεσε τους ηγέτες της ΕΕ να ζητήσουν στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο την επανάληψη των διαπραγματεύσεων βάσει μιας συνολικής διευθέτησης των Ηνωμένων Εθνών.

Η γερμανική κυβέρνηση, που αναλαμβάνει από την 1<sup>η</sup> Ιανουαρίου 2007 την προεδρία της ΕΕ, εξέφρασε τη λύπη της για το ότι οι προσπάθειες της Φινλανδικής Προεδρίας δεν είχαν καλή κατάληξη.

Η καγκελάρια Angela Merker εξέφρασε την εκτίμηση ότι οι διαπραγματεύσεις δεν θα μπορέσουν να συνεχίσουν σαν να μην είχε συμβεί τίποτε.

Υπενθύμισε την προτίμηση της Γερμανίας σε μια προνομιακή συνεργασία με την Τουρκία παρά σε μια πλήρη ένταξη της χώρας στην ΕΕ. Η Γερμανίδα καγκελάρια έχει ήδη καταστήσει σαφές ότι θα ασχοληθεί με την εκκρεμότητα του ευρωπαϊκού συντάγματος, αλλά και με την ενεργειακή πολιτική της ΕΕ, γι' αυτό και δεν επιθυμεί να «κληρονομήσει» από την Φινλανδική Προεδρία το πρόβλημα των κυρώσεων κατά της Τουρκίας.

Στο Συμβούλιο Υπουργών Εξωτερικών (13-14/11/2006), η μεγάλη πλειονότητα των εταίρων, ακόμη και οι αυστηρότεροι κριτές της Τουρκίας (Ελλάδα, Κύπρος,

Γαλλία, Αυστρία) δεν αναφέρθηκαν στο ενδεχόμενο λήψης μιας απόφασης που θα οδηγούσε σε διακοπή των διαπραγματεύσεων.

Συμφώνησαν ότι θα πρέπει να επιβληθούν κυρώσεις στην Τουρκία, εφόσον μέχρι το τέλος του χρόνου δεν έχει τηρήσει τις υποχρεώσεις της απέναντι στην Κύπρο<sup>70</sup>.

Αυτό που είχε γίνει αντιληπτό ήταν ότι, αν δεν υπάρξει ένα συμφωνημένο πλαίσιο κυρώσεων, τότε η κάθε χώρα-μέλος και όχι μόνο η Κύπρος, ανά πάσα στιγμή, θα μπορεί να μπλοκάρει την έναρξη κάποιου διαπραγματευτικού κεφαλαίου, ώστε, αν αυτά αθροιστούν, να σταματήσουν την ενταξιακή διαδικασία.

Οι εταίροι είναι πολύ προσεκτικοί, ώστε να διασφαλιστεί ότι δε θα διακοπεί εντελώς η διαπραγματευτική διαδικασία μέσα σε αυτό το διάστημα. Η παρασκηνιακή συζήτηση έχει ανάψει για τα καλά στο σημείο αυτό, με προτάσεις που υποστηρίζουν ότι, εκ των πραγμάτων, η Επιτροπή και η Προεδρία θα πρέπει να επιβραδύνουν όσο το δυνατόν περισσότερο τη συνολική διαδικασία εξέτασης των διαπραγματευτικών κεφαλαίων.

---

<sup>70</sup> <http://www.mfa.gov.cy/mfa/Embassies/Berlin> Embassy.

## 9.Η κατάσταση στην Τουρκία σήμερα.

Από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Δεκεμβρίου του 1999, οπότε χορηγήθηκε στην Τουρκία το καθεστώς της υποψήφιας για ένταξη χώρας, σημειώθηκαν σημαντικές αλλαγές σ' αυτή τη χώρα<sup>71</sup>.

Η Τουρκία εξακολουθεί να εκπληρώνει τα **πολιτικά κριτήρια** της Κοπεγχάγης σε ικανοποιητικό βαθμό. Μετά τη συνταγματική κρίση, την άνοιξη, οι πρόωρες εκλογές διεξήχθησαν με απόλυτη τήρηση των δημοκρατικών κανόνων και του κράτους δικαίου. Εντούτοις, οι πολιτικές μεταρρυθμίσεις δεν σημείωσαν αρκετή πρόοδο το 2007. Απαιτούνται σημαντικές περαιτέρω προσπάθειες, ειδικότερα όσον αφορά την ελευθερία έκφρασης, τον έλεγχο της στρατιωτικής από την πολιτική εξουσία και τα δικαιώματα των μη μουσουλμανικών θρησκευτικών κοινοτήτων. Πρέπει να σημειωθεί επίσης περαιτέρω πρόοδος στην καταπολέμηση της διαφθοράς, τη μεταρρύθμιση του δικαστικού τομέα, τα συνδικαλιστικά δικαιώματα και τα δικαιώματα των γυναικών και των παιδιών.

Όσον αφορά την διεξαγωγή των εκλογών, αυτές είναι ελεύθερες και αδιάβλητες, η συμμετοχή είναι υψηλή και το νέο Κοινοβούλιο είναι τώρα πιο αντιπροσωπευτικό του πολιτικού φάσματος της χώρας. Η εκλογή Προέδρου από το Κοινοβούλιο τον Αύγουστο του 2007 διεξήχθη σύμφωνα με το σύνταγμα. Σχηματίστηκε νέα κυβέρνηση η οποία παρουσίασε το νέο πρόγραμμα των μεταρρυθμίσεων με άξονα την ΕΕ.

Σημειώθηκε μικρή πρόοδος στη νομοθετική μεταρρύθμιση της **δημόσιας διοίκησης** και των δημοσίων υπηρεσιών.

Όσον αφορά τον **έλεγχο των δυνάμεων ασφαλείας από την πολιτική εξουσία**, η έκβαση της συνταγματικής κρίσης την άνοιξη του 2007 επιβεβαίωσε την επικράτηση της δημοκρατικής διαδικασίας. Εν πάση περιπτώσει, ο στρατός έλαβε δημόσια θέση σε θέματα που δεν εμπίπτουν στις αρμοδιότητές του και πρέπει να εξασφαλιστεί πλήρης έλεγχος του στρατού από τις πολιτικές αρχές και εποπτεία των αμυντικών δαπανών από το Κοινοβούλιο.

Μικρή ήταν η πρόοδος που σημειώθηκε στην **καταπολέμηση της διαφθοράς**, η οποία εξακολουθεί να είναι ευρέως διαδεδομένη. Η μόνιμη έλλειψη σφαιρικής

---

<sup>71</sup> Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Στρατηγική για τη διεύρυνση και κυριότερες προκλήσεις για την περίοδο 2007-2008, Βρυξέλλες, 6.11.2007, [www.europa.eu.int](http://www.europa.eu.int)

στρατηγικής, σχεδίου δράσης και μηχανισμού κατά της διαφθοράς αποτελεί πάντα πηγή ανησυχιών.

Όσον αφορά τα **ανθρώπινα δικαιώματα και την προστασία των μειονοτήτων**, η Τουρκία προέβη στην επικύρωση των διεθνών πράξεων προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου και στην εκτέλεση των αποφάσεων του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΑΔ)<sup>72</sup>. Εντούτοις, απαιτούνται περισσότερες προσπάθειες. Το θεσμικό πλαίσιο για τα ανθρώπινα δικαιώματα πρέπει να αναβαθμιστεί.

Το τουρκικό νομικό πλαίσιο περιλαμβάνει μια πλήρη σειρά διασφαλίσεων έναντι των **βασανιστηρίων και της κακής μεταχείρισης**. Ο αριθμός των αναφερόμενων περιπτώσεων βασανιστηρίων και κακής μεταχείρισης μειώνεται συνεχώς, παρόλο που αναφέρονται ακόμη ορισμένες περιπτώσεις κακής μεταχείρισης ιδίως πριν την έναρξη της κράτησης. Η Τουρκία πρέπει να ερευνά πιο εμπειριστατωμένα τις καταγγελίες παραβιάσεων των δικαιωμάτων του ανθρώπου από τα μέλη των δυνάμεων ασφαλείας.

Όσον αφορά την **ελευθερία της έκφρασης**, το 2007 αυξήθηκαν οι διώξεις δημοσιογράφων, διανοομένων και ακτιβιστών στον τομέα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων επειδή εξέφρασαν ειρηνικά τη γνώμη τους. Τούτο οδηγεί σε περιπτώσεις αυτο λογοκρισίας.

Όσον αφορά τη **θρησκευτική ελευθερία**, δεν έχει δημιουργηθεί ακόμη νομικό πλαίσιο σύμφωνο με την Ευρωπαϊκή Σύμβαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ώστε να μπορούν να λειτουργούν όλες οι θρησκευτικές κοινότητες χωρίς αδικαιολόγητους περιορισμούς.

Η ευαισθητοποίηση του κοινού σε θέματα ισότητας των φύλων συνεχίστηκε και πρέπει να ληφθούν περισσότερα μέτρα για τα **δικαιώματα των γυναικών**. Ειδικότερα, επιτεύχθηκε πρόοδος στην προστασία των γυναικών από πράξεις βίας. Εντούτοις αυτές οι προσπάθειες πρέπει να ενισχυθούν. Έχει δημιουργηθεί το νομικό πλαίσιο, αλλά δεν έχει ακόμη εφαρμοστεί πλήρως.

Τα **δικαιώματα των παιδιών** βελτιώθηκαν σε αρκετούς τομείς, ιδίως σε ό,τι αφορά τις ληξιαρχικές πράξεις γέννησης και την εκπαίδευση. Εντούτοις, πρέπει να καταβληθούν περισσότερες προσπάθειες σ' αυτούς τους τομείς, για την πρόληψη

---

<sup>72</sup> Commission of the European Communities, Commission staff working document, Brussels, 8/11/2006.

κυρίως της βίας κατά των παιδιών και για να βελτιωθεί η γενική εφαρμογή της σχετικής νομοθεσίας.

Η κατάσταση στην Τουρκία όσον αφορά τα **δικαιώματα των μειονοτήτων** δεν έχει μεταβληθεί. Δεν σημειώθηκε καμία πρόοδος στην εναρμόνιση των τουρκικών πρακτικών με τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Οι περιορισμοί στην άσκηση των **πολιτιστικών δικαιωμάτων** συνεχίζονται, ιδίως σε ό,τι αφορά τη χρήση γλωσσών άλλων εκτός της τουρκικής στις ραδιοτηλεοπτικές εκπομπές, στην πολιτική ζωή και στις δημόσιες υπηρεσίες. Δεν υπάρχει η δυνατότητα εκμάθησης της κουρδικής γλώσσας σε δημόσια ή ιδιωτικά σχολικά ιδρύματα.

Σε ό, τι αφορά το **ανατολικό και νοτιοανατολικό τμήμα της χώρας**, απαιτείται σφαιρική προσέγγιση για την αντιμετώπιση των οικονομικών και κοινωνικών δυσκολιών της περιοχής, και για τη δημιουργία των συνθηκών ώστε ο κατά κύριο λόγο κουρδικός πληθυσμός να απολαύει όλων των δικαιωμάτων και ελευθεριών του. Η αποζημίωση των εκτοπισθέντων στο εσωτερικό της χώρας συνεχίστηκε με τη λήψη μέτρων για να βελτιωθεί η εφαρμογή της αντίστοιχης νομοθεσίας. Εντούτοις, η κυβέρνηση δεν έχει σφαιρική εθνική στρατηγική για το ζήτημα των εκτοπισθέντων στο εσωτερικό της χώρας καθώς και για την επιστροφή τους.

Όσον αφορά τα **περιφερειακά ζητήματα και τις διεθνείς υποχρεώσεις**, η Τουρκία δήλωσε ότι συνεχίζει να στηρίζει τις προσπάθειες των ΗΕ για εξεύρεση συνολικής λύσης του **κυπριακού προβλήματος**. Εντούτοις, δεν σημειώθηκε καμία πρόοδος στην ομαλοποίηση των διμερών σχέσεων με την Κυπριακή Δημοκρατία. Η Τουρκία δεν προχώρησε στην πλήρη εφαρμογή του πρόσθετου πρωτοκόλλου της συμφωνίας σύνδεσης ούτε στην εξάλειψη όλων των φραγμών για την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, ιδίως των περιορισμών που επιβάλλονται στην άμεση μεταφορική σύνδεση με την Κύπρο.

**Οι σχέσεις με την Ελλάδα** εξελίσσονται θετικά. Έγιναν περαιτέρω βήματα για την οικοδόμηση εμπιστοσύνης, αλλά δεν επιτεύχθηκε καμία συμφωνία σχετικά με την επίλυση των διασυνοριακών διαφορών. Η Τουρκία εξακολούθησε να διαδραματίζει θετικό ρόλο στην περιοχή των **Δυτικών Βαλκανίων**. Οι σχέσεις καλής γειτονίας παρέμειναν βασικές.

Στον τομέα της **οικονομίας**, μετά τη σοβαρή οικονομική κρίση του 2001<sup>73</sup>, υγιείς μακροοικονομικές πολιτικές και διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που σχεδιάστηκαν για να διασφαλιστεί η μακροπρόθεσμη διατηρησιμότητα στην οικονομία, επέτρεψαν την ταχεία ανάκαμψη και βελτίωσαν το κλίμα των επενδύσεων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη μεγάλη αύξηση του ΑΕΠ, που ανήλθε σε 6,1% το 2006. Ο πληθωρισμός μειώθηκε από το 2001 και η τουρκική λίρα παρέμεινε σταθερή. Εντούτοις, η ανάπτυξη της Τουρκίας επηρεάζεται ακόμη σημαντικά από τις διεθνείς χρηματοοικονομικές τάσεις. Επιπλέον, το επίπεδο των άμεσων ξένων επενδύσεων προερχόμενων κυρίως από την Ευρωπαϊκή Ένωση κατέγραψε νέο ρεκόρ 16 δις ευρώ το 2006, ήτοι 4,9% του τουρκικού ΑΕΠ.

Η Τουρκία βελτίωσε την **ικανότητά της για ανάληψη των υποχρεώσεων του μέλους**. Σημειώθηκε πρόοδος στους περισσότερους τομείς, και ειδικότερα στα κεφάλαια που αφορούν την ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, τα διευρωπαϊκά δίκτυα, την επιστήμη και την έρευνα. Η εναρμόνιση προχωρά σε ορισμένους τομείς, όπως η ελεύθερη κυκλοφορία εμπορευμάτων, τα δικαιώματα πνευματικής και βιομηχανικής ιδιοκτησίας, η αντιμονοπωλιακή πολιτική, η ενέργεια, οι στατιστικές, οι επιχειρήσεις και η βιομηχανική πολιτική, η προστασία των καταναλωτών και της υγείας, η επιστήμη και η έρευνα. Εντούτοις, πρέπει να συνεχιστούν οι προσπάθειες εναρμόνισης, ιδίως σε τομείς όπως η ελεύθερη κυκλοφορία υπηρεσιών, οι κρατικές ενισχύσεις, η γεωργία, η αλιεία, η ασφάλεια τροφίμων, η κτηνιατρική και φυτοϋγειονομική πολιτική, και το περιβάλλον. Η Τουρκία δεν έχει εκπληρώσει ορισμένες υποχρεώσεις της στο πλαίσιο της τελωνειακής ένωσης με την ΕΕ. Η διοικητική υποδομή της Τουρκίας για την εφαρμογή του κεκτημένου πρέπει να βελτιωθεί περαιτέρω.

Σε ό, τι αφορά την **τελωνειακή ένωση**<sup>74</sup>, η Τουρκία έφθασε σε πολύ υψηλό επίπεδο εναρμόνισης η οποία, ωστόσο, δεν έχει ολοκληρωθεί σε ό, τι αφορά τις ζώνες ελεύθερου εμπορίου, τις δασμολογικές ελαφρύνσεις, την καταπολέμηση των προϊόντων παραποίησης και τους εκ των υστέρων ελέγχους.

Περιορισμένη, τέλος είναι η εναρμόνιση της Τουρκίας στον τομέα της γεωργίας και της αγροτικής ανάπτυξης, καθώς και στον τομέα της φορολογίας ενώ επιτεύχθηκε σημαντική πρόοδος στον τομέα της οικονομικής και νομισματικής

<sup>73</sup> Ευάγγελος Καραφωτάκης, «Η σύγχρονη Τουρκική οικονομία-προβλήματα και προοπτικές», από το βιβλίο «Η σύγχρονη Τουρκία- Κοινωνία, οικονομία και εξωτερική πολιτική», εκδόσεις Παπαζήση, 2002.

<sup>74</sup> MEMO/07/447, Brussels, 6 November 2007.

πολιτικής, στο δικαστικό σύστημα, στην πολιτική των μεταφορών, του ανταγωνισμού, των στατιστικών, των επιχειρήσεων και της βιομηχανικής πολιτικής καθώς και το περιβάλλον και την προστασία των καταναλωτών.

## 10. Ευρωπαϊκές Επιφυλάξεις.

Η κοινή γνώμη των περισσότερων ευρωπαϊκών λαών είναι βαθιά διχασμένη. Η θέση των περισσότερων ευρωπαϊκών κυβερνήσεων βρίσκεται σε αναντιστοιχία με την κοινή γνώμη των χωρών τους, που βλέπει με ανησυχία και επιφύλαξη την προοπτική ένταξης της Τουρκίας έστω και αν αυτό γίνει μετά από πολλά χρόνια. Φοβάται ότι η Τουρκία μπορεί να αλλάξει για πάντα την φυσιογνωμία και την ταυτότητα της Ευρώπης και να υποθηκεύσει οριστικά την προοπτική της πολιτικής ενοποίησης και της γεωπολιτικής της αυτονομίας.

Είναι πραγματικά ευρωπαϊκή χώρα η Τουρκία και πρέπει να βρει την θέση της στην ΕΕ; Είναι σωστό να υποβαθμίζονται κατά κάποιο τρόπο οι παράγοντες της ιστορίας, της θρησκευτικής και πολιτιστικής ταυτότητας, και των πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών συνθηκών και να προτάσσει ως αποφασιστικό τον γεωπολιτικό παράγοντα; Ποιες θα είναι οι επιπτώσεις στην Ευρώπη από ενδεχόμενη ένταξη της Τουρκίας;

Σύμφωνα με δημοσκόπηση στην Γερμανία το 52 % των ερωτηθέντων τάσσονται κατά της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ και μόνο το 22% υποστήριξε τις πολιτικές αποφάσεις του Ελσίνκι<sup>75</sup>. Η απόρριψη εκτείνεται σε ολόκληρο το πολιτικό φάσμα.

Ακόμα και «οι πράσινοι» που παραδοσιακά είναι ανοιχτοί σε θέματα μεταναστεύσεων και ευαίσθητοι σε μειονοτικά προβλήματα απαντούν αρνητικά στο ερώτημα «αν θα ήταν καλό να γίνει η Τουρκία μέλος της ΕΕ».

Πολλοί ισχυρίζονται ότι η Τουρκία παραμένει μια «απειλή» για τις ευρωπαϊκές κοινωνίες. Η απειλή αυτή συνδέεται με την προοπτική μαζικών μεταναστεύσεων από την Τουρκία σε ορισμένες, τουλάχιστον, ευρωπαϊκές χώρες, όπου ήδη έχουν δημιουργηθεί ισχυρά γκέτο με όλες τις οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές επιπτώσεις που θα προκαλούσε η διόγκωση και η επέκτασή τους.

Ο ρόλος του Ισλαμισμού στην Τουρκία είναι ακόμη μία από τις επιφυλάξεις των Ευρωπαίων. Ο ισλαμισμός μέσω κηρύγματος και σχολείων γίνεται διάυλος για την μετάδοση αξιών και θεσμών, που δεν συμβιβάζονται ή στέφονται ευθέως εναντίον αξιών και θεσμών της Δύσης, η διαφορά ανάμεσα σε Ευρώπη και Τουρκία παραμένει θρησκευτική. Αυτό γίνεται εμφανές στην τουρκική διασπορά, όπου οι ισλαμιστές

---

<sup>75</sup> Πάνος Καζάκος, «Το αβέβαιο μέλλον της Ε.Ε και η Τουρκία», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2003.

προσπαθούν να επηρεάσουν σύμφωνα με τις δικές τους αντιλήψεις την εκπαίδευση των παιδιών των μεταναστών και να συσπειρώσουν οργανωτικά-πολιτικά τους μετανάστες.

Συχνά η τουρκική πλευρά και πολλοί εκπρόσωποι πολυπολιτισμικών αντιλήψεων, προβάλλουν το επιχείρημα ότι η Ευρώπη δεν είναι ούτε μπορεί να είναι μια «χριστιανική λέσχη».

Ο Υπουργός Οικονομικών της Τουρκίας Κεμάλ Ντερβίς υποστήριξε σε άρθρο του ότι δεν είναι η ιστορία, η εθνότητα και τα ανθρώπινα δικαιώματα που απαγορεύουν την ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ, αλλά απλά το μέγεθος της χώρας και η θρησκεία.

Οι Ευρωπαίοι απαντούν ότι η Ευρώπη είναι χριστιανική με ορισμένη έννοια: έχει ρίζες στο χριστιανισμό και την ελληνορωμαϊκή αρχαιότητα. Κατά την συζήτηση για το Σύνταγμα της ΕΕ, τόσο η Καθολική όσο και η ορθόδοξη εκκλησία είχαν προτείνει, ανάμεσα σε άλλα να υπάρχει αναφορά στις χριστιανικές ρίζες της ευρωπαϊκής πνευματικής κληρονομιάς ή στις χριστιανικές ρίζες της Ευρώπης.

Πολλοί Ευρωπαίοι ηγέτες και προσωπικότητες από την ΕΕ έχουν εξελιχθεί σε σκόπελο για ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ.

Σε δημόσια συζήτηση στην Ευρώπη, αναφέρονται συνήθως οι ακόλουθες επιφυλάξεις για την ένταξη της Τουρκίας:

- το εντυπωσιακό δημοκρατικό έλλειμμα της κεμαλικής παράδοσης με τις περιορισμένες ανοχές σε θρησκευτικά και μειονοτικά ζητήματα
- η κατάσταση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, που ουδεμία σύγκριση επιτρέπει με άλλη ευρωπαϊκή χώρα
- η χρόνια πολιτική αστάθεια με περιοδική επίδειξη δύναμης του στρατού και
- η εκρηκτική πληθυσμιακή εξέλιξη, που θα κάνει την Τουρκία το μεγαλύτερο σε πληθυσμό κράτος της Ευρώπης μετά την Ρωσία, το 2010<sup>76</sup>.

Το μέγεθος μιας υπό ένταξη χώρας δεν μπορούμε να το αγνοούμε. Αναρωτιέται κανείς πόσο ευέλικτοι, πόσο ανεκτικοί μπορούμε να είμαστε, σε εξαιρέσεις, παρατάσεις, μεταβατικές περιόδους, που μπορεί να ζητήσει μια υποψήφια χώρα προκειμένου να έχει έναν εύλογο χρόνο προσαρμογής; Είναι διαφορετικό αν μια υποψήφια χώρα ενός ή δύο εκατομμυρίων κατοίκων ζητήσει λίγο παραπάνω χρόνο προσαρμογής σε σχέση με μια χώρα των 80 εκατομ κατοίκων.

.....

---

<sup>76</sup> Χρ.Κ.Γιαλουρίδης «Η Τουρκία στην Ανατολή του 21<sup>ου</sup> αιώνα: ο μακρύς δρόμος προς την Ευρώπη», εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα 2004.

Στις 25 Νοεμβρίου 2004 δημοσιεύθηκε ταυτόχρονα σε οκτώ ευρωπαϊκές εφημερίδες άρθρο του πρώην Προέδρου της Γαλλικής Δημοκρατίας και Προέδρου της συντακτικής επιτροπής του Ευρωπαϊκού Συντάγματος Βαλερί Ζισκάρ ντ' Εστέν με τίτλο: «Η ένταξη της Τουρκίας βάρος στην εύθραυστη ΕΕ»<sup>77</sup>. Στο άρθρο αυτό ο τέως Πρόεδρος της Γαλλίας επισημαίνει τους κινδύνους για την Ευρώπη από την πλήρη ένταξη της Τουρκίας στις δομές της ΕΕ.

Το ενδεχόμενο ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ επισημαίνει ο Πρόεδρος, προκαλεί έντονη διαμάχη μεταξύ αυτών που προβάλλουν επιχειρήματα υπέρ και κατά της ένταξης.

Υπέρ της ένταξης προβάλλονται οι υποσχέσεις που έχουν δοθεί από παλιά, η προσβολή τους θα συνιστούσε μια αρνητική απάντηση για το μουσουλμανικό κόσμο, η πρόοδος που έχει κάνει η Τουρκία, ο κίνδυνος ενθάρρυνσης της «σύγκρουσης των πολιτισμών». Κατά της ένταξης προβάλλεται το γεγονός ότι τα πέντε έκτα του εδάφους της Τουρκίας και η πρωτεύουσά της βρίσκονται εκτός Ευρώπης, το μεγάλο μέγεθος του πληθυσμού της, οι οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες της άφιξης της φτωχότερης χώρας στην ένωση, η ύπαρξη μιας τεράστιας τουρκόφωνης κοινότητας εκτός τουρκικού εδάφους και το παράξενο, επισημαίνει ο Γάλλος πρώην Πρόεδρος, να ξυπνήσει μια μέρα με κοινά σύνορα με τη Συρία, το Ιράκ και το Ιράν.

Σε ότι αφορά τα δύο πρώτα επιχειρήματα των υποστηρικτών<sup>78</sup>, δηλαδή τις υποσχέσεις και την άρνηση αποδοχής ενός μουσουλμανικού κράτους στην ένωση ο Ζισκάρ ντ' Εστέν εξηγεί ότι οι δεσμεύσεις δόθηκαν στην Τουρκία το 1960 και εντασσόταν σε ένα πλαίσιο οικονομικής συνεργασίας με την Ε.Ο.Κ η οποία είχε τότε μια αποκλειστική διάσταση. Οι δεσμεύσεις αυτές τηρήθηκαν, γράφει ο Πρόεδρος με την συμφωνία της Τελωνειακής Ένωσης.

Όσον αφορά την άρνηση αποδοχής της ένταξης της Τουρκίας στην ΕΕ για λόγους θρησκευτικούς ισχυρίζεται ότι το θρήσκευμα της πλειοψηφίας των Τούρκων δεν αποτελεί επιχείρημα γιατί είναι δυνατό η ΕΕ να οδηγηθεί στην υποδοχή ενός κράτους μουσουλμανικής κουλτούρας όπως η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, που ανήκει στο γεωγραφικό χώρο της Ευρώπης. Αν η αναφορά στην θρησκεία δεν είναι επιχείρημα που μπορεί να αντισταχθεί στην υποψηφιότητα της Τουρκίας κατά τον ίδιο τρόπο δεν είναι επιχείρημα που να μπορεί να την δικαιολογήσει. Και ο Γάλλος Πρόεδρος αναρωτιέται «αν θα μπορούσε άραγε η είσοδος της Τουρκίας στην ΕΕ να προστατέψει αυτήν την

<sup>77</sup> Εφημερίδα «Ελευθεροτυπία», 25/11/2004.

<sup>78</sup> Enlargement in perspective, Helene Sjursen, Arena Report, Oslo, January 2005.

χώρα από την ολίσθηση προς τον ισλαμικό φονταμενταλισμό;» Αναρωτιέται επίσης αν η ΕΕ αρχίσει την ένταξη στους κόλπους της μιας χώρας μη ευρωπαϊκής, τότε γιατί να σταματήσει στην Τουρκία; Γιατί να μην εντάξει π.χ. το Μαρόκο, που όπως και η Τουρκία βρίσκεται στο κατώφλι της Ευρώπης;

Τέλος ο πρώην Γάλλος Πρόεδρος προτείνει να αρχίσουν οι διαπραγματεύσεις με την Τουρκία οι οποίες θα έχουν σκοπό «να εγκαταστήσουν μια κοινή ζώνη οικονομικής ευημερίας και να δημιουργήσουν τις μόνιμες υποδομές ανάμεσα στην Τουρκία και την ΕΕ». Άρα δεσμοί, όχι ένταξη.

Ο πρώην Γερμανός Καγκελάριος Χέλμουτ Σμιτ, ένας μεγάλος πολιτικός ηγέτης που και αυτός είχε στόχο την ενοποίηση της Ευρώπης στο βιβλίο του «Η αυτοδυναμία της Ευρώπης» αναφερόμενος στην ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ γράφει: «όποιος θέλει να εντάξει την Τουρκία στην ΕΕ θα πρέπει να αναρωτηθεί πως θα είναι μια κοινή εσωτερική πολιτική, αν έχει συμπεριληφθεί η Τουρκία<sup>79</sup>».

Η Τουρκία έχει κοινά σύνορα με τη Συρία, Ιράν, Ιράκ και Αρμενία. Εδώ και αιώνες βρίσκεται σε διαμάχη με την Ελλάδα και όχι μόνο για το θέμα της Κύπρου. Ο πρώην Καγκελάριος πιστεύει ότι η Τουρκία θα συμμετάσχει έμμεσα σε κάθε μελλοντικό πόλεμο στη Μέση Ανατολή γιατί σε αυτή την περιοχή έχει δικά της σημαντικά συμφέροντα όσον αφορά την ασφάλειά της λόγω του προβλήματος των Κούρδων.

Προνομιακή εταιρική σχέση με την Τουρκία, αλλά όχι πλήρη ένταξή της στην ΕΕ προτείνει ο νέος ηγέτης της κυβερνώσας συντηρητικής παράταξης στη Γαλλία Νικολά Σαρκοζί. «Η Ευρώπη δεν μπορεί να διευρύνεται στο διηνεκές. Όραμά μας δεν είναι το αγγλοσαξονικό όραμα μιας τεράστιας ζώνης ελευθέρων συναλλαγών. Είναι αυτός ο λόγος για τον οποίο εύχομαι (να δω) μια Τουρκία συνδεδεμένη με την ΕΕ και όχι εντεταγμένη σε αυτήν<sup>80</sup>».

Αλλά και άλλοι ηγέτες, κυρίως χριστιανοδημοκρατικών κομμάτων διατηρούν σοβαρές επιφυλάξεις για την είσοδο της Τουρκίας στην ΕΕ όχι για λόγους μόνο θρησκευτικούς αλλά πολιτικούς, πολιτιστικούς και οικονομικούς.

---

<sup>79</sup> Χέλμουτ Σμιτ, «Η αυτοδυναμία της Ευρώπης, προοπτικές για τον 21<sup>ο</sup> αιώνα», εκδόσεις Παπαζήση, 2003, σελ 218.

<sup>80</sup> Ελευθεροτυπία, 29 Νοεμβρίου 2004.

## **11. Οφέλη της Τουρκίας από την ενδεχόμενη ένταξή της στην Ε.Ε.**

Έχοντας αναφερθεί σε γενικές γραμμές, στην ιστορική πορεία της Τουρκικής οικονομίας, καθώς και στις σχέσεις της με την ΕΕ, το ερώτημα που γεννάται είναι αν η Τουρκία πρόκειται τελικά να έχει όφελος ή όχι από την ένταξή της στην ΕΕ. Με άλλα λόγια, θα ήταν σκόπιμο να ερευνηθεί εάν ο στρατηγικός στόχος της Τουρκίας να ενταχθεί τους κόλπους της ΕΕ θα της αποφέρει αυτά που ελπίζει.

### **11.1 Πολιτική σταθερότητα και κατοχύρωση των θεσμών**

Το πρώτο όφελος που ενδεχομένως θα έχει η Τουρκία μετά την ένταξή της, θα είναι η πολιτική σταθερότητα και η κατοχύρωση των θεσμών και ελευθεριών των πολιτών. Πολλές εσωτερικές δυνάμεις και ομάδες έχουν την πεποίθηση ότι με την ένταξη θα καταφέρουν να ενισχύσουν τους δικούς τους πολιτικούς στόχους. Επομένως, η Ένωση φαίνεται να είναι η “άγκυρα” που πολλοί θα πιαστούν για να ενδυναμώσουν την δική τους θέση ισχύος και αυτό με τη σειρά του θα ενισχύσει τα δημοκρατικά χαρακτηριστικά και την πολυφωνία μέσα στην χώρα.

Ας μην ξεχνάμε ότι τόσο οι στρατιωτικές παρεμβάσεις στην πολιτική ζωή της χώρας, όσο και η αστάθεια των ίδιων των πολιτικών θεσμών έχουν πληγώσει επανειλημμένα τις ατομικές ελευθερίες. Η Τουρκική πολιτεία παραδοσιακά έχει υπάρξει σκληρή όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα δικαιώματα των μειονοτήτων και την ελευθερία έκφρασης. Η ένταξή της στους κόλπους της Ένωσης θα φέρει τεράστιες μεταρρυθμίσεις ως προς την δομή της κοινωνίας και τις ελευθερίες που προαναφέρθηκαν. Επιπλέον, πέρα από τα ορθολογικά κίνητρα, έναν σημαντικό ρόλο παίζουν και τα ψυχολογικά κίνητρα, τα οποία θα επηρεάσουν όλους τους τομείς της χώρας δημιουργώντας μια κατάσταση ευφορίας, κάτι που με τη σειρά του θα επηρεάσει θετικά τη γενικότερη λειτουργία της κοινωνίας.

### **11.2 Οικονομική σταθερότητα και ανάπτυξη.**

Η ένταξη στην ΕΕ θα συντελέσει στην σταθερότητα και ανάπτυξη της οικονομίας, καθώς και στις χρηματικές μεταφορές από τα Κοινοτικά Ταμεία στη

χώρα. Επομένως η Τουρκία θα επωφεληθεί οικονομικά από την ένταξη. Παρόλο που με την Τελωνειακή Ένωση τα εμπόδια στο εμπόριο έχουν ήδη αρθεί, η ένταξη θα συντελέσει στην οικονομική σταθερότητα, κάτι που με τη σειρά του θα βοηθήσει στην οικοδόμηση της εμπιστοσύνης στην τουρκική αγορά και επομένως θα υπάρξει εισροή ξένων κεφαλαίων στην χώρα. Ακόμη και αν αγνοήσουμε όλα τα υπόλοιπα οφέλη, το όφελος και μόνο της χώρας από τις ξένες επενδύσεις θα μπορούσε να είναι ένας ικανός παράγοντας για τη χώρα ώστε να θέλει να ενταχθεί στην ένωση. Επομένως, αν και η ένταξη καθαυτή δεν θα φέρει πολύ μεγάλες οικονομικές αλλαγές στο ΑΕΠ της Τουρκίας, η αύξηση των ξένων επενδύσεων θα μπορούσε να επηρεάσει κατά ένα ποσοστό 10% το ΑΕΠ.

### **11.3 Κοινωνικά αποτελέσματα**

Ένα άλλο μεσοπρόθεσμο καταρχάς και μακροπρόθεσμο στη συνέχεια όφελος για την χώρα θα είναι η ανάπτυξη των κοινωνικών θεσμών και ελευθεριών, του κοινωνικού κράτους με άλλα λόγια. Ως παραδείγματα θα μπορούσαν να αναφερθούν η απαγόρευση της παιδικής εργασίας και η επίσημη ισότητα μεταξύ των δύο φύλων. Μεταρρυθμίσεις θα υπάρξουν επίσης σε κοινωνικούς τομείς που είναι αδύναμοι στην Τουρκία, όπως είναι η παιδεία και η κοινωνική ασφάλιση, ενώ σημαντική αναμένεται να είναι η αλλαγή όσον αφορά στις κρατικές παροχές και στο βιοτικό επίπεδο της ζωής των Τούρκων πολιτών.

### **11.4 Αγροτική Πολιτική**

Το 34% του εργατικού δυναμικού της Τουρκίας απασχολείται στον αγροτικό τομέα. Αυτός ο πληθυσμός θα αναβαθμιστεί μέσω της τεχνολογικής αναβάθμισης που θα χρειαστεί να γίνει σε αυτόν τον τομέα. Ταυτόχρονα, οι Τούρκοι καταναλωτές θα επωφεληθούν κατά πολύ από τις χαμηλές τιμές που θα επικρατήσουν στα τουρκικά αγροτικά προϊόντα λόγω της απελευθέρωσης των τιμών μέσα στην κοινή αγορά.

## 11.5 Νομισματική σταθερότητα

Ένα άλλο όφελος που θα έχει η Τουρκία από την ένταξή της στην ΕΕ θα είναι η σταθερή μείωση του πληθωρισμού της ώστε να φτάσει τα επιθυμητά όρια της ΕΕ. Παρόλο που η ένταξη στην ΟΝΕ φαντάζει ως κάτι πολύ μακρινό και ουτοπικό για την Τουρκία, το γεγονός της μείωσης του πληθωρισμού θα φέρει μία σταθερότητα στο νόμισμά της, κάτι που θα οδηγήσει στην αύξηση της οικονομικής αξιοπιστίας της χώρας.

## 11.6 Ενίσχυση της γεωπολιτικής της θέσης

Η ιδέα της ένταξης της Τουρκίας στην Ευρώπη έχει ως αναφορά παλαιότερα πρότυπα του ψυχρού πολέμου και εντάσσεται σήμερα σε ένα μεγάλο γεωπολιτικό παιχνίδι που αφορά την οργάνωση και παγίωση μιας νέας διεθνούς γεωπολιτικής τάξεως, ως σταθερού ερείσματος της επιδιωκόμενης αμερικάνικης ηγεμονίας.

Η Τουρκία προτάσσει σταθερά τα γεωπολιτικά κριτήρια ως το ισχυρό χαρτί γιατί γνωρίζει ότι με τα συμβατικά ορθολογιστικά κριτήρια δεν έχει καμία πιθανότητα να εισακουσθεί στο αίτημά της για ένταξη στην ΕΕ<sup>81</sup>.

Το γεωπολιτικό χαρτί στα χέρια της Τουρκίας είναι ένα πολύτιμο εργαλείο, που χρησιμοποιείται επιτηδείως από την Άγκυρα για να μεγεθύνει και να υπερτιμά το ρόλο και την σημασία της στο δυτικό κόσμο.

Η γεωπολιτική θέση της Τουρκίας αλλάζει μέρα με τη μέρα. Εάν για παράδειγμα, οι Η.Π.Α για διάφορους λόγους αναγκαστούν να εγκαταλείψουν το Ιράκ αφήνοντας τοποτηρητή την Τουρκία, η γεωπολιτική της σημασία θα αυξηθεί.

Τέλος η ένταξή της στην ΕΕ της εξασφαλίζει σταθερότητα και εδαφική ακεραιότητα.

Ως χώρα-μέλος της ΕΕ θα γίνει επίσης χώρα-σύνορο της Ευρώπης, θα ενισχύσει την επιρροή της στην περιοχή και θα αναπτύξει από πολύ καλύτερες θέσεις τις σχέσεις της και την επιρροή της στην Μ.ΑναΗ ιδέα της ένταξης της Τουρκίας στην Ευρώπη έχει ως αναφορά παλαιότερα πρότυπα του ψυχρού πολέμου και εντάσσεται σήμερα σε ένα μεγάλο γεωπολιτικό παιχνίδι που αφορά την οργάνωση και παγίωση μιας νέας διεθνούς

---

<sup>81</sup> Εφημερίδα «Το Παρόν», άρθρο «Το γεωπολιτικό παιχνίδι για την ένταξη της ΕΕ και η Ελλάδα», Περικλής Νεάρχου.

γεωπολιτικής τάξεως, ως σταθερού ερείσματος της επιδιωκόμενης αμερικάνικης ηγεμονίας.

Η Τουρκία προτάσσει σταθερά τα γεωπολιτικά κριτήρια ως το ισχυρό χαρτί γιατί γνωρίζει ότι με τα συμβατικά ορθολογιστικά κριτήρια δεν έχει καμία πιθανότητα να εισακουσθεί στο αίτημά της για ένταξη στην ΕΕ<sup>82</sup>.

Το γεωπολιτικό χαρτί στα χέρια της Τουρκίας είναι ένα πολύτιμο εργαλείο, που χρησιμοποιείται επιτηδείως από την Άγκυρα για να μεγεθύνει και να υπερτιμά το ρόλο και την σημασία της στο δυτικό κόσμο.

Η γεωπολιτική θέση της Τουρκίας αλλάζει μέρα με τη μέρα. Εάν για παράδειγμα, οι Η.Π.Α για διάφορους λόγους αναγκαστούν να εγκαταλείψουν το Ιράκ αφήνοντας τοποτηρητή την Τουρκία, η γεωπολιτική της σημασία θα αυξηθεί.

Τέλος η ένταξή της στην ΕΕ της εξασφαλίζει σταθερότητα και εδαφική ακεραιότητα.

Ως χώρα-μέλος της ΕΕ θα γίνει επίσης χώρα-σύνορο της Ευρώπης, θα ενισχύσει την επιρροή της στην περιοχή και θα αναπτύξει από πολύ καλύτερες θέσεις τις σχέσεις της και την επιρροή της στην Μ.Ανατολή, τον Καύκασο, την Κασπία και τον τουρκόφωνο κόσμο της κεντρικής Ασίας.

---

<sup>82</sup> Εφημερίδα «Το Παρόν», άρθρο «Το γεωπολιτικό παιχνίδι για την ένταξη της ΕΕ και η Ελλάδα», Περικλής Νεάρχου.

## 12 Οφέλη της Ε.Ε από την ένταξη της Τουρκίας

Η Ένωση δεν θα έχει την οργάνωση και τη δομή μιας «μεγάλης δύναμης» με δική της ταυτότητα στο διεθνές σύστημα με την έννοια ότι δε θα ασκεί ως πολιτική μονάδα ισχύ ούτε θα μπορεί να διαπραγματεύεται ισότιμα με τις Η.Π.Α. Η εξέλιξη αυτή δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως κακή.

Έτσι, με την Τουρκία ως «γέφυρα», η ΕΕ μπορεί να υποστηρίξει το διεθνές εμπόριο, να δημιουργήσει ένα σταθερό περιβάλλον για επενδύσεις, να ευνοήσει, όπως άλλωστε συνέβη μέχρι σήμερα, τα δυτικο-ευρωπαϊκά κέντρα και να επιδράσει σταθεροποιητικά στη Μέση Ανατολή.

Επίσης η Ευρώπη, θα διαθέτει ένα σίγουρο «ενεργειακό διάδρομο» ανάμεσα σε αυτή και στις πετρελαιοπηγές της Κασπίας και της Μέσης Ανατολής.

Τα οικονομικά οφέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης από την είσοδο της Τουρκίας θα είναι μεγάλο αν φανταστεί κανείς ότι προστίθεται στον πληθυσμό της ένα καταναλωτικό κοινό 70 εκατομμυρίων, καθόλου βεβαίως ευκαταφρόνητο. Εκτός αυτού, η ΕΕ θα έχει πρόσβαση σε φθηνότερα εργατικά χέρια καθώς επίσης και εργατικό δυναμικό για χειρωνακτικές εργασίες που οι κάτοικοι μελών της ΕΕ δεν προθυμοποιούνται να κάνουν. Η Ολλανδική Προεδρία<sup>83</sup> πίστευε ότι η μετανάστευση μπορεί υπό όρους να είναι επωφελής για την ΕΕ. Και τούτο διότι θα καθυστερήσει χρονικά, θα έρθει σε μια περίοδο, όπου ο πληθυσμός της ΕΕ θα αντιμετωπίζει έντονο πρόβλημα γήρανσης και θα χρειάζεται εργατικό δυναμικό.

Η γεωστρατηγική θέσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης ισχυροποιείται γιατί η Τουρκία είναι μια μεγάλη χώρα που σημαίνει αύξηση στην επικράτεια της Ένωσης κατά 15% περίπου. Τα σύνορά της δε θα επεκταθούν μέχρι την Μέση Ανατολή.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση θα ωφεληθεί και πολιτικά γιατί μια Τουρκία εκδημοκρατισμένη στην οποία θα έχουν δικαίωμα ελεύθερης έκφρασης οι καταπιεζόμενες εθνικές και θρησκευτικές ομάδες της δεν συνιστά απειλή για την ΕΕ αν λάβει κανείς υπόψη του ότι ο στρατός δεν θα έχει πλέον ρόλο στην πολιτική ζωή της χώρας η οποία θα καθορίζεται από την Κυβέρνηση.

---

<sup>83</sup> «Ελευθεροτυπία», οικονομικό ένθετο, 12 Δεκεμβρίου 2004.

.....

Παρά την αδιαμφισβήτητη ύπαρξη σοβαρών και έντονων αντιδράσεων στους κόλπους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σχετικά με την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων της Τουρκίας, η πλειοψηφία των κυβερνήσεων των κρατών μελών εγκρίνει την Τουρκική υποψηφιότητα.

Αναλυτικότερα, τα οφέλη που θα αποκομίσει η ΕΕ από την ένταξη της Τουρκίας, σχετίζονται άμεσα με το μελλοντικό όραμά της. Η πλήρης ένταξη δεν θα έχει μόνο ως αποτέλεσμα την αποκατάσταση της σταθερότητας, της ανάπτυξης και της ειρήνης στην Ευρώπη και την ισχυροποίηση της θέσης της στην διεθνή σκηνή, αλλά και την εξάπλωση των ευρωπαϊκών αξιών στην περιοχή και πέραν αυτής. Στην πραγματικότητα θα ανοίξουν νέοι ορίζοντες στις εξωτερικές σχέσεις της ΕΕ. η ένταξη της Τουρκίας στην ΕΕ θα δράσει επίσης καταλυτικά για την ανάπτυξη στενότερων δεσμών μεταξύ της Ευρώπης και των υπολοίπων χωρών της περιοχής.

Η Τουρκία θα συμβάλλει ουσιαστικά ώστε η ΕΕ να διαδραματίσει ένα σφαιρικό ρόλο προς την κατεύθυνση της επίλυσης σοβαρών θεμάτων στη διεθνή σκηνή, χρησιμοποιώντας το οικονομικό, διπλωματικό και στρατιωτικό της κύρος. Η θέση της στο εσωτερικό της Ευρασίας καθιστά την Τουρκία μια χώρα κλειδί. Όσον αφορά τους στενούς της δεσμούς με περιοχές όπως η Ανατολική Μεσόγειος, τα Βαλκάνια, ο Καύκασος, η Κεντρική Ασία και η Μέση Ανατολή, η Τουρκία λόγω της ιστορικής και πολιτιστικής της κληρονομιάς και της στρατηγικής της θέσης ανάμεσα σε δύο ηπείρους, έχει τη δυνατότητα να συνεισφέρει ουσιαστικά στη διαμόρφωση και την υλοποίηση των πολιτικών της ΕΕ, μέσω αυτών των περιοχών. Η είσοδος της Τουρκίας στην ΕΕ θα δημιουργήσει νέες προοπτικές για τις εξωτερικές σχέσεις της τελευταίας.

Η οικονομική συμβολή της Τουρκίας στην ΕΕ δεν περιορίζεται μόνο στις δικές της οικονομικές δυνατότητες, αλλά περιλαμβάνει και τις δυνατότητες που ανοίγονται ως αποτέλεσμα της στρατηγικής της θέσης. Η Τουρκία βρίσκεται στο σταυροδρόμι όσον αφορά τα σημαντικά δίκτυα ενέργειας μεταφορών και επικοινωνιών τα οποία συνδέουν την Ανατολή με την Ευρώπη.

Η Τουρκία σήμερα βρίσκεται σε σημαντική καμπή. Η απομάκρυνση από την πολιτική σκηνή της χώρας των παλαιών πολιτικών άνοιξε το δρόμο σε μια νέα γενιά που δεν ανήκει στην κεμαλική παράδοση αλλά στους ισλαμιστές που εμφανίζονται με ένα εντελώς καινούργιο πρόσωπο, ένα πρόσωπο ευρωπαϊκό, εντασσόμενο στον ευρύτερο χώρο των λαϊκών κομμάτων της Ευρώπης.

Η 17<sup>Η</sup> Δεκεμβρίου 2004 αποτελεί μια ιστορική ημέρα κυρίως για την Τουρκία, που παρά τις όποιες εντάσεις, πήρε τελικά την πολυπόθητη ημερομηνία και μια διατύπωση για τον τελικό στόχο της διαπραγμάτευσης. Η αλήθεια όμως είναι ότι από τότε ξεκινά η αναμέτρηση της Τουρκίας με τον ευατό της. Η Τουρκία καλείται σήμερα να αντιμετωπίσει εξαιρετικά δύσκολες και μεγάλες προκλήσεις στο εσωτερικό της και στις σχέσεις της με τους γείτονές της.

Πρέπει να τηρηθούν από όλους, και από την Τουρκία, τα κριτήρια ένταξης, τα οποία άλλωστε θα συμβάλλουν θετικά στην συγκατοίκηση των πολιτισμών και στην εύρυθμη λειτουργία των κρατών μεταξύ τους.

Δυστυχώς, όμως, όπως επιβεβαιώνουν και οι επίσημες ευρωπαϊκές εκθέσεις, οι προσπάθειες της Τουρκίας υστερούν έναντι των κριτηρίων που τίθενται αντικειμενικά και υπεύθυνα για κάθε νέα ένταξη.

Εκείνο λοιπόν που απομένει και που όλοι ευχόμαστε, είναι να δούμε μια Τουρκία εκδημοκρατισμένο μέλος της ΕΕ, η οποία θα σέβεται τα ανθρώπινα δικαιώματα, την εδαφική κυριαρχία των άλλων κρατών, τις διεθνείς συνθήκες και το ευρωπαϊκό κεκτημένο.

## ΕΠΙΛΟΓΟΣ

### Το στοίχημα της Ε.Ε.

Πενήντα χρόνια μετά την «πρόσκληση για ένωση» μπορούμε να πούμε με βεβαιότητα ότι το πείραμα έχει γενικά πετύχει. Η σημερινή Ευρώπη, σε πολιτικό, στρατηγικό και οικονομικό επίπεδο, απέχει πολύ από την κοινότητα των 9, 12 και 15 χωρών που γνωρίζαμε μέχρι πριν από λίγα χρόνια. Η πολυεθνική ολοκλήρωση έχει εδραιώσει την ειρήνη, έχει καταστήσει εταίρους τους πρώην εχθρούς, έχει εξασφαλίσει την ισότητα όλων των συμμετεχόντων λαών έναντι των κοινών νόμων, έχει προσφέρει ευκαιρίες ανάπτυξης όλων και επομένως έχει εξασφαλίσει τη σχετική ευημερία όλων των συμμετεχόντων εθνών. Με λίγα λόγια, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει γίνει μια νησίδα ειρήνης και ευημερίας μέσα σε έναν κόσμο που δυστυχώς εξακολουθεί να υποφέρει από τις καλλιεργούμενες εθνικές, φυλετικές, θρησκευτικές και άλλες διαφορές<sup>84</sup>.

Δυστυχώς, παρά την εκπληκτική πρόοδο των επιστημών και των τεχνολογιών, ο πολιτισμός δεν έχει πολύ προοδεύσει. Πράγματι, αν «πολιτισμός» σημαίνει ένα ανεπτυγμένο σύστημα αξιών και κοινωνικής προόδου που εξασφαλίζει την ειρήνη, την δημοκρατία και την ευημερία, ο πολιτισμός υπό αυτή την έννοια δεν αγγίζει ένα τεράστιο τμήμα της ανθρωπότητας. Υπό αυτήν την έννοια του πολιτισμού, η πολυεθνική ολοκλήρωση είναι η πιο σημαντική κοινωνικο-πολιτική εφεύρεση μετά την εφεύρεση της δημοκρατίας, γιατί εξαπλώνει και στερεώνει τις αξίες της τελευταίας: το κράτος δικαίου, τον διαχωρισμό της πολιτείας από την θρησκεία, την ελευθερία της σκέψης και της πρωτοβουλίας, την ισότητα των εθνών και των ατόμων, την ισόμετρη ευημερία όλων των περιοχών και των κοινωνικών κατηγοριών.

**Θα επιβιώσει, θα καταρρεύσει ή θα κυριαρχήσει η Ευρωπαϊκή Ένωση<sup>85</sup>;**  
Το υπαρξιακό αυτό ερώτημα θα θεωρείτο εξόχως αδιανόητο μόλις δέκα χρόνια πριν ( και βεβαίως θεωρείται αδιανόητο ακόμη και σήμερα σε πολλούς ). Και όμως τα τελευταία χρόνια το ερώτημα τίθεται. Και τίθεται καθώς η Ένωση συμπληρώνει πενήντα χρόνια ύπαρξης<sup>86</sup>.

Ακόμη και ο πρώην Πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, J. Delors, δήλωσε πρόσφατα ότι η ΕΕ «θα διαλυθεί» εάν δεν καταφέρει να συμφωνήσει και εφαρμόσει

<sup>84</sup> Νίκος Σ. Μούσης, «Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο-Οικονομία-Πολιτική», 10<sup>η</sup> αναθεωρημένη έκδοση, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2003,σελ 543

<sup>85</sup> Π. Ιωακειμίδης, «θα επιβιώσει η Ευρωπαϊκή Ένωση;», εκδόσεις Παπαζήση 2007, σελ 11.

<sup>86</sup> Γεγονός που γιορτάστηκε στις 25 Μαρτίου 2007 με την έκδοση σχετικής δήλωσης , «Δήλωση του Βερολίνου», η οποία επιχειρεί, μεταξύ άλλων, να διαγράψει την πορεία της ένωσης για το μέλλον.

μια νέα συνθήκη με τις θεσμικές καινοτομίες (που προέβλεπε το Ευρωπαϊκό Σύνταγμα). «Υπάρχει κάποια κόπωση γύρω από την Ευρώπη, η οποία συνυπάρχει με την αδυναμία κατανόησης της διεύρυνσης και τη φοβία για την παγκοσμιοποίηση», δηλώνει ο Delors.

Από την μια υπάρχει το σενάριο της κατάρρευσης, οι παράγοντες που μπορεί να δημιουργήσουν κάτι τέτοιο συνοψίζονται:

- στην διαδικασία της παγκοσμιοποίησης
- στην ραγδαία διεύρυνση της ένωσης με νέα μέλη
- στην έλλειψη ισχυρής πολιτικής νομιμοποίησης της ένωσης
- και στην θεσμική κρίση μετά την αποτυχία επικύρωσης του Ευρωπαϊκού Συντάγματος.

Και από την άλλη, στον αντίποδα των απόψεων ότι «η παγκοσμιοποίηση απειλεί την Ευρωπαϊκή ενοποίηση» και ότι «ο εικοστός-πρώτος αιώνας θα είναι αιώνας παρακμής για την Ευρώπη», βρίσκονται οι απόψεις ακριβώς εκείνες που θεωρούν ότι ο εικοστός-πρώτος αιώνας θα είναι ο αιώνας της Ευρώπης» και ότι όχι μόνο δεν απειλείται με «παρακμή» αλλά αντίθετα προορίζεται «να κυριαρχήσει» μέσα στον νέο αιώνα. Χαρακτηριστικό για τις απόψεις αυτές είναι το βιβλίο του M. Leonard με τίτλο « Why Europe will run the 21<sup>st</sup> century». Ειδικότερα, λόγω ακριβώς της παγκοσμιοποίησης και των συνεπειών της η Ευρωπαϊκή Ένωση αναδεικνύεται σε ένα «νέο είδος υπερδύναμης»<sup>87</sup>.

Σε αυτό όμως το σημείο τίθεται και ένα άλλο ερώτημα: **Δεν θα αποτρέψει η διεύρυνση την περαιτέρω εμβάθυνση της ΕΕ;**

Η ιστορία της ΕΕ διδάσκει ότι δεν υπάρχει καμία αντίφαση μεταξύ της διεύρυνσης και της εμβάθυνσης της ένωσης. Η ΕΕ κατόρθωσε να επιτύχει και τους δύο αυτούς στόχους. Από το 1973 έως σήμερα η ΕΕ διευρύνθηκε πέντε φορές υποδεχόμενη 19 νέες χώρες, αναπτύσσοντας συγχρόνως την ενιαία αγορά, δημιουργώντας τον χώρο του Schengen με την ελεύθερη διάβαση των συνόρων χωρίς διαβατήρια, υιοθετώντας το ευρώ και θέτοντας σε εφαρμογή ένα πλήθος άλλων νέων πολιτικών.

Η δυνατότητα της ΕΕ να λειτουργεί αποτελεσματικά ανταποκρινόμενη στις ανησυχίες των πολιτών μπορεί και πρέπει να βελτιωθεί περαιτέρω, όχι όμως σταματώντας τη διεύρυνση. Η ΕΕ μπορεί να συνεχίσει να διευρύνεται και να εμβαθύνεται μέσω του προσεκτικού χειρισμού της διαδικασίας προσχώρησης

---

<sup>87</sup> Παναγιώτης Κ. Ιωακειμίδης, «Θα επιβιώσει η Ευρωπαϊκή Ένωση;», εκδόσεις Παπαζήση, σειρά: Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική, Αθήνα 2007, σελ 18-19

παράλληλα με τις εσωτερικές μεταρρυθμίσεις των θεσμικών οργάνων και των πολιτικών της.

**Είναι η ΕΕ σε θέση να απορροφήσει ακόμα περισσότερα μέλη;** Από την ικανότητα απορρόφησης της ΕΕ θα εξαρτηθεί εάν θα είναι σε θέση να υποδεχθεί νέα κράτη μέλη χωρίς να παύσει να λειτουργεί αποτελεσματικά. Η ικανότητα απορρόφησης αποτελεί έννοια λειτουργική, όχι γεωγραφική.

Η επιτροπή την όρισε τον Νοέμβριο του 2005 ως εξής: « για το ρυθμό της διεύρυνσης πρέπει να ληφθεί υπόψη η ικανότητα απορρόφησης της ΕΕ. ο σκοπός της διεύρυνσης συνίσταται στην από κοινού υλοποίηση ενός οράματος που βασίζεται σε κοινές αρχές, πολιτικές και θεσμούς. Η ένωση πρέπει να εξασφαλίσει ότι μπορεί να διατηρήσει την ικανότητα δράσης και λήψης των αποφάσεων με την δέουσα ισορροπία στο πλαίσιο των οργάνων της, με την τήρηση των δημοσιονομικών ορίων και με την εφαρμογή κοινών πολιτικών που λειτουργούν ικανοποιητικά και επιτυγχάνουν τους στόχους τους»

Η ικανότητα απορρόφησης αποτελεί ένα από τα κριτήρια που τέθηκαν στην Κοπεγχάγη το 1993 από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, το οποίο δήλωσε ότι η «ικανότητα της ένωσης να απορροφήσει νέα μέλη χωρίς να επιβραδυνθεί η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, αποτελεί σημαντικό θέμα για το γενικό συμφέρον τόσο της ένωσης όσο και των υποψηφίων χωρών»<sup>88</sup>.

Η ικανότητα απορρόφησης αποτελεί βεβαία σημαντικό στοιχείο, όμως δεν μπορούμε να εναποθέτουμε στην επόμενη διεύρυνση τις ελπίδες μας για βελτίωση της ικανότητας λειτουργίας της ΕΕ - προς όφελος της σημερινής Ευρώπης. Πρέπει να βελτιώσουμε την ικανότητα λειτουργίας της ΕΕ τώρα, προκειμένου να δοθεί ώθηση στην οικονομική ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα, στη δημιουργία θέσεων εργασίας και στην κοινωνική ευημερία, έτσι ώστε να υπηρετήσουμε καλύτερα τους πολίτες.

---

<sup>88</sup> «Διεύρυνση της ΕΕ, 20 μύθοι και αλήθειες για την διεύρυνση», Ευρωπαϊκές Κοινότητες, 2006, σελ 2.

## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

### Ελληνική βιβλιογραφία

- ✓ Αθανασόπουλος Γ.Κωνσταντίνος, «Το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Αθήναι 2006.
- ✓ Βερεμής Θάνος, Ντόκος Θάνος, «Η σύγχρονη Τουρκία, Οικονομία και εξωτερική Πολιτική», ΕΛΙΑΜΕΠ, εκδόσεις Παπαζήση, 2002
- ✓ Γιαλουρίδης Χρ.Κ «Η Τουρκία στην Ανατολή του 21<sup>ου</sup> αιώνα: ο μακρύς δρόμος προς την Ευρώπη», εκδόσεις Σιδέρη, Αθήνα 2004.
- ✓ Ιωακειμίδης Παναγιώτης Κ, «Θα επιβιώσει η Ευρωπαϊκή Ένωση;», εκδόσεις Παπαζήση, σειρά: Διεθνής και Ευρωπαϊκή Πολιτική, Αθήνα 2007.
- ✓ Ιωακειμίδης Παναγιώτης, «Η νέα διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης και η Ελλάδα-Κύπρος, Βαλκάνια, Ανατολική Ευρώπη», εκδόσεις Σιδέρη, Ελληνικό ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), Αθήνα 1996.
- ✓ Ιωακειμίδης Παναγιώτης, «Ευρωπαϊκή Ένωση και ελληνικό κράτος: οι επιπτώσεις από την συμμετοχή στην ενοποιητική διαδικασία», εκδόσεις Θεμέλιο, Βιβλιοθήκη Ευρωπ. Θεμάτων, 1998.
- ✓ Καζάκος Πάνος, «Το αβέβαιο μέλλον της Ε.Ε και η Τουρκία», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2003.
- ✓ Καραφωτάκης Ευάγγελος, «Η σύγχρονη Τουρκική οικονομία-προβλήματα και προοπτικές», από το βιβλίο «Η σύγχρονη Τουρκία- Κοινωνία, οικονομία και εξωτερική πολιτική», εκδόσεις Παπαζήση, 2002.
- ✓ Μαραβέγιας Ναπολέων – Τσινισιζέλης Μιχάλης, « Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση, οργάνωση και πολιτικές, 50 χρόνια», εκδόσεις θεμέλιο, 2007.
- ✓ Μαριάς Επαμεινώνδας, «Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και ελληνοτουρκική προσέγγιση», εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2005.
- ✓ Μούσης Νίκος, «Ευρωπαϊκή Ένωση, Δίκαιο-Οικονομία-Πολιτική», 10<sup>η</sup> αναθεωρημένη έκδοση, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2003
- ✓ Νότης Βασίλης, « Η Τουρκία σήμερα », Επιμέλεια Θάνος Βερεμής, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995.
- ✓ Παπαγιάννης Ι.Δονάτος, «Εισαγωγή στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο», 3η έκδοση, εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2007.

- ✓ Παπαγιάννης Δονάτος, Μελέτη δημοσιευμένη στο περιοδικό «Ελληνική επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου», Κέντρο Διεθνούς και Οικονομικού Δικτύου, Δικηγορικός Σύλλογος Θεσσαλονίκης, τεύχος 2<sup>ο</sup>, Απρίλιος-Ιούνιος 2003.
- ✓ Παπαδημητρίου Γ, Καρισιάδης Γ, Παπανικολάου Κ., «Η Συνέλευση για το μέλλον της Ευρωπαϊκής Ένωσης», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2002.
- ✓ Σμιτ Χέλμουτ, «Η αυτοδυναμία της Ευρώπης, προοπτικές για τον 21<sup>ο</sup> αιώνα», εκδόσεις Παπαζήση, 2003.
- ✓ Στεφάνου Κωνσταντίνος, «Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση», 5<sup>η</sup> αναθεωρημένη έκδοση, εκδόσεις Αντ.Ν.Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2001.
- ✓ Nugent Neil, «Πολιτική Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση», Πρόλογος – Επιμέλεια Μαρία Μενδρινού, Μετάφραση Ιουλία Τσολακίδου, Αλεξάνδρα Τριανταφύλλου, εκδόσεις Σαββάλας, 2003.
- ✓ Agenda 2000, έγγραφο στρατηγικής για την διεύρυνση, Ευρωπαϊκή Επιτροπή, δελτίο της ΕΕ, συμπλήρωμα 3/2000
- ✓ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, « Η πορεία προς την ενοποιημένη Ευρώπη, η 5<sup>η</sup> διεύρυνση», συντάχθηκε από την Γενική Διεύθυνση Πληροφορικής και Δημοσίων σχέσεων (09/2001)
- ✓ «Διεύρυνση της ΕΕ, 20 μύθοι και αλήθειες για την διεύρυνση», Ευρωπαϊκές Κοινότητες, 2006.
- ✓ Επιτροπή ευρωπαϊκών κοινοτήτων, MEMO/07/447, Brussels, 6 November 2007.
- ✓ Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, Στρατηγική για τη διεύρυνση και κυριότερες προκλήσεις για την περίοδο 2007-2008, Βρυξέλλες, 6.11.2007

#### Άρθρα

- Εφημερίδα «Ελευθεροτυπία», 25/11/2004.
- Ελευθεροτυπία, 29 Νοεμβρίου 2004.
- «Ελευθεροτυπία», οικονομικό ένθετο, 19 Δεκεμβρίου 2004.
- «Ελευθεροτυπία», οικονομικό ένθετο, 12 Δεκεμβρίου 2004.
- Εφημερίδα «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία», 19/12/2004, άρθρο Δημ Τσιόδρα.
- Εφημερίδα «Ελευθεροτυπία», 20/12/2004

- Χριστοδ. Γιαλλουρίδης, άρθρο, εφημερίδα «Το Παρόν», 14/11/2004.
- Εφημερίδα «Το Παρόν», άρθρο «Το γεωπολιτικό παιχνίδι για την ένταξη της ΕΕ και η Ελλάδα», Περικλής Νεάρχου

#### Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- «Criteria of Copenhagen, European Commission, Directorate General for Enlargement», 2007, European Communities 2007.
- «European Institute of Public Administration», No 1999/2
- «The European Union, How does it work?», edited by Elizabeth Bomberg and Alexander Stubb, Oxford University Press, 2004.
- Commission of the European Communities, Commission staff working document, Brussels, 8/11/2006.
- «Enlargement in perspective», Helene Sjursen, Arena Report, Oslo, January 2005.
- Industrial relations in the new Europe, enlargement, integration and reform, edited by: Peter Leisink, Bram Steijn and Ulke Veersma, 2007
- «European Union Politics», edited by Michelle Cini, Oxford University Press, 2004.
- «The dynamics of European Integration, negotiating the fifth enlargement», 2006.

#### Ηλεκτρονική βιβλιογραφία

- ✚ [www.europa.eu.int](http://www.europa.eu.int)
- ✚ <http://www.mfa.gov.cy/mfa/Embassies/Berlin> Embassy.
- ✚ [www.in.gr](http://www.in.gr)
- ✚ [www.e-logos.gr](http://www.e-logos.gr)
- ✚ [www.wikipedia.gr](http://www.wikipedia.gr)